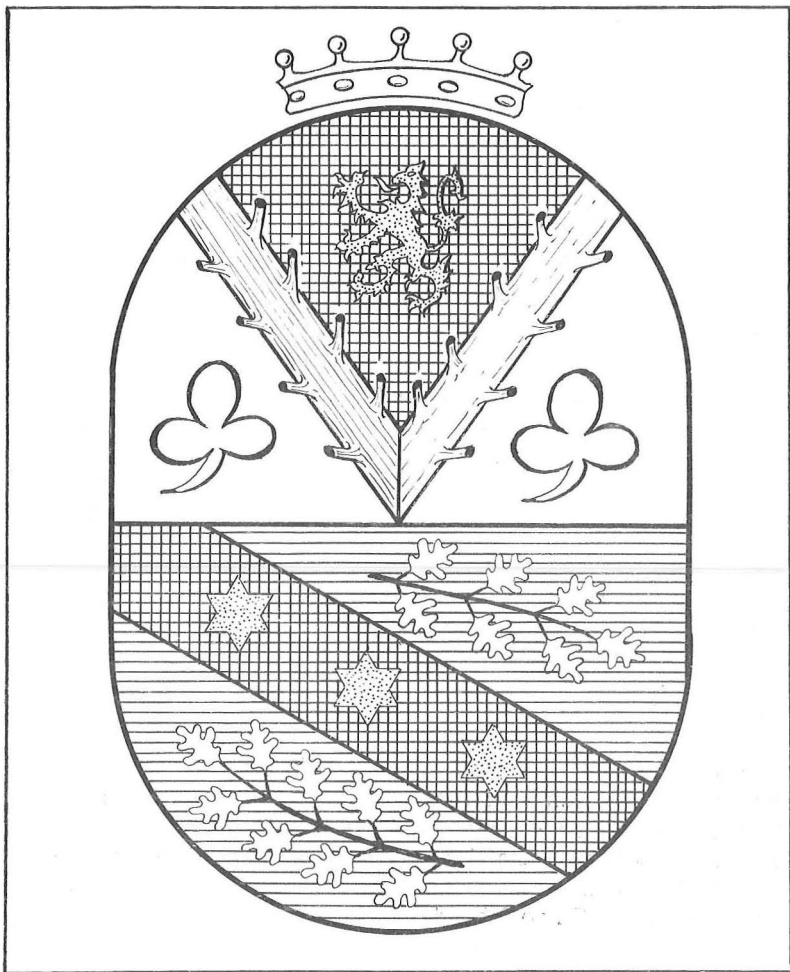

Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

DECEMBER 1980 — JAARGANG XI — AFLEVERING 4

Bij de kafftekening :

Het wapen van de familie DU BOIS DE NEVELE zoals het prijkt op de preekstoel in de kerk van de Dominikanen te Gent. De ovale vorm wijst op de geestelijke stand van Raphaëlle du Bois de Nevele die de preekstoel schonk.

(Tekening de heer Guido Schaeck.)

**Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

DECEMBER 1980 – JAARGANG XI – AFLEVERING 4

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 Nevele - Merendree

Het berichtenblad „HET LAND VAN NEVELE“ is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 NEVELE Merendree.

Voor verdere informatie i.v.m. de opgenomen artikels en bijdragen voor het berichtenblad, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele“ is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er gratis aan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

1e afdeling : Nevele, Vosselare
2e afdeling : Hansbeke, Poesele
3e afdeling : Landegem, Merendree.
4e afdeling : Lotenhulle, Poeke.
5e afdeling : Bachte-Maria-Leerne, Meigem, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Zeveren.

De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling i.v.m. de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Vosselarestraat 16, 9840 NEVELE-Landegem.

- **Abonnement en lidmaatschap** : 300,- fr. per jaar
500,- fr. per jaar als erelid
te storten op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele“
v.z.w., Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.
 - **Losse nummers** : voor zover voorradig.
 - **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
 - **Overname van teksten** toegestaan mits bronvermelding.
-

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de beschutte Werkplaats „Nevelland“ te Nevele.

DE ADEL IN HET KANTON NEVELE

(1829-1880)

Deze studie was het onderwerp van mijn licentiaatsverhandeling (R.U.G. geschiedenis nieuwste tijden) waarmee ik in 1977 promoveerde. Het gaat hier om een micro-studie over een bevolkingsgroep die aan de top van de sociale en maatschappelijke hiërarchie stond. Over de adel in de 19de eeuw wordt vaak gezegd dat ze aan macht en invloed moest inboeten en dat ze zich moest aanpassen aan het grote democratiseringsproces, dat kenmerkend was voor de 19de eeuw, dus met andere woorden, dat ze een deel van haar macht moest prijsgeven. In deze studie wordt onderzocht in welke mate deze beweringen inderdaad kloppen, hoe de verweermechanismen zijn van deze groep, m.a.w. gaat het om een gesloten groep ?

Hoe manifesteert zich die houding ? Had de adel in de 19de eeuw nog macht, en waarop was die dan gebaseerd ? Hoe stond het met de fortuinen (want geld is vaak de basis van macht) ?

Als onderzoeksterrein en als geografische omschrijving werd het kanton Nevele gekozen. Dit was geen lukrake keuze : Nevele ligt dicht genoeg bij Gent om de wisselwerking tussen de stad en het platteland in dit kanton te kunnen nagaan, en anderszijds was het een typisch Oostvlaams plattelandskanton, met een sterk residentieel karakter.

De studie moest ook chronologisch afgebakend worden : 1829 werd als begindatum gekozen (dus de vooravond van het ontstaan van de Belgische staat) en het eindpunt werd 1880, zodat ongeveer een halve eeuw werd onderzocht.

Door alle edellieden die tijdens de periode 1829-1880 gedomicilieerd waren in het kanton Nevele in het onderzoek op te nemen, werd een

(*) Nota van de redactie.

Toen de auteur de studie „De Adel in het Kanton Nevele“ uitwerkte voor haar licentie had ze nog geen kennis genomen van de bijdrage van J. Van de Castele, *Het Burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschueren*, verschenen in ons *Berichtenblad* van mei 1975, aflevering 2.

Heel wat aanvullingen over het leven en het burgemeesterschap van Leonce Mulle zijn erin te vinden.

De Franse citaten in de tekst werden in het Nederlands vertaald door de heer J. Van de Castele, waarvoor onze oprechte dank.

soort „échantillon” van de Oostvlaamse adel verkregen Alleen die personen werden onder de loupe genomen die werkelijk in het kanton woonden, of er zeer regelmatig verbleven. De gegevens kwamen vooral uit de familiearchieven, die gedeponereerd zijn in de rijksarchieven, en uit de kadastrale leggers (nr. 212).

Daarin komen alle gegevens voor over de percelen, gerangschikt per eigenaar en per gemeente, samen met de mutaties die de percelen ondergingen. Ook erfenisaangiften leveren een ware schat van gegevens op. Tenslotte werden publikaties en bronnen uit de 19de eeuw geraadpleegd.

Lijst der gebruikte afkortingen.

- A.N.B. : Annuaire de la noblesse Belge.
B. : archiefbundel.
C.E. : corps équestre.
R.A.G. : Rijksarchief Gent.

HOOFDSTUK I

DE ADEL IN NEVELE

Het kanton Nevele heeft ten allen tijde een groot aantal adellijke woonsten geteld. Ook in de 19de eeuw bleef dit kanton voor veel Gentse edellieden hun „fief” waar ze in de zomermaanden vertoefden en waar hun voornaamste inkomstenbron gelegen was onder de vorm van landerijen en domeinen.

In de periode 1829-1880 waren de volgende edelen in het kanton gedomicilieerd :

- te Hansbeke : François Borluut (° 1799) (1) gehuwd met Sidonie Kervijn (° 1809) (2).
François kwam in Hansbeke wonen na de dood van Jean-Baptiste van de Woestyne d’Hansbeke (1775-1858) (3), de echtgenoot van Louise Amelie de Calonne de Courtebourne (1775-1819) (4).
Jean Baptiste was de laatste telg van die tak van de familie.
- te Nevele : Charles Della Faille (1761-1838) (5) was gehuwd met zijn nicht Marie-Anne Schoorman (1757-1835) (6). Dit huwelijk bleef kinderloos. Over hun verblijf te Nevele rijzen wel enige twijfels : de kadastrale legger en de LISTE DES ELIGIBLES AUS SENAT (7) vermelden Nevele uitdrukkelijk als domicilie. Andere getuigenissen zijn er echter helemaal niet en niets wijst erop dat hij er in elk geval regelmatig verbleef. Leonce Mulle de Terschueren (1830-1888) (8) was de volgende edelman die gevestigd was in Nevele. Hij was gehuwd met Isabelle d’Alcantara (1854-1916). Het paar had geen kinderen (9).
- te Poeke : Constantin Adolphe de Preudhomme d’Hailly, vicomte de Nieuport (1807-1866) (10) was gehuwd met Ida de Preudhomme d’Hailly de Verquigneul (1804-1871) (11) en was tot aan zijn dood de kasteelheer van Poeke. Zijn zoon Alfred woonde ook enige tijd in de gemeente, maar verkocht tenslotte het kasteel en ging in Brussel wonen.
Victor de Pycke de Peteghem (1835-1875) kocht het kasteel van Poeke (12). Hij bleef ongehuwd.
- te Vosselare : Gustave de Kerchove d’Ousselghem (? -1881) (13)

huwde 1843 met Clementine du Bois, dit van den Bossche et d'Herderssem (14). Via zijn vrouw erfde hij het kasteel in Vosselare. Hun zoon Arnold bleef eveneens in Vosselare wonen.

In de gemeenten Aalter, Landegem, Lotenhulle, Meigem en Poesele waren weliswaar ook kastelen en „lusthoven” in adellijke handen, maar ze dienden niet als permanente woonst of domicilie.

Het onderzoek spitst zich dus toe op 7 adellijke families. Deze families (hier wordt het woord in enge zin gebruikt, de aangetrouwde familie komt niet aanmerking) hadden samen een aanzienlijk deel van het kanton in hun bezit. Merkwaardig is hier dat hun grondbezit in de loop van de 19de eeuw globaal toenam. De volgende tabellen illustreren die evolutie duidelijk : in de eerste kolom wordt de oppervlakte van de gemeente vermeld, in de laatste kolom tenslotte wordt het grondbezit per eigenaar in % van de gemeentelijke oppervlakte vermeld.

In 1838 bezaten 5 edellieden samen 446 ha of 3,7 % van de oppervlakte van het kanton. Daar zijn 2 domeinen van meer dan 100 ha in begrepen. In 1850 hadden 6 adellijke eigenaars samen iets meer dan 482 ha van het kanton, 4,09 % van het kanton.

In 1875 tenslotte zijn 4 eigenaars van edelen bloede heer en meester over 4,52 % van het kanton ofwel over iets meer dan 534 ha.

De concentratie van het grootgrondbezit was dus in de loop van de 19de eeuw duidelijk toegenomen.

De tabellen tonen ook het verschil per gemeente : daar waar de edelman woonde had hij zijn grootste domein(en) : het voorbeeld van Hansbeke is sprekend.

Men mag zich echter niet blind staren op deze cijfers : deze percentages zijn niet absoluut. Onze families hadden in andere gemeenten, in andere kantons ook vaak allerlei bezittingen. Verwanten van onze edellieden hadden in Nevele ook vaak eigendommen, zodat de verhoudingen, zoals in de tabellen vermeld, in een ander daglicht komen te staan. Het zegt echter wel veel dat 4 personen (of families) in 1875 nog steeds meer dan 4 % van één kanton bezitten.

Daarnaast mag ook niet uit het oog verloren worden dat de gronden in Oost-Vlaanderen de duurste waren van België (door de grote bevolkingsconcentratie en bijgevolg door de grote vraag naar landbouwgronden), dat het gemiddelde landbouwbedrijf in Oost-Vlaanderen slechts 0,5 tot 2 ha groot was en dat slechts 25 % van diegenen die de grond bewerkten er de eigenaar van waren (34).

Deze gegevens geven nog wat meer reliëf aan onze cijfers : de edellieden van het kanton Nevele waren de grootste landeigenaars van het kanton, wat hun invloed en prestige in het kanton ondersteunt en ten dele zelfs

TABEL 1

Evolutie van het grondbezit van de adel in het kanton Nevele in verhouding tot de totale oppervlakte van de gemeente.

1838 gemeente	+ opp. in ha	totaal bezit adel in ha, a en ca			% opp. gemeente	eigenaars
Vosselare	626					
Poesele	252					
Poeke	583	148 ha	92 a	40 ca	25,5	C. de Preudhomme (15)
Nevele	1.385	25	73	80	1,8	Charles Della Faille Gustave de Kerchove (16)
Meigem	734	1	83	30	—	Emile Mulle (17)
Lotenhulle	1.766		92	70	—	C. de Preudhomme (18)
Landegem	850					
Hansbeke	983	161	43	10	14,3	J. van de Woestyne (19)
Aalter	4.633	108			2,3	C. de Preudhomme (20)
tot. opp. kanton	11.812	446 ha	84 a	30 ca	= 3,7 %	
1850						
Vosselare	626	33	73	10	5,22	Gustave de Kerchove (21)
Poesele	252					

gemeente	+ opp. in ha	totaal bezit adel in ha, a en ca			% opp. gemeente	eigenaars
Poeke	583	148	92	40	25,5	C. de Preudhomme (22)
Meigem	734	1	83	30	—	Emile Mulle (23)
Nevele	1.385	4	80	30	—	Gustave de Kerchove (24)
Lotenhulle	1.766		92	90	—	C. de Preudhomme (25)
Landegem	850					
Hansbeke	983	184	69	20	18,76	J. van de Woestyne F. Borluut (26)
Aalter	4.633	108			2,3	C. de Preudhomme (27)
tot. opp. kanton	11.812	482 ha	91 a		= 4,09 %	
1875						
Vosselare	626	64 ha	25 a	20 ca	10,25	Gustave de Kerchove (28)
Poesele	252					
Poeke	583	140	66	20	24,12	Victor Pycke (29)
Nevele	1.385	76	77	80	5,54	Emile Mulle Gustave de Kerchove (30)
Meigem	734	1	83	30	—	Emile Mulle (31)
Lotenhulle	1.766	5	43	10	—	Victor Pycke (32)
Landegem	850					
Hansbeke	983	245	62	80	24,96	François Borluut (33)
tot. opp. kanton	11.812	534 ha	58 a	40 ca	= 4,52 %	

verklaart, zoals uit de rest van de studie zal blijken.

Vanuit de studie van het onroerend goed van de adel kunnen trouwens nog andere gegevens gehaald worden : in de 19de eeuw moet de adel zich als dominerende en invloedrijke groep teweer stellen tegen de opkomende kapitaalkrachtige industriële burgerij. Ze moeten ook alles in het werk stellen om hun grote domeinen te sparen van de nefaste gevolgen van de werking der erfeniswetten.

De remedie bij uitstek om verdeling tegen te gaan zijn huwelijken binnen de familie of met andere families die een bijdrage kunnen leveren tot de instandhouding van het grondpatrimonium.

Het grootgrondbezit is één der voornaamste kenmerken van de adel en de 19de-eeuwse adel van Nevele zal hierop geen uitzondering maken. Door gebrek aan gegevens konden geen exacte schattingen van de financiële situatie van de Nevelse adel gemaakt worden. Het schaars cijfermateriaal wijst echter wel in een bepaalde richting.

1. *François Borluut-Sidonie Kervijn.*

Aan de hand van de erfenisaangiften van het echtpaar (35) kon een schatting van hun onroerend bezit gemaakt worden. Roerend bezit schatten is onmogelijk, aangezien dat niet moest aangegeven worden bij erfenissen in rechte lijn, zoals hier het geval is.

Het gaat hier dus om een benadering.

Sidonie Kervijn had bij haar huwelijk nogal een grote bruidsschat meegebracht : zij had gronden en hoeves in Tielt, Meulebeke, Oostkamp, Adegem, Knesselare, Merendree, Waarschoot, Zomergem en Hansbeke, met een totale oppervlakte van 231 ha en een waarde van ongeveer 900.000 BF. Haar totaal vermogen werd bij haar overlijden op meer dan 1 miljoen BF geschat (ter vergelijking : een mijnwerker verdiende in 1880 als zeer goed betaald arbeider ongeveer 925 BF per jaar (36)).

Toen François Borluut in 1884 overleed erfden zijn kinderen ongeveer 629 ha, waarvan er 182 in Hansbeke gelegen waren. Zijn vermogen werd op ongeveer 3,5 miljoen BF geschat. Het paar Borluut-Kervijn bezat dus op een gegeven ogenblik ten minste 957 ha. Nogmaals, het gaat hier om minimale schattingen, want alleen het allernoodzakelijkste (en dan alleen nog maar het onroerend goed) werd aangegeven.

2. *Charles Della Faille-Marie-Anne Schoorman.*

Aan de hand van de luttele gegevens over Charles en zijn vrouw was het niet mogelijk een beeld weer te geven van het fortuin van Charles, de paar gegevens uit de kadastrale leggers buiten beschouwing latend. Charles werd wel bij de inval van de Fransen in onze gewes-

ten, in 1794, bij de hoogste categorie, die van de meest vermogenden van de stad Gent getaxeerd (37). Ook erfde hij een aanzienlijk fortuin van zijn vader die in 1806 overleed (38). Daar de documenten betreffende die erfenis fragmentair zijn, kon de juiste omvang niet achterhaald worden. Wel erfde Charles zijn gronden te Nevele. Toen Marie-Anne Schoorman in 1833 overleed, liet zij een netto-nalatenschap na van 290.000 BF. (39). Deze cijfers zijn min of meer exact, omdat ze de opbrengst uitmaken van de verkoop van de eigendommen van M.A. Schoorman. De verkoop vond plaats omdat de erfgenamen geen overeenstemming bereikten over de verdeling en het testament had bepaald dat de erfgenamen elkaar bij gebrek aan akkoord geen proces mochten aandoen (40). Documenten betreffende Charles tenslotte bewezen dat hij niet alleen leefde van de inkomsten van zijn onroerend goed : hij bezat ook een aandelenportefeuille, waarmee hij voorzichtig speculeerde (41).

3. *Gustave de Kerchove d'Ousselghem-Clementine du Bois.*

Ook hier kan geen totaalbeeld gegeven worden. De gegevens zijn daarvoor te fragmentair. Alleen het kadaster en wat rekeningen van zaakvoerders geven een zekere aanduiding. De factoren zijn vooral die van verbouwingen die Gustave in de periode 1854-59 en 1860-61 aan zijn huizen en Gent en in Vosselare liet doen (42). De werken gebeurden onder leiding van de bekende architect Minard en er werden kosten noch moeite gespaard. Vooral de serres van Gustave (aan de Visserij te Gent) waren hem blijkbaar dierbaar : hij liet een verwarmingsinstallatie plaatsen die 720 BF kostte en allerlei ornamenten zoals bloembakken, perkjes, een poortje... kosten nog eens 2000 BF (43).

4. *Emile en Leonce Mulle de Terschueren.*

Over de financiële toestand en bezit van deze familie geven alleen het kadaster en cijnsbiljetten enige aanduiding. De laatste bron is dan nog volkomen onbetrouwbaar, omdat de wet niet verplichtte een volledige aangifte te doen, zodat vaak alleen het vereiste minimum werd aangegeven.

5. *Constantin de Preudhomme d'Hailly-Ida de Preudhomme d'Hailly.*

De erfensaangifte van dit echtpaar bleek eens te meer onvindbaar, zoals bij de familie Mulle zijn alleen de gegevens uit het kadaster en de cijnsbiljetten voorhanden (44).

6. *Victor Pycke de Peteghem.*

Niettegenstaande het familiearchief, dat niet kon gekonsulteerd worden, zijn hier ook alleen de gegevens uit kadaster en cijnsbiljet voorhanden (45). Het is wellicht ook een aanduiding voor het fortuin van Victor dat hij na de dood van Constantin de Preudhomme geld genoeg had om het kasteel te Poeke en het omliggend domein te kunnen betalen.

7. *Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke.*

Doordat J.B. kinderloos overleed, werd een zeer uitgebreide aangifte opgesteld, zodat heel wat gegevens ter beschikking waren (46). J.B. was een zeer vermogend man : hij liet onroerende goederen na met een totale oppervlakte van 1371 ha, die in 1859 geschat werden op ongeveer 4,8 miljoen BF. Schuldbrieven, obligaties en lijfrenten hadden een waarde van 0,5 miljoen, zodat zijn vermogen ongeveer 5,3 miljoen bedroeg.

De Nevelse adel genoot dus een zekere welstand, die vooral uit onroerende goederen voortkwam. Over de fortuinen als dusdanig kan niet veel gezegd worden. Wel kan men constateren dat ze zich in de loop van de 19de eeuw blijkaar handhaafden. Als een bepaalde levensstijl, waarvan de gevonden gegevens getuigen, de uiting zou zijn van een navenant fortuin, zou men kunnen stellen dat de Nevelse adel -of althans sommigen- over relatief grote inkomsten beschikte. Men mag zich echter door die levensstijl niet laten misleiden, want uit de volgende hoofdstukken blijkt dat levensniveau en *train-de-vie* in adellijke middens veel te maken hebben met het hoog houden van een bepaald sociaal prestige, dat voor de 19de eeuwse adel zeer belangrijk was.

Noten bij inleiding en hoofdstuk I

- (1) Kad. legger Hansbeke, deel 3, art. 469.
- (2) A.N.B., 1884, dl. II p. 215.
R.A.G., fonds Borluut, B. 222 en 221.
- (3) Kad. legger Hansbeke, deel 1, art. 271.
- (4) A.N.B. 1863, p. 286.
- (5) Kad. legger Nevele, deel 1, art. 83.
- (6) Y. SCHMITZ, *Les Della Faille*, deel 1bis, *Branche des Comtes d'Assenede, Seigneurs d'Eccloo*, Brussel 1971, p. 37 e.v.
- (7) R.A.G., lijst 47, 1832, nr. 22.
R. STENGERS, e.a. *Index des éligibles au sénat*, p. 137.
- (8) Kad. legger Nevele, deel 2, art. 371.
- (9) E. MULLE DE TERSCHUEREN, *Une famille patricienne flamande ; étude généalogique sur la famille Mulle de Terschueren*, Brussel 1929.

- (10) Kad. legger Poeke, deel 1, art. 72 e.v.
- (11) A.N.B. 1896, deel II, p. 2918.
- (12) A.N.B. 1912, deel II, p. 361.
- (13) Kad. legger Vosselare, deel 2, art. 239 e.v.
- (14) A.N.B., 1883, p. 304.
- (15) Kad. legger Poeke art. 151, art 152 e.v.
- (16) Kad. legger Nevele art. 30 en 83.
- (17) Kad. legger Meigem art. 379.
- (18) Kad. legger Lotenhulle art. 424.
- (19) Kad. legger Hansbeke art. 271.
- (20) Kad. legger Aalter art. 376.
- (21) Kad. legger Vosselare art. 201.
- (22) Kad. legger Poeke art. 151 en 152.
- (23) Kad. legger Meigem art. 379.
- (24) Kad. legger Nevele art. 30 en 379.
- (25) Kad. legger Lotenhulle art. 424.
- (26) Kad. legger Hansbeke art. 271 en 469.
- (27) Kad. legger Aalter art. 376.
- (28) Kad. legger Vosselare art. 201.
- (29) Kad. legger Poeke art. 225 en 161.
- (30) Kad. legger Nevele art. 50, 30, 379, 865, 421, 371.
- (31) Kad. legger Meigem art. 379.
- (32) Kad. legger Lotenhulle art. 418 en 424.
- (33) Kad. legger Hansbeke art. 409.
- (34) E. VANDERVELDE, *La grande propriété foncière en Belgique*, Paris, 1900.
E. LAVELEYE, *Essai sur l'économie rurale de la Belgique*, Bruxelles, 1863, p. 306.
- (35) R.A.G., erfenisaangiften Gent, 20 mei 1884, vol. 7, nr. 796.
erfenisaangiften Gent, 19 mei 1881, vol. 42, nr. 463.
- (36) A. LOMBARD, *Pour le minimum de salaire*, p. 12-13.
- (37) Y. SCHMITZ, *op. cit.*, p. 144.
- (38) R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2017.
- (39) R.A.G., fonds Schoorman, B. 95.
- (40) R.A.G., fonds Schoorman, B. 95.
- (41) R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2017.
- (42) R.A.G., familiefonds, B. 1354.
- (43) R.A.G., familiefonds, B. 1354.
- (44) R. STENGERS, *op. cit.* p. 176.
- (45) Kad. legger. Poeke, art. 151 en 225.
- (46) R.A.G., erfenisaangiften, 28 mei 1859, vol. 147, nr. 104.

HOOFDSTUK II

DE FAMILIESTRUCTUUR

Als men over familiestructuren werkt, gebruikt men meestal de gegevens van de bevolkingsregisters en van de burgerlijke stand. Er zijn namelijk weinig andere bronnen die op een volledige en betrekkelijk eenvoudige manier identificatiegegevens verstrekken.

Hier speelt het voordeel als men rond een sociaal-bevoorrechte groep werkt. De *Annuaire de la Noblesse Belge* publiceert immers sinds 1847 jaarlijks een aantal stambomen van Belgische adellijke families, alfabetisch gerangschikt. In deze stamtafels vinden we de geboorteplaats en -datum terug, de huwelijksplaats en -datum en de plaats en datum van het overlijden. Meestal zijn ook het beroep, de functies en de onderscheidingen van de persoon in kwestie vermeld. Soms wordt er een kleine historische schets over de familie weergegeven. Veel gegevens komen dan ook uit de *Annales*.

1. De adel en de familie in de 19de eeuw.

„*La famille est la cellule de la noblesse*” (1)

In strikt sociologische zin is een familie een paar met hun nog inwonende kinderen. Familie kan echter ook betekenen : een aantal gezinnen met gemeenschappelijke auteurs. Tenslotte kan de familie ook het geheel van een aantal individuen en gezinnen zijn, die allen dezelfde voorouder hebben, en zijn naam dragen. In de laatste zin wordt de familie synoniem aan *huis*, een term die de adel gebruikt om de laatste familiale vorm aan te duiden.

De familie zoals we die nu kennen is heus niet van alle tijden. De grote verandering in de vorm en structuur van de familie kwam in de 18de eeuw. Voorheen had een paar veel kinderen. Na de kentering liep het kinderaantal sterk terug, wegens een begin van geboortebeperving en ook door de nieuwe ideeën over opvoeding.

Vroeger was de familie een sociale instelling die diende om het patrimonium in ere te houden. Alles draaide rond de *pater familias*, de vader. Zijn zoons, en dan vooral de oudste, waren zeer belangrijk, omdat ze de taken van hun vader moesten overnemen. De meisjes waren niet zo belangrijk als de jongens : ze huwden en behoorden dan bij een andere familie. Hun huwelijk was alleen in die zin van belang, dat het de eer van de familie niet mocht aantasten, en als het even kon moesten die huwelijken het familieblazoën oppoetsen.

De zoons, en vooral weer de oudste, waren de erfgenamen. Deze disci-

minatie nam al af door de instelling van de *code civil* op het einde van de 18de eeuw, waarin bepaald werd dat het erfdeel van alle kinderen gelijk moest zijn. Die *code civil* was niet veel meer dan een bevestiging van een reeds bestaande toestand, althans wat de erfenissen betrof (2).

De ancien-régimefamilie kende ook niet die intimiteit zoals we die nu kennen. De sociabiliteit (vooral bij degenen die zich een druk huishouden konden permitteren) was veel groter : men leefde in grotere groepen ; volwassenen, kinderen, verwanten en dienstpersoneel leefden allen samen onder één dak. In de 18de eeuw wordt de individualiteit groter en begint het familiale gevoel zich toe te spitsen rond de kinderen, in plaats van rond de vader (3). Dit veronderstelt een veel grotere intimiteit en een gevoel van geborgenheid. De familie wordt ten opzichte van de maatschappij een gesloten cel, ten nadele van de sociabiliteit.

Het huwelijk echter, in tegenstelling tot overige veranderingen, bleef lange tijd louter een sociaal contract. De ouders gingen de verbintenis aan, de kinderen, om wie het in feite ging, werden nauwelijks betrokken bij de zaak (4). Hoe rijker de families waren, hoe meer het huwelijk op een transactie leek. Deze toestand veranderde pas in het midden van de 19de eeuw.

We zien, dat de adel, wanneer ze het over familie heeft, graag deze term in de uitgebreide zin gebruikt. Het familiale gevoel is bij de adel inderdaad zeer sterk, nu nog en zeker in de 19de eeuw. Dit gevoel heeft zeer veel te maken met het belang dat ze hechten aan het patrimonium en de reputatie van hun namen. Het overdragen van hun goed en eer blijft in adellijke kringen lange tijd een erg belangrijke zaak. Ook de kastementaliteit, eigen aan sommige leden van onze aristocratie, versterkte nog dit gevoel. Denken we maar aan de rivaliteit van de nieuwe adel ten opzichte van oude adel, omdat dezen zo'n groep apart vormden.

De grote *train de vie* van veel adellijke families, hun grote huizen, maakte het noodzakelijk dat ze er veel personeel op na hielden (5).

Het huishouden en de opvoeding van de kinderen wordt meestal door personeel waargenomen, „*depuis la nourrice jusqu'au précepteur*” (van de voedster af tot de huisleraar) (6).

Ook de vaderlijke autoriteit blijft in de 19de eeuw in de adellijke families een vaststaand gegeven : „*L'autorité paternelle, indispensable à l'unité et à la solidité familiale a été de tous temps un élément fondamental de l'éducation aristocratique...*” (het vaderlijk gezag, voor de eenheid in de familie en voor een stevige familieband onontbeerlijk, was te allen tijde een fundamenteel element in de opvoeding van de aristocratie) (7). De *chef* van de familie (= *huis*) moet ten allen tijde in acht genomen

worden en gerespecteerd.

Ook bestaat er een sterke onderlinge familiale solidariteit : wanneer een bepaald familielid in moeilijkheden is, springt de rest van de familie in de bres om de moeilijkheden zo snel (en zo discreet) mogelijk op te lossen.

Het is logisch dat binnen een dergelijke sfeer het huwelijk van het allergrootst gewicht blijft, ook wanneer in andere kringen deze zaak al wat minder gewichtig is en een vrije keuze tussen de jonge mensen is. Het is nodig om in hetzelfde milieu te trouwen, om de familiale orde niet te verstoren en om de homogeniteit van dit milieu te bewaren (8). Het blijft een sociale verbintenis, waarvan een zeer strikt huwelijkscontract de bezegeling vormt.

2. Adel en huwelijk : nieuwe en oude adel.

A. HISTORIEK NIEUWE EN OUDE ADEL.

In België werd het ancien régime afgesloten door de bezetting van ons land door de Franse legers in 1795. Het revolutionaire bewind schafte eerst alle adellijke titels af en direct daarop de adel zelf. Onder Napoleon versoepelt deze houding tegenover de adel en worden er zelfs nieuwe titels uitgereikt. Toen ons land in 1815 verenigd werd met het Noorden en de beide landen het Verenigd Koninkrijk uitmaakten, werd de adel opnieuw erkend en werden nieuwe titels uitgereikt. Onder Willem I kregen de families die voor 1795 van adel waren de zogenaamde *reconnaissance de noblesse*. Dit hield in dat de authenticiteit van de families als dusdanig werd erkend. Families die onder Napoleon een titel kregen werden genegeerd. Anderen, die zich op een bepaalde manier verdienstelijk hadden gemaakt voor de Nederlandse kroon en er een bepaalde som voor over hadden, kregen een *concession de noblesse*.

Vanaf 1830, dus na de revolutie, had de koning de macht om titels uit te delen. De adel van onder het Verenigd Koninkrijk bleef gewoon bestaan, evenals de Napoleontische adel, die een erkenning kregen. Degenen die voordien al een erkenning hadden gekregen, bleven deze eveneens behouden.

Als men genealogische studies en werken over heraldiek erop na kijkt, ziet men dat 1795 als het ware de scheiding tussen oude en nieuwe adel vormt. Degenen die al voor 1795 geadeld waren, behoren tot de zogenaamde oude adel. Keizerlijke, Hollandse en adel van na 1830 behoren tot de nieuwe adel. In tegenstelling tot Engeland en Frankrijk kent ons land in feite zeer weinig echte rasadel :

dit zijn de families die teruggaan op de middeleeuwse ridders, de kruisvaarders. Bij ons zijn de meesten geadeld door *lettres d'anoblissement*, door *charges anoblissantes* (= het uitoefenen van bepaalde functies die recht gaven op de adeldom), of door *prescription* (dit waren degenen die sinds 3 of 4 generaties adellijk hadden geleefd, en daardoor het recht kregen zich als dusdanig te gedragen) (9).

Hier werd de studie van Ryckman de Betz gebruikt, die een overzicht geeft van alle adellijke families vanaf 1830. Ook hij neemt 1795 als grens tussen oude en nieuwe adel (10).

„Pour garder le premier rang dans la société, la noblesse racée ne doit pas se mêler, elle ne doit pas se conjoindre, elle doit se renfermer en elle, en un superbe isolement...” (Om de eerste rang in de maatschappij te behouden zal de rasechte adel zich niet mengen onder mekaar noch zich in de echt verbinden, ze zal zich in zich zelf opsluiten in een trotse afzondering...) (11).

Huwelijken beneden de stand worden zorgvuldig gemeden. Iemand van heel goede naam zal het niet wagen om met iemand van mindere naam te huwen. Als dat soms wel gebeurt, dan is het meestal omdat die mindere naam wel gefortuneerd is.

In het algemeen kan men stellen dat oude en nieuwe adel, zeer zeker in het begin van de 19de eeuw, niet huwden met elkaar. *„Il existait par exemple une rivalité relative entre l'ancienne noblesse et celle de création récente”* (Er was b.v. een betrekkelijke rivaliteit tussen de oude adel en die van recentere datum) (12).

In de loop van de eeuw werden de hoeken ietwat afgerond : een adellijke titel heeft binnen de kringen van de hoge, gefortuneerde bourgeoisie een zekere handelswaarde en aan de andere kant vormen de fortuinen van die burgerij een aantrekkingspool voor de aristocratie. De verschillen tussen oude en nieuwe adel worden gaandeweg kleiner, zelfs de burgerij wordt in de kring opgenomen. Samen maken ze trouwens de heersende klasse uit.

- B. NEVELSE ADEL EN PROBLEMATIEK OUDE/NIEUWE ADEL.
Om het huwelijksgedrag van de adel in Nevele te kunnen bestuderen moest de kleine groep wat uitgebreid worden : niet alleen de huwelijken van de Nevelse edellieden in kwestie werden onderzocht maar ook dat van hun vader, hun eventuele broers en zusters en dat van de nakomelingen.
Onderzoek van huwelijksgedrag veronderstelt namelijk een zeker aantal en ook enige continuïteit.

De volgende tabel geeft het overzicht van de huwelijken die in de families van de Nevelse adel gedurende de 19de eeuw werden aangegaan.

In de eerste kolom komt de Nevelse adel en datum van de eerste toekenning van hun adellijke titel. In de volgende kolom komen in chronologische volgorde de namen van de families waarmee de Nevelse adel via huwelijk werd verbonden, met hun respectieve toekenningen. In de laatste kolom tenslotte komt de aanduiding oude (O) of nieuwe (N) adel. De nieuwe adel wordt onderverdeeld in drie categorieën : de keizerlijke adel krijgt het Romeins cijfer I, de Hollandse adel het cijfer II, en de Belgische adel van na 1830 Romeinse cijfer III. De heraldische gegevens komen uit de werken van Ryckman de Betz (13) en Goethals (14).

Deze steekproef laat toch wel opvallende resultaten zien : alle oude families huwen hun zoons en dochters uit aan eveneens oude families. Het huwelijk van de laatste de Preudhomme is wel een twijfelgeval : we vonden de naam Herode in geen enkel werk over genealogie of heraldiek terug. Deze werken handelen natuurlijk alleen over de Belgische adel. Soms krijgt buitenlandse adel ook een vermelding, in het geval dat de familie in kwestie sinds lang in ons land verblijft en de Belgische nationaliteit heeft aangenomen. Bij de familie Borluut huwt de laatste telg van die familie met een de Bousies. Dit is oude *noblesse chevaleresque*, zoals ons land er niet veel telt. Sidonie Borluut erfde van haar grootvader een aanzienlijk fortuin en kan dus een huwelijk aangaan met iemand van een gerenommeerde familie. De familie della Faille sluit bijna alleen huwelijken met families die in de 17de eeuw geadeld werden. Hetzelfde geldt voor de familie de Kerchove, zelf in 1640 geadeld. Ook bij de familie van de Woestyne d'Hansbeke kunnen we een soorgeblijkt huwelijksgedrag vaststellen.

De enige recente adellijke familie, Mulle de Terschueren, sluit in het begin van de 19de eeuw huwelijken met niet-adellijke families. Zelf kregen ze hun *concession* pas in 1843. Pas naar het einde van de 19de eeuw, in 1882, huwt Leonce Mulle de Terschueren met iemand van de oude adel, namelijk met Isabelle d'Alcantara. Deze familie kwam pas in de 18de eeuw naar ons land en dit verklaart misschien dat deze zeer oude familie haar dochter uithuwt aan een edelman van tamelijk recente datum.

Daarvoor sloot de familie Mulle huwelijken binnen haar eigen milieu : dat van de pas geadelden.

TABEL 2

Overzicht van de huwelijken die in de families van de Nevelse adel gedurende de 19de eeuw werden aangegaan

naam en toekenning	naam en toekenning		oude (O) of nieuwe (N) adel	
Borluut, 18de eeuw, reconnaissance O	van der Bruggen	1661	reconnaissance	O
	Rockolfing de Nazareth	Oude poolse adel	""	O
	Kervijn	1766	""	O
	de Potter		""	O
	van de Bogaerde	1705	""	O
	van Pottelsberghe de la Potterie	1686	""	O
	de Bousies	ongev. 1300	""	O
Della Faille, 1562, reconnaissance O	de Ghellinck (x2)	1705	""	O
	de Kerchove (x2)	1640	""	O
	d'Hane	1641	""	O
	Schoorman	1652	""	O
de Kerchove, 1640, reconnaissance (d'Ousselghem) O	Piers de Raveschoot		""	O
	d'Hane	1641	""	O
	de Lichtervelde	1600	""	O
	du Bois (d'Herderssem)	1704	""	O
	Della Faille (d'Huyse)	1562	""	O

naam en toekenning	naam en toekenning			oude (O) of nieuwe (N) adel
	de Clerque de Wissocq	1641	reconnaissance	O
	de Neve de Roden	1661	"	O
Mulle de Terschueren, 1843, concession N III	van der Meulen Malou	later in de 19de eeuw	geadeld	—
	Coghen	1847	concession	N III
	de Vrière	1825	"	N II
	d'Alcantara		spanse adel, reconnaissance	O
de Preudhomme d'Hailly, 1530 reconnaissance O	de Brauwere	1787	reconnaissance	O
	de Preudhomme (de Verquigneul)	1530	"	O
	Formanoir de la Cazerie	1606	"	O
	Herode	?		
Pycke de Peteghem, 1730 reconnaissance O	Limnander	1683	"	O
	de Robersart	1778	"	O
	de Kerchove	1640	"	O
Van de Woestyne d'Hansbeke, 1640 reconnaissance O	Schoorman	1652	"	O
	de Neve de Roden	1661	"	O
	de Calonne de Courtebourne	franse adel	"	O

Wat het huwelijksgedrag betreft, kunnen volgende conclusies worden getrokken :

- a. Alle adellijke families huwen hun kinderen uit binnen hun eigen milieu. De nieuwe adel vormt daarop geen uitzondering. De burgerij komt niet eens ter sprake.
- b. Adel van recente datum huwt wel eens meer met iemand die tot de burgerij behoort. Dit komt echter niet veel voor.
- c. Op het einde van de 19de eeuw is men wat minder rigide, maar slechts in geringe mate. We konden slechts éénmaal constateren dat oude en nieuwe adel een huwelijk aangingen.

3. Adel en huwelijkspolitiek.

Het is een feit dat de adel in dezelfde kring huwt, maar doordat deze kring erg beperkt was, verkleinde dit automatisch de keuzemogelijkheden bij een huwelijk.

Van 1815 tot 1950 waren er in België nog 1237 adellijke families. In 1950 bleven er nog 799 over, daarvan zijn er slechts 441 oude families (15) waarvan er nu nog 92 in Vlaanderen wonen. In de loop van de 19de eeuw stierven veel oude families uit. Daar er geen cijfers beschikbaar zijn over de evolutie, kan niet achterhaald worden wat de toestand was in de 19de eeuw.

Zowat 1/5 van de Belgische adel woonde in Vlaanderen (Oost- en West-Vlaanderen).

De adel was sterk aan de streek verknocht, van waar ze afkomstig was, niet in de laatste plaats omdat daar meestal haar bezit gelegen was, zodat de keuzemogelijkheden nog beperkter waren. Als we onze stambomen bekijken, zien we dat bijna alle huwelijken te Gent gesloten werden. Daar we met Oostvlaamse adel te doen hebben is dit niet verwonderlijk : Gent was immers de grootste en belangrijkste stad van de provincie, waar bijna alle edellieden die zichzelf respecteerden een residentie hadden.

Een ander punt zijn de steeds terugkerende namen. Ondanks de kleine keuzemogelijkheden door de traditionele beperkingen, is dit toch opvallend.

Die beperkingen zijn o.i. echter niet van die aard dat ze veelvuldige huwelijken verklaren tussen b.v. familie A en familie B. De verklaring moet op andere terreinen gezocht worden. De adel in de 19de eeuw leefde in de voortdurende bekommernis haar sociaal en economisch prestige hoog te kunnen houden : het sociaal prestige kan bewaard worden door waardige huwelijken aan te gaan, door een sociaal leven van een zeker niveau.

Het is moeilijker om hun economisch overwicht en het daaraan verbonden prestige te behouden. Door de voortdurende actie van de erfeniswetten wordt hun bezit namelijk ernstig bedreigd. Verschillende huwelijken binnen 2 families verhinderen min of meer de versnippering van het bezit.

Hierna volgt een tabel van de allianties van de Nevelse aristocratie, in dezelfde zin opgevat als de tabel over oude en nieuwe adel.

Bovenaan staan de Nevelse families, rechts de allianties, alfabetisch gerangschikt en voorzien van een nummer. De huwelijken worden aangeduid door x.

Als we een kleine optelling maken komen we tot 35 huwelijken (x) die door onze 7 families werden afgesloten. In de rechtse kolom zien we slechts 29 namen. Als we dan nog eens de namen de Kerchove, Della Faille en de Preudhomme d'Hailly eruit halen, blijven er nog slechts 26 vreemde namen over voor 34 huwelijken.

Zelfs op deze kleine schaal is duidelijk te zien dat veel families onderling verwant zijn.

Zowel de Della Faille's als de familie de Kerchove zijn verwant met de familie d'Hane, op hun beurt zijn de eersten aan elkaar verwant. De familie Pycke is eveneens met beiden verwant. De familie van de Woestyne d'Hansbeke en de Kerchove zijn allebei eens gehuwd met een de Neve de Roden (er is echter wel een zeer groot tijdsverschil, zie stambomen). Zowel een Della Faille, als een van de Woestyne zijn met een Schoorman gehuwd (in het geval van Charles Della Faille is deze Schoorman zijn nicht).

En Borluut huwt met een telg uit de familie van der Bruggen, zodat er een verwantschap ontstaat met de van de Woestyne's (dit is hier niet duidelijk, want het huwelijk komt niet voor in de lijn zoals we die hier weergeven. Het zit als volgt ineen : een broer en een zuster van Jean Baptiste van de Woestyne huwen respectievelijk met een zuster en een broer van de echtgenote van Emmanuel Borluut).

Van de 7 families die we bestudeerden zijn er 5 nauw verwant met elkaar.

Alleen de familie Mulle de Terschueren valt er buiten, om redenen die we al vermelden, en de familie de Preudhomme d'Hailly.

Door de combinatie van diverse stambomen kwamen we tot nog verdergaande aanduidingen. Bij een aantal verbintenissen werden de kwartierstaten van de beide huwelijkspartners opgezocht. Hoewel deze verre van

TABEL 3

Allianties van de Nevelse adel.

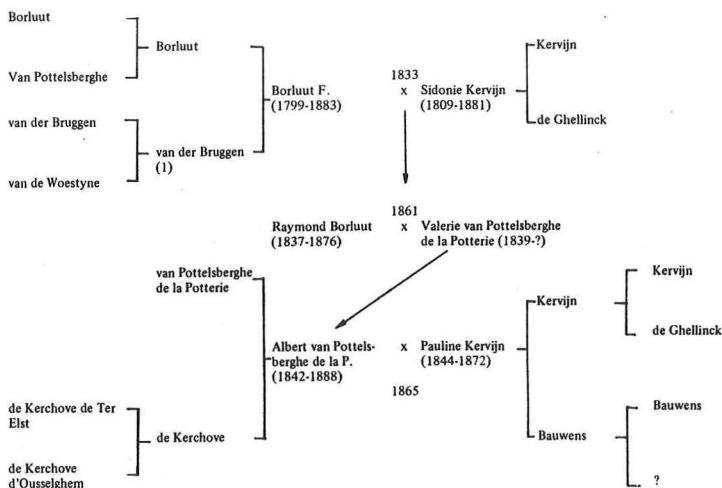
	Borluut	de Kerchove	Della Faille	Mulle	Preudhomme	Pycke	van de Woestyne
1. d'Alcantara				x			
2. du Bois (d'Herderssem)		x					
3. van de Bogaerde	x						
4. de Bousies	x						
5. de Brauwere					x		
6. van der Bruggen	x						
7. de Calonne de Courtebourne							x
8. de Clerque de Wissocq		x					
9. Coghen				x			
10. Della Faille		x					
11. de Formanoir de la Cazerie					x		
12. de Ghellinck			xx				
13. d'Hane		x	x				
14. Herode					x		
15. de Kerchove			xx			x	
16. Kervijn	x						
17. de Lichtervelde		x					
18. Limnander						x	
19. Malou				x			
20. van der Meulen				x			
21. de Neve de Roden		x					
22. Piers de Raveschoot		x					
23. van Pottelsberghe de la P.	x						
24. de Potter	x						
25. de Preudhomme					x		
26. Rockolfing de Nazareth	x						
27. Robersart						x	
28. Schoorman			x				x
29. de Vrière				x			

x = 35 in het totaal

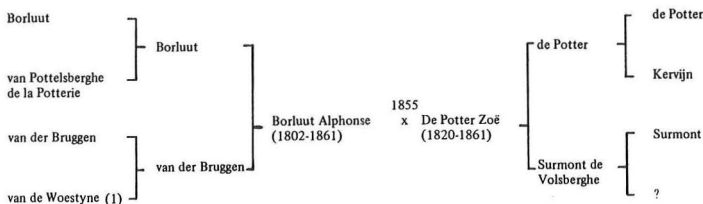
volledig zijn, wegens tijdsgebrek en bij gebrek aan materiaal waren de resultaten zeer merkwaardig.

Hierna volgen een aantal van die kwartierstaten. Alleen voor de twee huwelijkspartners wordt de naam voluit aangegeven, evenals de geboorte- en overlijdensdatum en de huwelijksdatum.

Bij de familie Borluut werden de kwartieren van François Borluut en van zijn echtgenote Sidonie Kervijn onderzocht. Hun zoon, Raymond, was gehuwd met Valerie van Pottelsberghe de la Potterie, wiens broers huwelijk werd onderzocht.

Wanneer naast deze puzzel ook nog het huwelijk van de broer van François Borluut wordt onderzocht, wordt het werkelijk helemaal indrukwekkend.

(1) gelijke kwartierstaten.

De namen Kervijn en van Pottelsberghe komen in deze stamtafels veel terug. Hoe zit dit nu allemaal in mekaar ?

Eerst moeten we opmerken dat de familie *de Potter* nauw verwant was met de familie Kervijn (zie stamboom). Alphonse Borluut, de broer van François, huwde op late leeftijd met Zoë de Potter, die een *kleindochter van Colette Kervijn* was.

François zelf was met Sidonie Kervijn gehuwd, die op haar beurt *familie van Colette Kervijn* was, en verwant aan de familie *de Potter*.

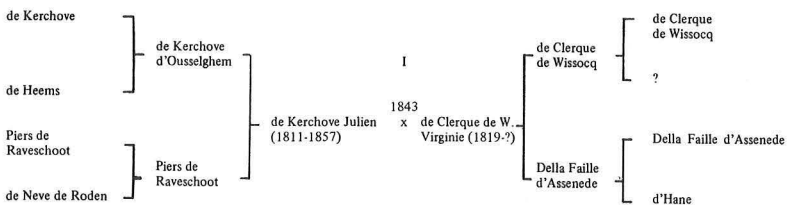
Zijn zoon, Raymond Borluut, was gehuwd met Valerie van Pottelsberghe de la Potterie. De overgrootmoeder van Raymond langs vaderskant was ook een van Pottelsberghe en de broer van Raymonds vrouw, Albert van Pottelsberghe, was met Pauline Kervijn gehuwd, een nicht van Sidonie Kervijn. Sidonie Kervijn was de schoonmoeder van zijn zuster. Nu kan men in deze kwartierstaat ook de verwantschap tussen de van Pottelberghes en de de Kerchoves merken. Men kan hier wel van een echte clan spreken.

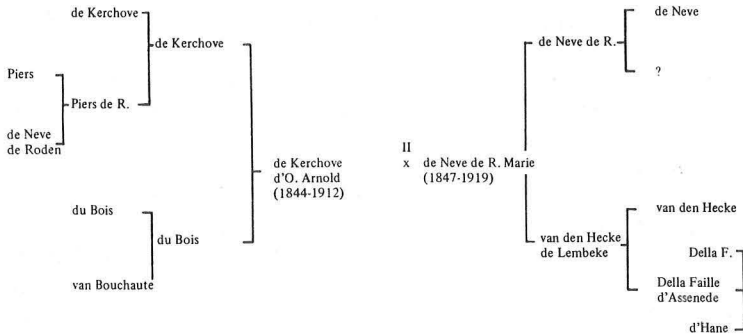
Het is echter niet alleen het geval bij de familie Borluut.

Ook in de familie de Kerchove d'Ousselghem kwam een dergelijke verweving voor, zij het met andere families.

Bij deze familie viel vooral de verwantschap op met de families Della Faille en de Pret Roose de Calesbergh op.

Als voorbeeld namen we het huwelijk van *Julien de Kerchove d'Ousselghem*, de jongste broer van Gustave, dat van Arnold, zijn zoon, en dat van Marc en Gaston de Kerchove d'Ousselghem, kleinzonen van Julien.

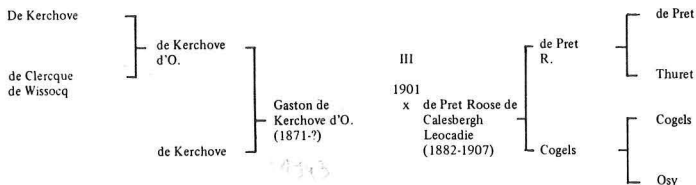

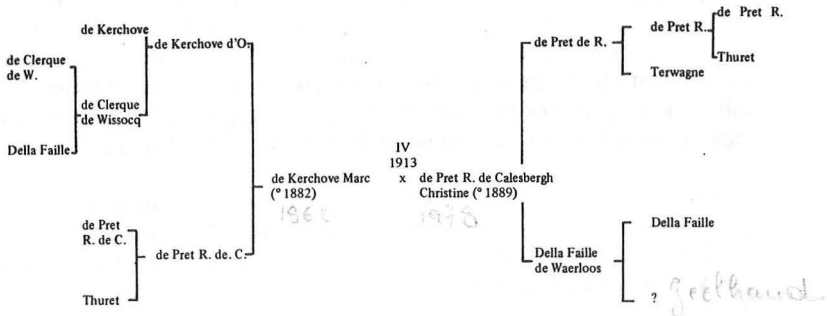
Hier zijn het vooral de namen Della Faille d'Assenede en de Neve de Roden die opvallen. Deze verweving is veel minder ingewikkeld dan bij de familie Borluut. Arnold de Kerchove (II), (die een neefje is van Julien de Kerchove (II)), is gehuwd met een *de Neve*. De moeder van dit meisje is een nicht van de vrouw van Julien (I). Virginie de Clerque de Wissocq en Euphrasie van den Hecke zijn dus op hun beurt nichten ; hun beide moeders waren Della Failles (en zusters van onze Charles Della Faille).

Een klein detail : de families de Clerque en van den Hecke waren beiden met de familie van Pottelsberghe de la Potterie verwant...

Naar het einde van de 19de eeuw toe gaat de familie de Kerchove d'Ousselghem zeer intense relaties aan met de familie de Pret, die uit het Antwerpse afkomstig was.

We onderzoeken daarvoor de huwelijken van Marc en Gaston de Kerchove d'Ousselghem, de kleinzonen van Julien (I), en achterneven van Gustave, die respectievelijk in 1913 en 1901 huwden.

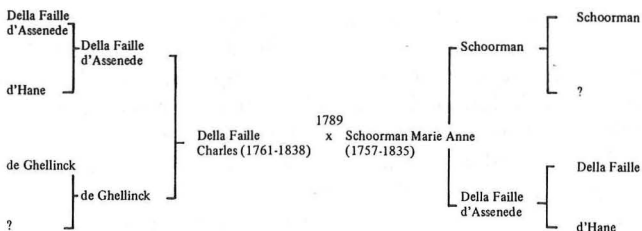

De eerste de Kerchove die met een de Pret Roose Calesbergh huwde was Edgar de Kerchove d'Ousselghem, de enige zoon van Julien de Kerchove. Toen de eerste vrouw van die Edgar (1846-1926), Lucie Marie de Kerchove overleed, hertrouwde hij met Pharaïlde de Pret Roose de Calesbergh (1850-?). Zij was de weduwe van Paul Emile de Kerchove (1840-1877), de broer van de overleden vrouw van Edgar !

De twee zonen van Edgar, waarvan sprake, waren in feite halfbroers : de moeder van Gaston was een de Kerchove, terwijl die van Marc een de Pret was.

De vrouw van Marc, Christine de Pret, was een achternichtje van Pharaïlde de Pret. De echtgenote van Gaston moest dus tante zeggen tegen haar (stief)schoonmoeder.

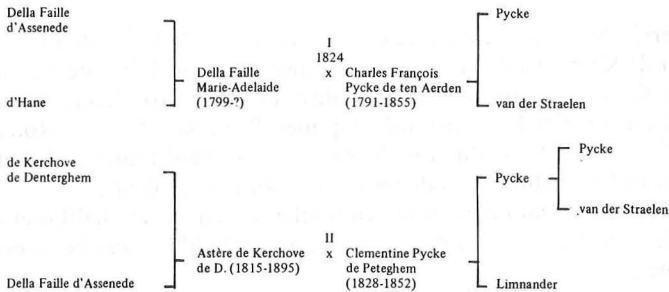
Bij de familie della Faille d'Assenede, zelf verwant aan ongeveer alle voornoemde families, zijn de huwelijken gemakkelijker uit te leggen Charles Della Faille was met zijn nicht Marie Anne Schoorman gehuwd. De kwartierstaat hieronder duidt de verwantschapsgraad aan.

De broer van Charles, Jean Baptiste, was met Marie-Thérèse de Kerchove d'Ousselghem gehuwd, een *tante van Gustave de Kerchove*. De grootmoeder van Marie-Thérèse was ook een Della Faille.

De verwantschap van de familie de Kerchove en de familie Della Faille valt ook nog in andere huwelijken op. We zagen dit al eerder in de huwelijken van Julien en Arnold de Kerchove d'Ousselghem.

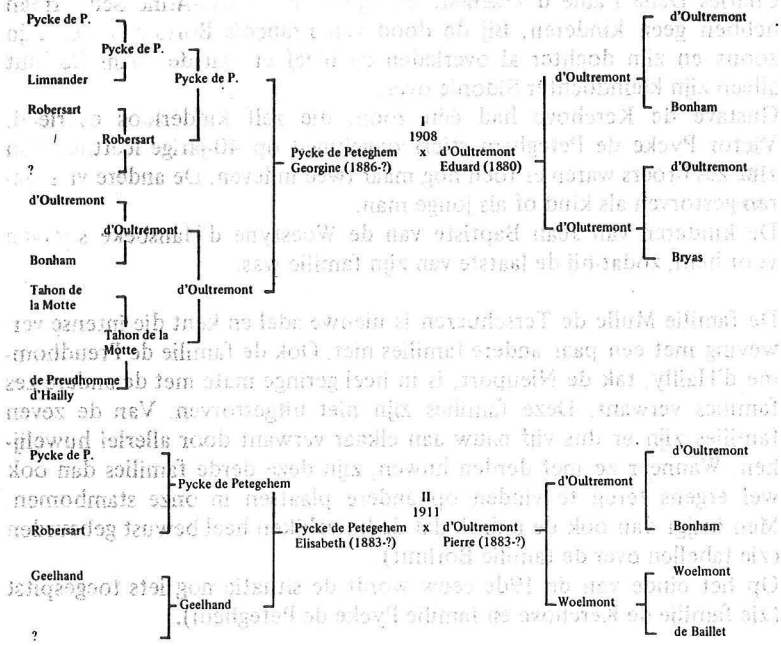
Ook met de familie Pycke is de familie Della Faille verbonden. Daarvoor bekijken we de huwelijken van Charles François Pycke de ten Aerden (I), een *oom* van Victor Pycke de Peteghem en dat van de *zuster* van Victor, Clementine (II).

Ook de twee takken van de familie Pycke, de Pycke's de Peteghem, en de Pycke's de ten Aerden aarzelen niet om onderling te trouwen. Léon de Moerman d'Harelbeke, een zoon van Désirée Pycke en Charles de Moerman d'Harelbeke, huwde met zijn nicht Marie Adelaïde Pycke de ten Aerden. De *vader van Marie Adelaïde* en de *moeder van Leon* waren broer en zuster.

Op het einde van de 19de eeuw huwden de Pyckes niet meer met families uit het Gentse. De nakomelingen van Oscar Pycke de Peteghem gaan verscheidene allianties aan met de familie d'Oultremont. Deze familie was een van de meest vooraanstaande adellijke families. Deze huwelijken zullen voor de familie Pycke wel prestigieus geweest zijn : de familie d'Oultremont was voornamelijk hoge hofadel en militaire adel. De huwelijken worden wel allemaal gesloten binnen één tak van de grote familie d'Oultremont, de tak de Duras.

Op de volgende pagina's worden de kwartieren nagegaan van twee kleindochters van Oscar Pycke de Peteghem, die beiden met een d'Oultremont gehuwd waren.

Zoals we kunnen zien is de *moeder* van Georgine Pycke de Peteghem (I) een d'Oultremont, gravin Isabelle. Zij was een dochter van Emile Henri, graaf d'Oultremont, officier bij de kavalerie. De *man* van Georgine, Eduard d'Oultremont, was een neef van Emile Henri (juister : de zoon van een broer van Emile).

Het nichtje van Georgine, Elisabeth Pycke de Peteghem (II), was gehuwd met graaf Pierre d'Oultremont, die ook een neef was van Emile Henri (de zoon van een andere broer).

De verweving van de Pyckes en de d'Oultremonts was wel de meest markante die we konden vinden.

De gevolgen van een dergelijk huwelijksgedrag zijn dan ook merkbaar. Veel oude adellijke families sterven uit in de loop van de 19de eeuw. De gevolgde huwelijkspolitiek zal daar wel niet helemaal vreemd aan zijn. We konden voor onze families b.v. constateren dat de tak Pycke de Peteghem uitgestorven is, de familie Borluut, de tak Della Faille d'Asenede en de familie van de Woestyne zijn ook uitgestorven (zie stam-

bomen in bijlage)

Charles Della Faille d'Assenede en zijn vrouw Marie-Anne Schoorman hebben geen kinderen. Bij de dood van François Borluut waren zijn zoons en zijn dochter al overleden en bleef er van de naam Borluut alleen zijn kleindochter Sidonie over.

Gustave de Kerchove had één zoon, die zelf kinderloos overleed. Victor Pycke de Peteghem stierf ongehuwd op 40-jarige leeftijd. Van zijn zes broers waren er toen nog maar twee in leven. De andere vier waren gestorven als kind of als jonge man.

De kinderen van Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke stierven voor hem, zodat hij de laatste van zijn familie was.

De familie Mulle de Terschueren is nieuwe adel en kent die intense verweving met een paar andere families niet. Ook de familie de Preudhomme d'Hailly, tak de Nieuport, is in heel geringe mate met de andere zes families verwant. Deze families zijn niet uitgestorven. Van de zeven families zijn er dus vijf nauw aan elkaar verwant door allerlei huwelijken. Wanneer ze met derden huwen, zijn deze derde families dan ook wel ergens terug te vinden op andere plaatsen in onze stambomen. Men krijgt dan ook de indruk dat de huwelijken heel bewust gebeurden (zie tabellen over de familie Borluut).

Op het einde van de 19de eeuw wordt de situatie nog iets toegespitst (zie familie de Kerchove en familie Pycke de Peteghem).

4. Adel en kastementaliteit.

Verschillende auteurs zijn van mening dat de kastementaliteit van de adel in de loop van de 19de eeuw een grote verandering ondergaat en stilaan verdwijnt, omdat de adel meer open staat voor de nieuwe tijd. G. Jacquemeyns konstateert echter dat „*surtout avant 1830, les aristocrates belges en général, méprisaient un peu ce qui n'est pas de leur monde, et évitent, dans toute la mesure du possible d'avoir des relations avec des roturiers*” (Vóór 1830 vooral bejegenen de Belgische aristocraten al wat niet tot hun wereld behoort met een ietsje misprijzen en vermijden zoveel mogelijk met niet-adellijken in betrekking te komen). (16) Ook deze studie doet vermoeden dat de kastementaliteit nog sterk aanwezig was. „*La coutume, et presque la règle, des mariages au sein de la classe (de adel) est un puissant maintien des fortunes*” (Het gebruik, het is bijna een voorschrift, in hun sociaal milieu te huwen maakt het mogelijk dat de fortuinen behouden blijven). (17)

Deze zin vat in korte woorden de problematiek samen van de huwelijken binnen de groep, en van het kastedrag dat daaruit voortvloeit.

Tot rond 1850 konden we binnen onze families (de familie Mulle de Terschuieren en de familie de Preudhomme d'Hailly uitgezonderd) een sterke onderlinge verwantschap constateren, wat duidelijk wordt in de stambomen.

Terzelfdertijd ziet men dat de andere families waarmee de Nevelse adel verwant was, op hun beurt ook onderling verwant waren (zie stambomen Kervijn, van Pottelsberghe de la Potterie, en de Potter).

Naar het einde van de 19de eeuw toe, lijkt het dat de verwantschapsgraad van onze adel onderling afneemt. Deze indruk gaat echter verloren wanneer we de stambomen van de aanverwante families dichterbij bekijken : dan blijkt dat de verwantschap en verstrengeling niet afgenomen is, maar wel indirecter is.

De clanvorming is zeer uitgesproken en op bepaalde ogenblikken hebben we werkelijk met inteelt te maken.

Men kan stellen dat het huwelijksgedrag een exponent is van nog altijd heersende kastementaliteit, die echter niet zozeer ingegeven is door de bekommernis de adellijkheid hoog te houden, maar wel door allerlei motieven van sociale, politieke en economische aard (wat de clanvorming dan ook in de hand werkt).

Binnen de groep van edelen bestonden er namelijk verschillende belangengroepen. We menen dat onze families samen met een aantal andere families, (degenen die vaak terugkeren in de stambomen) een dergelijke belangengroep, of een onderdeel ervan uitmaken.

De mentaliteit van de Nevelse edellieden was niet alleen die van het *ancien régime*, er moet nog een dimensie aan worden toegevoegd, die van louter economische aard is en het resultaat is van de positie van de oude adel.

Noten bij hoofdstuk II.

- (1) *Livre des usages et coutumes de la noblesse* in *Bulletin de l'Association Royale de la Noblesse Belge*, Speciaalnr., 1948, p. 27.
- (2) P. ARIES, *Histoire des populations françaises et leurs attitudes devant la vie depuis le XVIIIe siècle*, Parijs, p. 477.
- (3) P. ARIES, *L'enfant et la famille sous l'ancien régime*, Parijs, 1975, p. 309.
- (4) P. ARIES, *Histoire des populations...* p. 481.
- (5) B. SNOY D'OPPUERS, *La culture féminine dans nos temps* in *Bulletin A.R.N.B.*, 1948, nr. 14/15, p. 20-23.
- (6) *Ibid.*, *op cit.*, p. 23.
- (7) *Livre des usages...*, *op cit.*, p. 27.
- (8) *Ibidem*, p. 34.

- (9) L. FOUREZ, *Les grandes familles hennuyères. Tablettes de Hainaut*, 1955, deel II, p. 96-115.
- (10) B. RYCKMAN DE BETZ, *Armorial général de la Noblesse Belge*, 1941.
- (11) G. JACQUEMYNS, *Langrand - Dumonceau. Promoteur d'une puissance financière catholique*, Brussel, 1960. 5 vol., vol. 3, *Vers l'apogée*, p. 55.
- (12) S. TASSIER, *Les démocrates belges de 1789. Etude sur le Vonckisme et la révolution*, Brussel, 1930. p. 16-17.
- (13) B. RYCKMAN DE BETZ, *op. cit.*
- (14) F. V. GOETHALS, *Miroir des notabilités nobiliaires de Belgique*, Brussel, 1857-1862, 2 vol.
- (15) L. FOUREZ, *op. cit.*, p. 98-99.
- (16) G. JACQUEMEYNS, *Langrand-Dumonceau. Promoteur d'une puissance financière catholique*, Brussel 1960, 5 delen, dl. 3, p. 55.
- (17) R. STENGERS, e.a., *Index... op. cit.*, p. 14.

HOOFDSTUK III

HET SOCIAAL LEVEN

1. Algemene inleiding

„*Quelque dépouillée de ces anciens droits et prérogatives, la noblesse a et conservera à jamais dans la société une importance incontestable et une délicate mission à remplir*”. (Hoewel de adel wat van zijn oude rechten en voorrechten verloren heeft zal hij altijd in de maatschappij een onbetwistbaar belang hebben en een delikate taak te volbrengen) (1). Deze mening was in 1892 zonet de algemeen geldende in adellijke kringen, dan toch een aanduiding voor bestaande opvattingen omtrent de taak die hen in de maatschappij zou zijn opgelegd.

In de 19de eeuw geeft de adel op gebied van levensstijl nog steeds de *bon ton* aan. De rijkgeworden bourgeoisie deed de adel op zoveel mogelijk gebieden na : ze kocht graag kastelen, die ze evenals de adel als *maisons de plaisance* inrichtte. Ook was deze burgerij nog altijd tuk op een adellijke titel en huwde ze haar kinderen graag uit aan edellieden. Op het gebied van de goede smaak en de etiquette blijft de adel ook toonaangevend.

Het prestige van de adellijke titel blijft lange tijd bewaard.

Jacquemyns merkt in dit verband trouwens op dat de aristocratie in de 19de eeuw, en zeker vanaf 1850, haar prestige in de burgerlijke milieus ten gelde weet te maken, door van allerlei vergaderingen en vennootschappen het voorzitterschap waar te nemen. „*En effet, les grands noms représentent toujours une valeur marchande*”. (Inderdaad, grote namen vertegenwoordigen altijd een handelswaarde) (2).

De gewone mensen hadden vanzelfsprekend een groot ontzag voor de adel. Op het platteland was de kasteelheer samen met de pastoor oppermachtig. Respect, diep ingeworteld door jarenlange traditie, ging hier trouwens samen met afhankelijkheid. De armoede was groot en de kasteelheer was degene die meestal over de werkverschaffing van zijn dorpingen besliste. Zijn macht als grootgrondbezitter/werkgever was onbetwistbaar.

Ook was de adel zeer paternalistisch ingesteld. Doordat er veel armoede was en veel edellieden hier en daar bijsprongen, werd aan de afhankelijkheid van de plattelandsbevolking t.o.v. van de kasteelheer nog een andere dimensie gevoegd : die van een (verplichte) dankbaarheid (3). Al deze factoren samen verklaren dat de adel in de 19de eeuw erin slaagde ontelbare commissies, verenigingen en clubs heet voorgezeten.

Ook hun reële politieke macht zal daar niet vreemd aan geweest zijn. De traditie speelde hier ook een belangrijke rol : een klasse die eeuwen lang een dominerende rol speelt, laat zich zomaar niet aan de kant schuiven. Er werd onderzocht of de Nevelse adel ook een dergelijke rol heeft gespeeld in het verenigingsleven en op het sociaal domein. De resultaten zijn verre van volledig omdat het bronnenmateriaal te overvloedig is om helemaal na te pluizen. Het society-leven in de 19de eeuw toonde een grote diversiviteit en was ongelooflijk rijk, maar de geschreven neerslag van die activiteiten is moeilijk terug te vinden. De *Wegwijzer van de Stad Gent* was een belangrijke bron, evenals talrijke brochures die in de „Gandavensia” collectie van de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Gent terug te vinden zijn.

Er werd ook gezocht naar allerlei lokale monografieën over het kanton Nevele. Het enige in die aard is het eerder genoemde werk van F. De Potter en J. Broeckaert, over de Oostvlaamse gemeenten.

De persoonlijke documenten, daar waar ze voorhanden zijn, vormen natuurlijk de hoofdbrok.

Voor de liefdadigheid werd een aparte plaats ingeruimd. De adel was namelijk vaak actief in allerlei liefdadige kringen. De bronnen hiervoor waren de persoonlijke documenten en de papieren van economische aard : legaten in testamenten, schenkingen etc... zijn vaak aanduidingen in die richting. Ook de *Wegwijzers van de Stad Gent* werden doorgenomen.

2. Publiek leven.

A. BORLUUT

François (1799-1883) bracht zijn jeugd door in Gent. Zijn vader, Emmanuel, was er een invloedrijke persoon die actief bij het politiek leven betrokken was (zie volgend hoofdstuk).

In 1833 huwde de jonge François met Sidonie Kervijn (1809-1881) die eveneens van een invloedrijke familie afkomstig was.

In 1858, na de dood van Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke, erfte hij het kasteel van Hansbeke. Daar wordt hij dan burgemeester.

Buiten deze activiteit is over François heel weinig te vinden. Wat betreft zijn activiteiten in Gent, was François actief lid van „*Le club des Nobles*”. (In 1830 kreeg deze club van de Gentenaren de naam *ezelskot...*) (4). Zijn naam komt voor op de lijst van de werkende leden van die club (5). In de nalatenschap van François komt trouwens de vermelding van een aandeel van „*La société Falligan*” (de naam

van het gebouw waar de club gevestigd was) ter waarde van 750 fr. voor (6).

Raymond Borluut, de zoon is vrij jong gestorven. Dit is hoogstwaarschijnlijk een verklaring voor het feit dat zijn naam nergens voorkomt.

B. CHARLES DELLA FAILLE

Dank zij enerzijds een uitgebreid archief en anderzijds de monografie over de familie Della Faille, zijn er over Charles' bezigheden veel getuigenissen.

Charles (1761-1833) was in tegenstelling tot zijn oudste broer en zijn vader, helemaal niet actief op politiek terrein.

Hij beperkte zich tot het beheer van zijn goederen en die van zijn echtgenote. Ook de deelname van Charles aan het publiek leven was gering. In Nevele, waar hij zou gewoond hebben, is er niets dat op een activiteit van Charles wijst, ook niet op politiek gebied. In Gent, waar hij meestal verbleef, was hij in het jaar 1782 gewoon directeur van de Academie voor Schone Kunsten (7). Het jaar daarvoor was hij *souscripteur* geweest voor dezelfde inrichting.

Dat hij zich met de Academie bezighield heeft trouwens meer te maken met de hobby van Charles dan met het uitoefenen van een publiek ambt of voorzitterschap.

De enige publieke functie die Charles bij ons weten opnam was die van *Deken van de Gentse Bakkersgilde* in de periode 1789-1791. Deze functie werd gewoontegetrouw waargenomen door een lid van de Gentse aristocratie (8).

Charles was wel zeer actief op religieus gebied. Men kan hem zelfs als overdreven godsdienstig betitelen. In het jaar 1838, het overlijdensjaar van Charles, was hij ere-lid van de *Société Ste-Cécile*, lid van de „*Doorluchtige Broederschap ter ere van den Heiligen Naam van God en Jezus, tegen het vloeken en het zweeren*” (in de St-Niklaaskerk), lid van het „*Genootschap van de Minnaers van de Heilige Moeder Gods*” (in de St.-Michielskerk), lid van het broederschap „*Onder d'uenroeping van Jezus, de H. Maria en H. Anna*” (St.-Michielskerk), lid van het „*Broederschap van de Lijdende Zaligmaker Jesus Christus, onder den titel van Gembloux*” (St.-Niklaaskerk) en tenslotte ook nog lid van het „*Aerdsbroederschap van den Allerheiligsten Roozen-Krans*” (bij de Predikheren) (9). Men kan zeggen dat hij zijn godsdienstigheid wel bewees !

Het lidmaatschap van al deze godsdienstige verenigingen en genootschappen is misschien wel een verklaring voor de geringe deelname van Charles aan het publieke leven te Gent.

Alles wijst erop dat hij een zeer kalm en teruggetrokken leven leidde. In Mariakerke, waar Charles ook een buitenhuis had (10), was ook niets vinden dat op enige activiteit in het openbaar leven wees. Wel was hij betrokken bij het liefdadig werk, maar daar komen we nog op terug.

C. DE KERCHOVE D'OUSSELGHEM.

Gustave de Kerchove (1803-1881) had zijn jeugd te Gent doorgebracht.

Het is pas door zijn huwelijk met Clementine du Bois dat hij in Vosselare komt wonen. Vanop zijn domein in die gemeente beheert hij zijn goederen. Hij behoudt wel zijn woning in de Gouvernmentstraat in Gent.

De burgemeester van Vosselare (een functie waarin Gustave zijn schoonvader Ferdinand du Bois, baron d'Herderssem opvolgde) was op het eerste gezicht niet speciaal betrokken bij het leven in zijn gemeente. In de naburige gemeente Nevele (veel groter en ook wel belangrijker dan Vosselare) nam hij wel het voorzitterschap waar van de koormaatschappij „*De vrijheidsvrienden*” (11).

Wat Gent betreft, in tegenstelling tot zijn neven van de tak de Kerchove de Denterghem, was Charles niet opgenomen in één of andere vrijmetselaarsloge. De familie de Kerchove d'Ousselghem is wel altijd betrokken geweest bij de *Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde* (deze maatschappij lag aan de oorsprong van de wereldberoemde Gentse floraliën). Van ongeveer 1860 tot aan zijn dood in 1881 was hij lid van de algemene raad van deze vereniging (12). Hij deed trouwens ook mee aan talloze prijskampen. Dat een aristocraat zich met dergelijke zaken bezighield, was in de 19de eeuw heel gewoon. De bestuursraad van de vereniging bestond trouwens bijna volledig uit aristocraten.

Ook was Gustave lid van de „*Redoutes Gantoises*”. Deze vereniging hield zich bezig met het organiseren van bals, concerten en ander mondain vermaak, vaak voor een „*goed doel*”. Het grootste deel van de Gentse adel was lid van die vereniging, of woonde de manifesties bij die de *redoutes* inrichten. Deze bijeenkomsten werden meestal in de zalen van de huidige opera georganiseerd en zullen wel een aanblik gehad hebben van een aristocratische bijeenkomst (13).

De zoon van Gustave, *Arnold* (1844-1912) bleef bij zijn vader in Vosselare wonen en werd daar zoals zijn vader burgemeester. Hij was lid van de „*club des nobles*” voor 1879 (14). Omdat zijn huishouding deel uitmaakte van die van zijn vader, en omdat dit

onderzoek werd afgesloten in 1880, een ogenblik waarop Arnold pas ten volle begon deel te nemen aan het publiek leven, komt hij in deze studie bijna niet aan bod.

We kunnen stellen dat Gustave deelnam aan het leven op het platteland (in casu Nevele) in de mate dat zijn maatschappelijke positie hem dit mogelijk maakte. In die mate onderhield hij ook contact met de bevolking. Zo plaatste hij regelmatig bestellingen bij de ambachtshuizen van de omliggende dorpen en in Vosselare zelf.

Gustave bouwde en verbouwde regelmatig een en ander, in de rekeningen van die verbouwingen komen regelmatig de namen voor van arbeiders uit Nevele, Vosselare en andere dorpen in het omliggende (Bernardus Mesure, timmerman te Nevele, t'Kint, koopman te Nevele, Louis de Bourdere, smid te Vosselare...) (15).

Gustave en zijn zoon namen gewoon aan het Gentse societyleven deel. Op het platteland waren hun activiteiten van minder mondaine aard en hadden zij een andere positie, die van kasteelheer, en bijgevolg van meester.

D. MULLE.

Emile Pierre Mulle de Terschueren woonde alleen 's zomers in zijn kasteel „*La Motte*” te Nevele. In de winter verbleef hij in Brussel (16).

Zijn zoon, Leonce (1830-1888) die burgemeester werd van Nevele (zie volgend hoofdstuk) verbleef wel vaker in de gemeente. In 1867 wordt hij er de voorzitter van een nieuwe fanfare „*Voor 't algemeen Nut*” (17).

Leonces bezigheden beperken zich blijkbaar alleen tot Nevele : niets wees erop dat hij bij een bepaalde vereniging een bepaalde functie uitoefende, wat aan de andere kant ook niet wil zeggen dat hij op geen enkele manier bij het Gentse mondaine leven zou zijn betrokken geweest, wel in tegendeel. Gent was nu eenmaal een grote stad en de uitgaansmogelijkheden waren legio.

In Nevele was Leonce nauw betrokken bij het leven in de kleine gemeenschap. Cyriel Buysse, tijdsgenoot en inwoner van Nevele wijdde zelfs een novelle aan hem (18).

Ook in de verslagen van de gemeenteraad van Nevele schenkt Buysse aandacht aan de figuur van Leonce. De satiren over de gemeenteraad zijn namelijk geschreven tijdens de periode van de schoolstrijd (1879-1884). De liberale Buysse geeft de katholieke partij, die toendertijd in Nevele het bewind in hand had, een flinke veeg uit de pan (19).

De geschriften van Buysse werpen een duidelijk licht op de toen be-

staande mentaliteit in Nevele en op het platteland in het algemeen : de adel en de geestelijkheid domineren de arme plattelandsbevolking, die nog steeds een diep ontzag heeft voor de pastoor en de kasteelheer.

De beschrijving van de „*blijde inkomst*” van „*den baron*” en burgemeester is een treffend voorbeeld : de hele dorpsgemeenschap stroomt samen om hem te verwelkomen (20).

Ook het verslag van de gemeenteraad (door J. Taeldeman gedateerd op 9 juni 1886) is typisch voor de bestaande mentaliteit : de burgemeester laat het verbod stemmen op de verkoop en colportage van de socialistische krant „*Vooruit*”, en alle raadsleden gaan hiermee accoord (Taeldeman verifieerde in de echte notulen van de gemeenteraad de juistheid van deze gebeurtenis) (21). De verhouding tussen de Nevelenaars en hun adellijke burgemeester zou zó als type-voorbeeld voor het Vlaamse platteland kunnen gelden. Feit is dat Leonce zich in elk geval bezighield met zijn dorp.

E. DE PREUDHOMME D'HAILLY.

De inlichtingen over Constantin Adolphe de Preudhomme d'Hailly, vicomte de Nieuport, (1807-1866), komen allemaal uit het familie-archief. Ook de gegevens over zijn zoon Alfred (1835-1911) zijn uit die bron gehaald. Die gegevens zijn zeer dispaaraat : voor de vader, Constantin, bezitten we een aantal inlichtingen over de periode toen hij nog te Mons was, waar hij door zijn voogd werd opgevoed. Samen met zijn zuster, Robertine Valerie (1809-1845) is hij daar na de dood van zijn ouders terechtgekomen.

Na zijn collegetijd blijft Constantin wel nog enige tijd te Mons : hij is er in 1827-1829 (de laatste rekeningen van Mons zijn allemaal van 1829) lid van de „*Société de l'académie de la ville de Mons*”. Ook gaat hij regelmatig een avondje uit in de stad, getuige daarvan de regelmatig terugkerende rekeningen van diners e.d., die zijn voogd gepresenteerd kreeg (22).

In 1829 huwt Constantin met zijn nicht Ida de Preudhomme d'Hailly, markiezin de Verquigneul. Na zijn huwelijk vestigt hij zich met zijn vrouw op het kasteel te Poeke, traditionele woonplaats van de burggraven van Nieuport (vroeger hadden ze de titel van baron van Poeke).

Over de verstandhouding tussen de inwoners van Poeke en hun kasteelheer is weinig geweten. Anderzijds was Constantin niet de eerste van zijn familie die in het dorp kwam wonen, dus zal er hoogstwaarschijnlijk wel een zekere traditie geweest zijn.

De inkomsten voor het huishouden werden voor wat de gewone

zaken betreft, in Poeke of in de omliggende dorpen gedaan (23). We zagen al dat de Preudhommes geen huis in Gent hadden, wat natuurlijk kan wijzen op een zekere noodzaak goede relaties met het dorp te onderhouden, daar ze jaar in jaar uit in het dorp verbleven. Poeke was hun enige verblijfplaats.

Constantin werd natuurlijk ook burgemeester van zijn dorp. In 1851 richt hij een schuttersgilde op „*Het Genootschap van St.-Sebastiaan*”. De vereniging krijgt een lokaal toegewezen op het domein van haar voorzitter (24). Constantin was een verwoed jager en het oprichten van deze gilde zal daar wel niet vreemd aan geweest zijn.

Het leven van Constantin als kasteelheer van Poeke verloopt volgens het ons welbekende patroon.

Constantin kwam echter ook regelmatig naar Gent. Hij was namelijk actief lid van de „*Société royale d'Agriculture et de Botanique*”. Hij deed ook heel regelmatig mee aan allerlei prijskampen (25). Regelmatig nam hij ook deel aan de manifestaties van de „*Redoutes*” (26). Zijn zoon Alfred was heel actief in het verenigingsleven. Op het platteland en meer bepaald te Vinkt, kwam hij regelmatig in een paar café's (27). Hij houdt zich ook bezig met de dorpspolitiek (28).

Alfred schijnt van zijn vader een voorliefde voor muziek te hebben geërfd (Constantin was in zijn jaren te Mons ook lid van een muzikale vereniging). In de jaren 1859/1864 was hij lid van de „*Société de Musique*” van Vinkt.

Hij was in de periode 1865/1866 lid van de „*Société royale des Mélomanes*” en van de „*Société royale des Choeurs*”, allebei te Gent.

Alfred moest wel regelmatig in Gent verblijven : hij was namelijk ook lid van de „*Club des nobles*”, en van de „*Redoutes*”. Hij was ook lid van de „*Société Littéraire*” en van de „*Société équestre*” (29).

Wanneer hij in Gent was, logeerde Alfred in „*L'hôtel de Courtrai*” in de Drabstraat (30).

F. PYCKE DE PETEGHEM.

Over het leven van Victor Pycke de Peteghem (1835-1875) die omstreeks 1870 in Poeke kwam wonen, kwamen we helemaal niets te weten.

Toch is het verwonderlijk dat ook niets gevonden werd voor wat Gent betreft, daar deze stad de woonplaats van zijn ouders was. De reden hiervoor weten we jammer genoeg niet.

G. VAN DE WOESTYNE D'HANSBEKE.

De enkele documenten die Jean van de Woestyne naliet (en die we op de kop konden tikken), waren zijn testament, de erfenisaangifte en een lijkrede. In die lijkrede (zie bijlage III) wordt hij als de grote weldoener van Hansbeke betiteld. Dit was dan ook het enige dat we met zekerheid kunnen zeggen over de relatie van Jean Baptiste met de dorpsbewoners.

Wat betreft de activiteiten van Jean Baptiste te Gent, is ook weinig geweten : de gebruikte bronnen gaven geen informatie hierover.

CONCLUSIE.

Als men zou voortgaan op het gevonden materiaal, zou men moeten zeggen dat onze edellieden zeer ongelijk actief waren in het publiek leven. De stand van de beschikbare bronnen kan zo 'n conclusie echter niet verrechtvaardigen.

Er zijn wel een paar opvallende punten.

Zo zijn Gustave de Kerchove d'Ousselghem, Constantin de Preudhomme d'Hailly en Leonce Mulle de Terschuieren voorzitters van een dorpsvereniging.

Wanneer de adel deelneemt aan het dorpsleven, doet ze dat meestal op een manier die de bestaande verhoudingen op het platteland weergeeft : zoals de kasteelheer het politiek leven beheerst, zo domineert hij ook het sociaal leven.

Wanneer de Nevelse adel deelneemt aan het publiek leven in de stad (in casu Gent) dan gebeurt dat op een andere wijze : ze zijn gewoon lid van de vereniging(en), soms wel eens ere-lid (dit is meestal slechts een kwestie van meer lidgeld).

Wanneer we de verenigingen zelf van naderbij bekijken is dat verklaarbaar : François Borluut, Alfred de Preudhomme d'Hailly en Arnold de Kerchove d'Ousselghem zijn lid van „*Club des nobles*”. De naam alleen zegt al dat het hier om een adellijke vereniging gaat. Tenslotte kunnen ze niet allen voorzitter zijn.

Gustave de Kerchove d'Ousselghem en Alfred de Preudhomme d'Hailly zijn beiden lid van de „*Redoutes*”. De lijsten van die vereniging laten zien dat, zoniet een louter adellijk, dan toch hoofdzakelijk een adellijk publiek bereikt werd. Er moet wel gezegd worden dat deze kring op het einde van de 19de eeuw wat democratischer wordt.

Constantin de Preudhomme d'Hailly en Gustave de Kerchove zijn beiden lid van de „*Vereniging voor Landbouw en Kruidkunde*”. Deze was op haar beurt de stichtster van een naamloze maatschappij van dezelfde naam. De voorzitter was Victor van den Hecke de

Lembeke en als leden konden we H. Rolin, advocaat, Karel de Kerchove-de Limon, grondeigenaar, Edmond van Pottelsberghe de la Potterie, grondeigenaar, Ad. Pauli, bestuurder van de Gentse stadswerken en A. van de Woestyne-d'Hane noteren.

Zo bekeken geeft deze maatschappij ook niet bepaald de indruk een democratische en populaire bijeenkomst te zijn ! (31).

De „*Société équestre*”, waarvan Alfred de Preudhomme d'Hailly lid is, wordt eveneens grotendeels door edellieden gerund : Graaf Duchastel de la Howarderie is voorzitter en de commissarissen zijn Victor van den Hecke de Lembeke, Fr. de Graet, K. de Hemptinne en Eugene Lippens (32).

Het publieke leven in de stad is voor de plattelandsadel van een totaal andere aard dan dit in hun dorp : in de stad zijn ze onder „gelijken”, maar in hun dagen spelen ze een dominerende rol.

3. Adel en liefdadigheid.

De adel was in de 19de eeuw sterk begaan met liefdadigheid.

De redenen hiervoor liggen grotendeels vervat in de godsdienstigheid van deze groep. De katholieke leer predikt(e) immers dat het de plicht was van de rijken de armen te helpen. Het was typisch voor de 19de eeuw dat men dat vertaalde in een paternalistische vorm van summiere hulpverlening. Wanneer de goede katholiek de behoeftigen hielp, onder de vorm dan van liefdadigheid, was dat voor hem een middel om zijn eigen zaligheid te kopen.

Voor de arme in kwestie was het een andere zaak ; hij moest verplicht katholiek zijn of worden : wiens brood men eet, diens woord men spreekt. Liefdadigheid kon dus een middel zijn om zichzelf in de hemel te kopen en om een aantal mensen aan zich te binden.

In de 19de eeuw was men in de hogere klasse de mening toegedaan dat de oplossing voor de armoede gelegen was in het herstel van de morele en de godsdienstige principes (33). Iedereen moest zijn kruis leren dragen, de armoede was tenslotte een gezegende toestand : het was voor de armen veel gemakkelijker om zalig te worden. Het kwam bij de meesten eenvoudig niet op het sociaal en economisch systeem in vraag te stellen, integendeel.

De adel, die ervan overtuigd was draagster te zijn van een aantal beschavende elementen, deed logischerwijze aan liefdadigheid.

Dit was ook duidelijk het geval voor sommige Nevelse edellieden.

CHARLES DELLA FAILLE

We weten dat Charles erg godsdienstig was, zelfs met een zeker fanatisme. Het was misschien daarom dat hij zich geroepen voelde zich met het lot van de armen bezig te houden. Hier is wellicht sprake van reële bekommernis.

Charles was van oktober 1816 tot augustus 1817 één van de commissarissen die belast waren met het verstrekken van buitengewone hulp aan de behoeftigen van de stad, waarvan later rapport aan de burgemeester moest uitgebracht worden (34). Hij was ook administrateur van de Gentse „*Stichtingen van Weldadigheid*” (de latere bureaus van openbare onderstand of Weldadigheid) voor de periode 1815/1820 (35). Ook zijn vrouw, Marie-Anne Schoorman, was met het lot van de armen begaan, zij het dan niet zo uitgesproken. In haar *mystiek testament* komt de bepaling voor dat er op haar begrafenisdienst, te Sint-Kruis-Winkel (het familiegraf van de Della Faille's was daar) en dan nog eens in de St.-Michielskerk te Gent, respectievelijk 150 broden en „*au moins*” 800 broden aan de armen moesten worden uitgedeeld (36).

Ook bepaalt mevrouw Della Faille dat bij de betwisting van de erfdelen het erfdeel van degene die het betwist had, automatisch zou overgaan naar het „*Gentse Bureau van weldadigheid*”.

Deze weliswaar negatieve bepaling kwam in de 19de eeuwse testamenten nog al eens voor. Slependede processen over erfeniskwesties waren in de 19de eeuw immers legio en zeker daar waar veel te verdelen was.

SIDONIE BORLUUT-KERVIJN.

Mevrouw Borluut was in de periode 1870/1880 ondervoorzitster van het „*Genootschap ter verzorging van de arme zieken*”. Dit genootschap hield zich bezig met de ziekenverzorging van personen die om een bepaalde reden niet in een ziekenhuis konden worden opgenomen. Deze zieken worden dan thuis verzorgd door de nonnen van St.-Vincentius. Een lid van het genootschap moet wel eerst een aanbevelingsbrief schrijven (37).

Dit armen- en ziekenbezoek is een typische bezigheid van adellijke dames. Zij gaan thuis bij de armen stichtend werk verrichten.

Deze vorm van liefdadigheid is heel anders dan die welke door Charles Della Faille bedreven werd. Deze laatste was ook in werkelijkheid daadwerkelijk meer geconfronteerd met het probleem, omdat de functie die hij uitoefende veel meer weg had van een geregelde bezigheid dan van een occasioneel bezoek.

Bij de adellijke dames was het paternalistische aspect bij de hulpverlening in heel sterke mate aanwezig : volgens hen was dit beschavingswerk

en het verspreiden van de morele principes en de kristelijke deugden was hier van groot belang.

Nog zo'n vereniging in Gent was b.v. „*Het gesticht der Boetveerdige dochters*”. Het bestuur van dit gesticht wordt uitgemaakt de kanunnik De Decker, de douairières Stas-de Voldere, Martens-de Meersman, Cardon-d'Helias d'Huddeghem, de Valenzy, de Crombrugge-de Denterghem en de dames Della Faille-d'Ousselghem en de Mynck-de Crom (38).

Ook het bestuur van „*De vrouwen der Moederlijke liefde*” bestaat bijna volledig uit adellijke dames (vooral douairières).

De arme volkswomen, die net bevallen zijn of juist zullen bevallen, moeten zich persoonlijk bij een lid van het genootschap aanbieden, ten einde een *kindskorf* te verkrijgen en om te tonen dat ze ervoor in aanmerking komen.

Op die manier worden de armen in een positie van reële afhankelijkheid gebracht en op zo'n manier gemanoeuvreerd dat ze tot dankbaarheid verplicht worden.

JEAN BAPTISTE VAN DE WOESTYNE D'HANSBEKE.

We moeten hier wel nog even opmerken dat Jean Baptiste een zeer vermogend man was en dat hij overleed zonder erfgenamen. Dit verklaart voor een deel de motivatie van Jean Baptiste. Ook was hij een katholiek man. In Gent, Knesselare en Hansbeke stichtte hij godshuizen, waar in het totaal aan zowat 150 armen onderdak geboden werd. In Hansbeke had hij ook een wezenhuis en een ouderlingengesticht opgericht, waar de zusters van St.-Vincentius de verzorging deden en instonden voor het onderwijs, want er was ook een school aan de instelling verbonden. Bij zijn dood schonk hij al deze inrichtingen een erfpacht voor 99 jaar, ofwel gingen ze over naar de respectieve bureaus van weldadigheid. Ook gingen na zijn dood 2 boerderijen met een totale oppervlakte van 45 ha naar de kerkfabriek en het bureau van weldadigheid van Hansbeke. Het bureau van weldadigheid en de kerkfabriek te Rooborst krijgen een boerderijtje van 3 ha. Deze schenkingen, zo wordt in het testament uitgelegd, dienen om er „*intentions pieuses*” mee te voeren en om brood te bezorgen aan de armen. Er worden ook verschillende oude mensen uit het gesticht te Hansbeke bedacht met legaten en met de kwijtschelding van enige pacht in het gesticht.

Bij zijn dood moesten te Hansbeke twee keer 6 zakken meel tot brood worden gebakken en uitgedeeld aan de armen. Bij de dienst in Gent, in de St.-Baafskathedraal, moesten 100 zakken meel tot brood worden gebakken en uitgedeeld aan de armen. Ieder arm kind dat zich aan de kerk presenteerde moest één frank krijgen (39).

Jean Baptiste van de Woestyne was wel degene die het meest uitgaf aan liefdadigheid. Hij kon het zich ook permitteren.

Ook hij was het die na zijn dood het grootst aantal missen liet opdragen : maar liefst 2.000 ! (aan 2 fr. per mis, wat méér was dan een gewone werkman per dag verdiende...).

We willen na dit betoog niet zeggen dat de bekommernis van onze edellieden niet echt was. Wel doet de manier waarop zij de zaken zien wat vreemd aan. Anderzijds pleit het dan wel weer voor de adel dat het bijna uitsluitend zij is, die zich met liefdadigheid bezighoudt. Inderdaad, van de bourgeoisie valt niet veel te verwachten.

Ook mogen we niet vergeten dat de mensen uit de 19de eeuw veel regelmatig met hel en verdoemenis bedreigd waren, dat de zonde overall was. Misschien voelden ze de behoefte om hun zielezaligheid af te kopen : op de meeste doodsbrieven die wij onder ogen kregen, waren onderaan een soort bonnen bevestigd, die men tegen brood kon inruilen. Dit brood was dan voor de armen bestemd.

4. Persoonlijk leven.

A. DE FAMILIE

1) Geboorte.

Het was in de hoge kringen in de 19de eeuw een gebeurtenis waar veel drukte rond gemaakt werd. Er moesten immers mensen geëngageerd worden als voedster (dit was niet altijd het geval), als wiegewart, als verpleegster voor de moeder (die meestal thuis beviel), een dokter, een aankondiger voor de geboorte en later dan een echte gouvernante en een kindermisje.

De vader van François Borluut hield alle familiale gebeurtenissen bij in een familieboek : de kosten van alle familieceremonies werden er minitueus in bijgehouden. Op die manier kwamen we in het bezit van de onkostenrekening bij de geboorte van François. Daar François in 1799 werd geboren, kan wat in dit document staat, niet als algemeen geldend voor de 19de eeuw beschouwd worden. Men kan trouwens constateren dat het er in 1799 nogal primitief aan toe ging : zo wordt het pasgeboren kind nog afgelezen. Er is ook geen sprake van een geneesheer, maar wel van een „accoucheur”.

Er werden wel al bonbons uitgedeeld en geboortekaartjes rondgestuurd.

Het doopsel was een belangrijke ceremonie : het was de introductie

van een nieuw mens in de katholieke gemeenschap. Bij de adel was deze ceremonie aan strenge regels gebonden : de tweede naam van het kind moest er een zijn die vaak voorkwam in de familie (vandaar dat bijna alle leden van de aan elkaar verwante families hier als doopnaam „Ghislain” of „Ghislaine” dragen).

Ook moest er bij het peter- en meterschap een bepaalde hiërarchische orde in acht genomen worden, vooral bij het eerste en het tweede kind (41).

Bij de doop van Charles Della Faille die het 4de kind was, werd de volgorde niet meer zo strikt in acht genomen bij het aanduiden van een peter en een meter.

2) Huwelijk.

In de 19de eeuw en ook nog in de 20ste eeuw, was het een gewoonte dat het huwelijk werd voorafgegaan door een periode van verloving. Dit was zeker het geval in aristocratische milieus, waar men zeer strikt de etiquette in acht nam.

Bij de adel kwam er tijdens die periode van verloving nog een ander facet : het was de periode om de financiële kanten van de verbintenis te regelen en om een goed huwelijkscontract af te sluiten. Dat het huwelijkscontract als zeer gewichtig werd beschouwd, blijkt uit dit van Charles Della Faille en Marie Anne Schoorman. Beiden hadden zowat hun hele familie mee als morele steun : Charles was vergezeld van zijn vader, zijn oudste broer en diens echtgenote, zijn jongste broer en zijn zusters en hun respektieve echtgenoten. Marie-Anne Schoorman van haar kant had haar vader, haar broer en haar nog in leven zijnde zusters met haar 3 schoonbroers meegebracht (42).

Toen in 1833 het huwelijkscontract van François Borluut en Sidonie Kervijn werd afgesloten, was er wat minder volk bij (de familie van beide verloofden was ook niet zo groot) : de respektieve ouders, de broer van François en een broer van Sidonie waren meegekomen. Verder waren er nog 2 gewone getuigen aanwezig bij de ondertekening van het gewichtige document (43).

Al degenen die bij een overlijden van één van de 2 huwelijkspartners belang hadden, waren in feite bij de ondertekening aanwezig.

Het huwelijk zelf werd met grote luister en vertoon gevierd.

Deze ceremonie veronderstelde een aantal gebruiken en regels die in acht dienden genomen te worden. We vonden 2 maal een soort handleiding van hoe men fooien diende te geven. Deze handleidingen waren ongeveer identiek. De eerste zat in de bundel rekeningen

van Gustave de Kerchove d'Ousselghem, waar ook enkele papieren over zijn huwelijk zijn opgenomen (44). De tweede was beschreven in het familieboek van Emmanuel Borluut, bij de rekeningen van het huwelijk van Alphonse Borluut, de jongere broer van François, die in 1855 gehuwd was (45).

Ook was het in die tijd al de gewoonte bij de rijken de huwelijken van hun kinderen aan te kondigen, maar ieder ouderpaar kondigde afzonderlijk aan.

Deze aankondigingen werden blijkbaar door een drager thuisbezorgd : er zijn namelijk lijsten bewaard van de personen aan wie een aankondiging moest bezorgd worden. Die lijsten zijn niet per naam, maar per straat opgesteld. We hebben een dergelijke lijst ook aangetroffen bij de documenten in het familieboek van Emmanuel Borluut. Deze lijst moet bij het huwelijk van François gebruikt zijn want ze was vastgemaakt aan de pagina die over François handelt (46).

Bijna alle huwelijken die door de Nevelse families werden gesloten, gebeurden in Gent. Bij Leonce Mulle de Terschueren gebeurde dat echter in Eelen, Limburg.

We weten niet of het huwelijk van de kasteelheer in het dorp, waar hij woonde, ook werd gevierd. Bij Leonce Mulle de Terschueren was dit in elk geval zo : er werd een soort *blijde intrede* gevierd in Nevele, toen Leonce er met zijn jonge bruid toekwam (47).

3) Overlijden.

Wanneer een edelman stierf was het passend zijn afscheid van de wereld niet onopgemerkt te laten voorbijgaan (48). In de 19de eeuw was dit zeer zeker het geval. Er bestaan veel getuigenissen over deze ceremonie : doodsbrieven, testamenten, rekeningen van begrafenissen...

De plattelandsadel en al degenen die op een dorp een residentie hadden, hadden de gewoonte bij het overlijden van een familielid twee diensten te houden : één op het dorp zelf, omdat ze daar zo lang hadden gewoond of omdat het familiegraf er was en een grote dienst in de stad (49).

Alleen Constantin de Preudhomme d'Hailly, zijn echtgenote en Victor Pycke de Peteghem werden met één dienst bedacht nl. te Poeke, hoogstwaarschijnlijk omdat ze in Poeke overleden zijn en omdat daar de familiekersers liggen. De anderen kregen een dienst in Gent en nog een in hun gemeente.

De missen waren meestal om 10.30 h. of om 11 h., dus diensten van eerste klas.

Bij de begrafenissen werden er geen kosten gespaard : vaak waren er aan het station wagens om de gasten op te halen, vooral wanneer de eerste diensten op het platteland gehouden werden. Dit was het geval bij Clementine du Bois, de weduwe van Gustave de Kerchove d'Ousselghem en bij de begrafenis van Emile Pierre Mulle de Terschuieren.

Bij Buysse vinden we de beschrijving van hoe het eraan toe ging bij de begrafenis van (Leonce Mulle de Terschuieren ?) in 1888 (50), in Nevele.

Ook de rekeningen die teruggevonden werden laten zien dat een begrafenis in aristocratische milieus een dure aangelegenheid was. De regelingen die bij de begrafenis moesten getroffen worden, waren vaak vooraf bepaald in het testament van de overledene.

Marie Anne Schoorman, de echtgenote van Charles Della Faille, bepaalde in haar testament, dat dateert van 1826 (zie bijlage II), dat ze pas begraven mocht worden na 3 dagen en 3 nachten „*après d'être assuré des signes certains de ma mort*” (na de feitelijke dood vastgesteld te hebben). De schrik zat er toendertijd blijkbaar nog in om levend begraven te worden ! Verder wilde ze in Sint-Kruis-Winkel begraven worden, naast haar schoonvader. De mis moest van eerste klas zijn „*avec la quantité de cire y utile*” (met het vereist aantal kaarsen). Daarna moeten er in Sint-Kruis-Winkel nog 600 missen „*avec De Profundis pour le repos de mon âme*” opgedragen worden, elk aan de prijs van „*16 sols et demi*”. In Gent moet in de St.-Michielskerk ook een dienst van eerste klasse worden opgedragen, waarbij 190 pond van de beste gele was moest worden verbruikt. Ook moest er daar gedurende 2 jaar elke dag een mis met „*De Profundis*” worden opgedragen, voor haar eigen zielerust en voor die „*dont j'ai hérité*”. De muziekmeester van de St.-Michielskerk moest 56 gulden krijgen „*pour l'augmentation de la musique*”. De priester en de bedienden werden evenmin vergeten (51).

Uit de afzonderlijke rekeningen blijkt ook nog dat Charles 800 kaartjes verzond voor de begrafenis.

Bij de dood van Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke werden evenmin kosten gespaard. Ook hij had voordien in zijn mystiek testament bepaald hoe zijn begrafenis moest verlopen (52).

Hij bepaalt dat er maar liefst 2000 missen moeten opgedragen worden voor zijn zielezaligheid, wat door zijn erfgenamen ook uitge-

voerd werd. In het passief van de erfenisaangifte werden namelijk ook alle schulden van de overledene aangevoerd en de begrafenis-onkosten vormden daar een onderdeel van. Als de opgegeven sommen juist zijn, dan moet de begrafenis van Jean Baptiste zomaar eventjes 16.840,46 frank gekost hebben (53). Voor de koetsen werd 71 fr. uitgegeven, de begrafenismaaltijd te Hansbeke kostte 459,34 fr. Tijdens de dienst werd blijkbaar het wapenschild van de familie van de Woestyne als decoratie gebruikt, want er komt een onkostennota voor van 248,95 fr. voor het schilderen van dat schild.

B. HET HUISHOUDEN.

1) Kinderen en opvoeding.

Bij gebrek aan gegevens kon niet achterhaald worden hoe de Nevelse adel dacht over opvoeding of waar de edele jongelieden al dan niet onderwijs volgden ? Het enige dat in dit verband werd teruggevonden zijn de schoolonkosten voor de periode van één jaar van Constantin Preudhomme d'Hailly en zijn zuster Robertine (54). De schoolgelden waren wel hoog : voor Constantin moest voor één trimester 125 BF neergeteld worden. In het totaal kostte één jaar college voor Constantin 862 BF. De school van zijn zus was iets goedkoper : daar kostte één trimester slechts 118 BF. Voor een half schooljaar werd bijna 400 BF betaald. De meeste onkosten betreffen in het geval van Robertine kleren, wasserij en dansles. Ook zij gaat naar een katholieke school : het „*Pensionnat de St.-André*” te Mons.

Het was in de adellijke families de gewoonte de kinderen naar het pensionaat te sturen. België kende een aantal van die scholen waar alleen de *fine fleur* en de elite van het land hun kinderen onderwijs lieten volgen. Daarover werd echter wat de Nevelse adel betreft niets gevonden.

Over hogere studies, universiteit of voortgezet onderwijs, kon niets achterhaald worden.

2) Personeel.

Het is ondenkbaar dat onze edellieden geen personeel zouden gehad hebben. Hoeveel personeel hadden ze, hoe werd het betaald, was er een groot verschil tussen degenen die in het huis werkten en die buiten werkten ? Op al die vragen kon, op een paar uitzonderingen na, geen antwoord gevonden worden. Alleen de testamenten konden enkele inlichtingen geven.

Jammer genoeg geven deze testamenten echter alleen de personeels-

sterkte aan op het ogenblik van het overlijden, ofwel alleen degenen die al lang in dienst van de familie waren en dus in aanmerking kwamen voor een legaat. Ook zeggen de testamenten meestal niets over de arbeiders die de domeinen onderhielden.

Men moet er ook rekening mee houden dat het personeel waarschijnlijk niet zo talrijk was bij oude edellieden en dat ze vroeger, toen het huishouden drukker was, waarschijnlijk wel meer personeel zullen gehad hebben.

In het testament van M.A. Schoorman, de echtgenote van Charles Della Faille, wordt vermeld dat iedere bediende, die sinds een jaar bij haar in dienst is, 72 gulden krijgt, de anderen, die minder lang bij haar zijn, krijgen 36 gulden.

In de liquidatie van de erfenis van dezelfde Marie Anne Schoorman worden de tegoeden aan lonen voor dienstpersoneel opgenomen als onderdeel van de huishoudschulden. Op die manier kon uitgemaakt worden hoeveel mensen op het moment van het overlijden in dienst waren bij de Della Failles (55).

Er waren 4 bedienden die nog tegoed hadden :

1. dienstknecht Blancke aan 239,45 fr./jaar : tegoed	109,75 fr.
2. kamenier aan 141,49 fr./jaar : tegoed	112,01 fr.
3. tweede kamenier aan 1 fr/daags : tegoed	118,00 fr.
4. keukenmeid aan 174,14 fr./jaar : tegoed	17,99 fr.

Over ander personeel werd niets gezegd. We zagen dat Charles Della Faille in 1810 zijn buitengoed verkocht. Het is niet geweten of hij nog andere domeinen had waarop arbeiders werkzaam waren.

Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke bedacht ook zijn bedienden in zijn testament. Ze krijgen een legaat, enkele meubels en een lijfrente. Er worden slechts 4 bedienden vernoemd. We veronderstellen dat hij nog wel meer mensen in dienst had, daar hij toch een groot huis in Gent had en een groot kasteel te Hansbeke, dat temidden van een groot domein lag. Het zou eigenaardig zijn als Jean Baptiste slechts 4 dienstboden zou in dienst hebben ; alleen al het onderhoud van de 2 woningen vereist meer mensen.

We weten dat Jean Baptiste helemaal niet krenterig was. De legaten aan zijn personeel bewijzen dat ; hij bedacht ieder met een lijfrente :

1. Leo Dewaegemaecker, koetsier (° 1818)	2000 fr. ;
2. Isabelle Roseel, linnenmeid (° 1794)	4000 fr. ;
3. Beatrice van Couwenberghe, keukenmeid (° 1798)	800 fr. ;
4. Ange Deschepper, dienstmeisje (° 1816)	1500 fr. ;
- (56).

3) Hobby's.

Gustave de Kerchove d'Ousselghem en Constantin de Preudhomme d'Hailly waren allebei plantenliefhebbers, beiden waren lid van de „*Société royale d'Agriculture et de Botanique*”.

Gustave had zelfs zoveel over voor zijn liefhebberij dat hij een serre liet bouwen, voorzien van speciale verwarming, bloembakken met smeedijzeren versieringen, perken... Hij laat zelfs door een vakman speciale etiketten maken voor de bloembakken (57).

Met zijn bloemen en planten doet hij mee aan prijskampen : in 1854 en in 1855 (nog voor hij de serre op de Visserij had) exposeert hij op het wintersalon, ingericht door de maatschappij waar hij lid van was en wint er een zilveren medaille voor de mooiste verzameling camelia's (58).

Constantin de Preudhomme d'Hailly, „*amateur fleuriste*” (59), is nog actiever in deze branche : van 1847 tot 1858 wint hij iedere keer, als er een bloemententoonstelling is, één of meer prijzen, zowel voor groenten en fruit als voor sierplanten en bloemen (hij wint prijzen voor nieuwe dahlia's, de mooiste bloemenkorf samengesteld uit 75 verschillende soorten bloemen, voor tomaten en augurken, voor tuinplanten en serrebloemen) (60).

Constantin de Preudhomme d'Hailly is ook een verwoed jager. Voordat Gustave de Kerchove in Vosselare op het kasteel kwam wonen, huurde Constantin dit kasteel, om het tijdens het jachtseizoen te bewonen (61).

In de rekeningen van het huishouden van Constantin vonden we verschillende notities in verband met die hobby van Constantin. In augustus 1863 werden jachtrechten betaald aan de heren 't Kint, Piers de Raveschoot, Dons de Lovendeghem..., in het totaal voor 20,30 fr.

In het jachtseizoen werden ook veel meer zakken haver geleverd op het kasteel, zodat we aannemen dat hij meer paarden had in die periode. Zelfs heeft Constantin ook een jachtwachter, die een jaarloon van 100 fr. krijgt.

Zijn uitrusting om te gaan jagen, zoals een zadel voor het paard, rijlaarzen en dergelijke, kocht hij in Parijs, bij de meesterzadelmakers Theurcraft, Weber en Duns (62).

De hobby van Charles Della Faille was van een heel andere aard. Hij hield zich namelijk bezig met tekenen en schilderen. Charles was altijd al geïnteresseerd in de schone kunsten, aangezien hij op een bepaald ogenblik directeur was van de Academie. Er zijn verschil-

lende tekeningen en aquarellen bewaard van de hand van Charles Della Faille (63).

Deze hobby's : bloemisterij, jagen, schilderen, waren de typische bezigheden van de 19de eeuwse elite. De Nevelse adel vormt hierop geen uitzondering.

CONCLUSIE

Het protocol was een zeer belangrijke zaak in de adellijke milieus en moest strikt nageleefd worden (zie richtlijnen bij het huwelijk).

De adel was namelijk lange tijd toonaangevend op het gebied van de *savoir-vivre*, deels omdat ze zo rigoreus was om alle beleefdheidsregels en tradities strikt na te leven.

Deze strenge houding op protocolair gebied bakende duidelijk het verschil af tussen de adel en de niet-adel. Het was lange tijd een streven van de bourgeoisie al deze gebruiken te imiteren.

De hobby's zijn duidelijk die van mensen met veel tijd en geld.

Jagen was voor de meesten te duur, aangezien er een belangrijke uitrusting voor nodig was, en ook de nodige ruimte, zoals een groot domein rond een kasteel. Jagen en paardrijden is trouwens traditioneel een bezigheid van de aristocratie.

Noten bij hoofdstuk III.

- (1) BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Noblesse et Bourgeoisie*, Brussel, 1892, hfdst. 7, p. 34.
- (2) G. JACQUEMYNS, *Langrand-Dumonceau...* vol. 3, p. 61.
- (3) S. TASSIER, *Les démocrates belges de 1789. Etude sur le Vonckisme et la révolution*, Brussel, 1930, p. 18.
- (4) P. CLAEYS, *Pages d'histoire gantoise*, Gent 1888, p. 102-103.
- (5) Brochure : „*Le Club, 1879*”. U.B., G 21751.
- (6) Erfenisaangiften Gent, 1884, vol. I, mei 1884, nr. 796, art. 21.
- (7) Y. SCHMITZ, *Les Della Faille, op. cit.*, p. 147.
- (8) Y. SCHMITZ, *Op. cit.*, p. 148.
- (9) R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2017.
- (10) R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2017. Dit huis werd in 1810 verkocht.
- (11) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de Gemeenten van de provincie van Oost-Vlaanderen*, reeks I, deel 5, p. 105.
„... de maatschappij verkreeg van haren eere voorzitter den heer de Kerchove van Oesselgem (sic) een schoon vaandel...”
- (12) *Wegwijzer van Gent*, 1860 p. 342 ; 1871, p. 335 ; 1875, p. 326 ; 1880, p. 334.

- J. VANDAMME-SELIER, *Histoire de la société royale d'Agriculture et de Botanique*, Gent, 1861.
- (13) De documenten over de „*Redoutes Gantoises*“ zijn terug te vinden in de papieren van Jacques van den Hecke de Lembeke. Hij was namelijk lange tijd secretaris van de vereniging.
R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2440-2441.
- (14) Ledenlijst „*Le Club, 1879*“. U.B., G 21715.
- (15) R.A.G., familiefonds, B. 1354.
- (16) B. MULLE DE TERSCHUEREN, *Op. cit.*, p. 145.
- (17) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Op. cit.*, deel 5., p. 105.
- (18) C. BUYSSE, *In de Natuur. Novellen*, Bussum, 1905, p. 67-79.
- (19) J. TAELEDMAN in *Het literaire leven in het land van Nevele*, Mongrafieën van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“, 1972.
- (20) C. BUYSSE, *In de natuur*,
p. 67 : *Ik heb den nieuwen burgemeester plechtig in het dorp zijn intrede zien vieren...
Een drukke menschen-schaar stond wachtend bij den ingang van het dorp, op het kruispunt der vier wegen, alle oogen starend over 't vlakke, blonde korenland, in de richting van de verse hoge bomen, waarachter 't kleine spoorwegstation lag...*
p. 69 : *Op den kerktoren beginnen alle de drie klokken eensklaps in triomf te luiden ; en harde, nu dichterbij knallende kanonschoten antwoorden op het verre, uitstervend gedreun aan 't station. In 't dorpje wuiven vroolijk de wimpels en de vlaggen.*
p. 71 : *En dan komt de stoet weer langzaam in beweging : voorop de vaandrig, en de ruiters in wemelende wemeling van kleuren onder het groen-schemerig hooggewelf der in elkaar gegroeide boomkruinen, daarna de rijtuigen, en achteraan de menigte in jubelen en juichen, alles onder aanhoudend kanongebulder en klokkengebom, naar het vlaggend, wimpelend en zonnelichtend dorpje, dat plechtig, met muziek en met triomfgewuif zijn nieuwen heer en meester gaat ontvangen...*
- (21) J. TAELEDMAN, *Op. cit.*, p. 111-112.
p. 111 : *De stem uit de straat : Vooruit !... Vooruit !... de stad Gent
veroordeeling van Vandersmissen...
Mulle :
(van zijn stoel opspringend) Wat ! is die gredin daar weerom, diezijfde (sic) aan wie ik heb verbod (sic) die revolutionnair gazet nog te Nevele te verkoop !!!*

Remi !... jaag hem seffens van de parochie.

- (22) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 7.
 (23) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.
 (24) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Op. cit.*, deel 6, p. 30.
Een nieuw genootschap van St.-Sebastiaan werd door de burchtgraaf van Nieuwport (sic) ten jare 1851 in 't beluik zijns kasteel en onder zijn voorzitterschap ingericht...
 (25) J. VANDAMME-SELIER, *Op. cit.*, p. 141 ; p. 177 ; p. 182 ; p. 189 ; p. 226 ; p. 225, p. 228, p. 236.
 (26) R.A.G., fonds van den Hecke, B. 2440-2441.
 (27) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.

In de rekeningen van het huishouden komen regelmatig nota's voor van café's die door Alfred bezocht werden. We geven er hier een weer, die over de periode van twee (!) jaar loopt.

„Debet Mr. Alfred an (sic) de kinderen Tytgat te Vinkt“.

1861	14 jan.	24 liter bier	5,76 fr.
	18 jan.	2 druppels	0,16 fr.
	13 oct.	2 pinten bier en 2 pinten suikerwater	0,48 fr.
1862	17 feb.	30 pinten bier	3,60 fr.
	28 aug.	30 pinten bier	3,60 fr.
	sep.	4 pinten bier, franschen	0,58 fr.
	24 nov.	4 pinten bier en eten	0,72 fr.
	30 nov.	geleent an Mr.	2,00 fr.
		1 druppel cognac en 2 pinten	0,56 fr.
1863	10 jan.	2 pinten	0,24 fr.
	11 jan.	1 druppel cognac	0,48 fr.
		<i>totaal</i>	<i>18,18 fr.</i>

- (28) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.
 Alfred was blijkbaar betrokken bij de verkiezing van de Burgerwacht te Vinkt. In de rekeningen van 1864 komt namelijk het volgende voor :

„Payé à la maison communale à Vynckt, pour 6 flacons de vin, donnés par Mr. Alfred, hier, jour de l'élection pour la garde civique : 12 fr.“ (april 1864).

Jammer genoeg weten we te weinig over Alfred om te kunnen zeggen waarvoor deze wijn gediend heeft : dit kan evengoed zijn om de overwinning van de verkiezingen te vieren (van hem of van zijn vrienden), als om de stemming te bepalen.

- (29) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.
 (30) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.
 Het was vooral in de wintermaanden dat Alfred in het hotel logeerde. Dit is logisch, aangezien de zomermaanden ook in die tijd heel kalm waren en de theateractiviteiten stil lagen.

- (31) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1865, p. 346.
 (32) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1865, pp. 347-348.
 (33) R. EVALENKO, *Le régime économique de la Belgique*, p. 35.
 (34) Y. SCHMITZ, *Op. cit.*, deel I bis, p. 150.
 (35) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1815, p. 103 ; 1820, p. 116.
 (36) R.A.G., fonds Schoorman, B. 95.
 (37) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1871, p. 298 ; 1875, p. 292 ; 1880, p. 297.
 (38) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1865, pp. 302-303 ; „*Het gesticht is geopend teneinde eene zalige verwijdering te verleenen aan on-tuchtige vrouwen, die tot de deugd begeeren terug te keeren... (!)*”
 (39) Erfenisaangiften Gent, 1859, 20 mei, nr. 104.
 (40) R.A.G., fonds Borluut, B. 211.

We weten niet of deze rekening de som was van alle kosten die de geboorte met zich meebracht. Ook het feit dat de rekening in ponden berekend is draagt niet bij tot het gemakkelijk interpreteren.

Het taalgebruik is hier zeer eigenaardig : Frans en Nederlands worden dooreen gebruikt.

„*Dépenses pour les couches, 1799*”.

<i>engagement de garde de couches</i>	3. 3. 0
<i>au vicaire pour baptiser</i>	6. 6. 0
<i>au commis du commissaire</i>	0.15. 3
<i>3 commis de la maison de ville pour un extrait</i>	1.11. 2
<i>Bonbons</i>	1.18. 2
<i>à Everaart pour annoncer</i>	1.17. 2
<i>à Coben</i>	0.10. 2
<i>drinkgelt van cocher</i>	0.14. 0
<i>à l'accoucheur</i>	31.10. 0
<i>au vicaire pour aflezen</i>	6. 6. 0
<i>à Everaart pour porter les cartes de visite</i>	1. 1. 0
<i>un mois et demi de garde de couche</i>	15.15. 0
<i>total</i>	70. 8. 3

- (41) *Livre d'usages et coutumes de la noblesse*, ... op. cit., p. 58.
 (42) Y. SCHMITZ, *Op. cit.*, p. 148.
 (43) R.A.G., archieven nieuw notariaat, Eggermont I, notulen, 23 april 1833, nr. 293.
 (44) R.A.G., familiefonds, B. 1361.

Daar Gustave in 1843 huwde, nemen we aan dat dit document uit dat jaar dateert. Er staat namelijk geen datum op. Ook is er geen titel vermeld en geen naam.

Richtlijnen die moeten gevolgd worden tijdens de huwelijksplechtigheid :

- maison de la ville dans la boîte, et pour les pauvres, chaque marié donne 5 florins.
 - au commis de l'hôtel de ville 10 francs.
 - au deux agens de police a chaqu'un 5 francs.
 - au curé qui lit la messe de mariage 2 pièces de 10 florins.
 - au bailli de l'église 5 francs.
 - aux enfans de Choeur 5 francs.
 - au sacristain 5 francs.
 - au (onleesbaar) des chaises 5 francs.
 - à l'église dans la premiere bourse les mariés mettent 5 florins, dans les deux autres 5 francs.
 - les parents mettent dans la 1e bourse 5 francs, dans les 2 autres 2 frs.
 - aux agents de police à l'église et à la maison (3 hommes) à chaqu'un 5 francs.
 - à la maison de ville les parents chaqu'un 5 francs.
- (45) R.A.G., fonds Borluut, B. 211.
Ook hier kwam geen datum voor op het document. Daar Alphonse in 1855 huwde, zal het wel van dit jaar zijn.
- (46) R.A.G., fonds Borluut, B. 211.
„Annonces pour Mr. Borluut. (vermoedelijk van 1833)
<i>Rue du Savon</i>	:	<i>M. Vermissen-d'Exaerde
Valenzy
Le marquis Rodriguez</i>
<i>Quai des Recollets</i>	:	<i>M. Fr. Borluut</i>
<i>Place d'Armes</i>	:	<i>M. Le comte de Bueren
Borluut Noortdonck
Auguste Pycke</i>
<i>Rue de la Vallée</i>	:	<i>M. Fr. ten Heule
La douairiere de Draeck
La douairiere Limnander
et M. de Behault
Van Pottelsberghe d'Hane</i>
<i>Rue Omelette</i>	:	<i>M. Louis de Kethulle</i>
<i>Rue aux Draps</i>	:	<i>M.Em. Kerchove-van der Bruggen
La douairiere Piers
le general de Kerchove
Ph. de la Potterie</i>
<i>Rue aux Bruges</i>	:	<i>M. van Thieghem-de Limon
L. van der Bruggen Masser
Ch. van der Bruggen
Douairiere Della Faille
Kervijn d'Exaerde</i>
<i>Pré des Augustins</i>	:	<i>M. de Ghellinck de Potter
la douairiere de Ghellinck</i>

- Petit marché aux Grains* : *M. Jules de St.-Genois*
Rue des Champs : *M. la comtesse d'Hane de Steenhuyse*
Groverman
Schoorman Limnander
- Meir* : *M. Denterghem-Hopsomer*
La douairiere Hamelinck
Rodriguez van de Woestyne
La douairiere Limnander
Kerchove d'Ousselghem
de Bay-Denterghem
Denterghem Loose
- Rue des Foulons* : *M. la douairiere Nieulant*
Ch. de Lichtervelde
les demoiselles de Neve
- Haute Porte* : *M. Douairiere Lens*
le comte de Thiennes
van Pottelsberghe de la Potterie
le comte de Murat
la Potterie Soenens
- Sablon* : *M. le comte Em. de Rindsmaul*
le general comte de Lens
- Rue Royale* : *M. Douairiere Piers Coppens*
van Rockolfing de Nazareth
- Rue des peignes* : *M. le comte Rindsmaul*
- St.-Bavon* : *M. Le chanoine Pycke*
Therese de Kerchove
Ch. ten Heule
- Rue de la Croix* : *M. le Baron de (onleesbaar)*
F. van der Bruggen
vicomte de Sousberghe
van der Gracht
- Houtbriel* : *M. la douairiere de Nieulant*
van Pottelsberghe
- Rue de Gouvernement* : *M. La douairiere marquise de Rhodes*
Baron Della Faille d'Huyse
van de Woestyne d'Hansbeke
- Rue d'Assaut* : *M. Maelcamp Morel*
- Pont du Jugement* : *M. B. Maelcamp*
- Pêcherie* : *Louis Piers*

(47) C. BUYSSSE, *In de Natuur*, p. 73-74.

(48) *Livre d'usages et de coutumes...* p. 26.

- (49) R.A.G., reeks doodsbrieven, alfabetisch geklasseerd.
- (50) C. BUYASSE, *In de Natuur*,
 p. 76 : *... en op de dag van de begrafenis was het een plechtigheid zoals men in het dorp nog nooit had bijgewoond. Ook nu luidden de klokken uren lang hun bim-boembom als bij zijn intree, ook nu vlagden alle huizen, maar stil, te halver stok (...).*
Door acht mannen werd de kist onder een zwarte peluw met zilveren kruis en zilveren franjes uit het kasteel gedragen. Twintig kinderen droegen de bloemenkransen.
Vier pastoors in schitterend gewaad stonden met koorknepen in 't rood, die kruis en vanen droegen, beneden het monumentaal bordes te wachten.
- p. 77 : *Ook de dorpsmuziek was daar in groep geschaard, rondom haar driehoekig met zwart krip omfloersde vaandel. (...)*
De binnenplaats van het kasteel stond vol van équipages.
Toen kwamen met ontbloote hoofden de talrijke familieleden en vrienden. En 't laatst van al de dorpelingen en de bedienden. (...)
- p. 78 : *Lang duurde in de kerk de solemneele dienst. Hoogaltaar en catafalk waren een en al schittering van geurend geel waslicht tegen zwart rouwbehang met zilveren tranen. De kerkvloer was, volgens oud adellijk gebruiksrecht, met dikke lagen stroo bedekt.*
Honderden menschen gingen met kaarsen in de hand, rondom het praalbed ten offer. Aanhoudend galmden van den hoogen kerktoren de doodsklokken.
Toen werd eindelijk de kist weer naar buiten gedragen, en overdekt met kransen op den lijkwagen geplaatst. En heel alleen reed hij stapvoets weg, naar 't ander verre dorp, ginds in West-Vlaanderen, waar hij vandaan was gekomen, en waar de familiegrafkelder lag. Familieleden en vrienden zouden later volgen met hun équipages, om ginder de teraardbestelling bij te wonen. Ze zouden eerst op het kasteel iets gaan gebruiken.
- (51) R.A.G., fonds Schoorman, B. 95.
 In de rekeningen over het testament van Marie-Anne Schoorman kwam ook de rekening met de begrafenis-kosten voor. Deze rekening - tot onze verbazing in het Nederlands opgesteld - was :

<i>afleggen lijk</i>	15,00 fr.
<i>bewaken lijk</i>	30,00 fr.
<i>300 missen</i>	450,00 fr.
<i>begraving en uitvaart</i>	710,00 fr.
<i>biecht overledene</i>	38,09 fr.
<i>berechting en koster</i>	22,84 fr.
<i>agenten van de politie bij de begraving</i>	40,00 fr.
<i>vervoer van het lijk en personen</i>	34,00 fr.
<i>aan de personen die het lijk vergezeld hebben</i>	27,16 fr.
<i>doodskist</i>	48,08 fr.
<i>aan de koster van St.-Michiels, voor de uitvaart en levering van het was</i>	861,02 fr.
<i>1055 broden aan de armen</i>	491,20 fr.
<i>aan de domestiquen</i>	533,33 fr.
<i>aan de ontfanger voor de biddersrechten</i>	48,97 fr.
<i>celebreren van de missen in predikheren kerk</i>	27,00 fr.
<i>voor kaartjes</i>	72,00 fr.
<i>300 requimmissen</i>	450,00 fr.
<i>630 dagelijkse missen gedurende 2 jaar</i>	1.095,00 fr.
<i>aan de notaris Lebegue</i>	95,54 fr.
<i>registratie van rechten en onkosten voor de akten</i>	219,04 fr.
<i>totaal</i>	5.208,32 fr.

(er bij geschreven in potlood : „5.308,32 fr. i.p.v. 5.208,32 fr. !“)

(52) en (53) Erfenisaangiften, Gent, 20 mei 1859, nr. 104.

(54) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 7.

De rekeningen van de schoolkosten werden door de voogd bijgehouden. Iedere nota was netjes genummerd. Voor Constantin geven we hier de kosten per trimester aan : het schoolgeld en de bijkomende kosten.

De school zelf was „*Collège de Mons*“. Iedere nota draagt als titel : „*Payé à Hardas, principal du collège*“. De bijkomende kosten zijn hoofdzakelijk afkomstig van kleren en boeken. Alle nota's zijn van 1824.

rek. nr. 116	<i>pension</i>	: 125	
(1e trim. 1824)	<i>autres</i>	: 53,20 fr.	<i>total : 178,20 fr.</i>
rek. nr. 117	<i>pension</i>	: 125 fr.	
(2de trim.)	<i>autres</i>	: 122,55 fr.	<i>total : 247,55 fr.</i>
rek. nr. 118	<i>pension</i>	: 125 fr.	
(3de trim.)	<i>autres</i>	: 89,15 fr.	<i>total : 214,15 fr.</i>
rek. nr. 119	<i>pension</i>	: 125 fr.	
(4de trim.)	<i>autres</i>	: 96,30 fr.	<i>total : 222,30 fr.</i>

Een jaar school kost voor Constantin 862 fr. We weten niet of alle kosten in die rekeningen zijn opgenomen.

Valerie Robertine gaat ook in Mons naar het „*Pensionnat de St.-André*“. Voor haar hebben we de rekening van het eerste trimester van 1823. Hier zijn de opgegeven onkosten gedetailleerd, ze lopen over een periode van augustus 1822 tot april 1823.

schoolgeld feb.-mei 1823 : 118 fr.

onkosten aug. 1822-feb. 1823 :

<i>1/2 aune de taffetas noire</i>	1,63 fr.
<i>au dentiste et un paté</i>	9,00 fr.
<i>un mois de leçon de danse</i>	9,00 fr.
<i>un jupon de tricot en laine</i>	12,50 fr.
<i>une paire de manches tricotées</i>	3,00 fr.
<i>une cornette en mousseline</i>	3,00 fr.
<i>une pelerine de velours, doublée de taffetas</i>	4,50 fr.
<i>une collerette en gaze coton</i>	1,00 fr.
<i>2 aunes 5/8 de velours noir pour un spencer</i>	7,20 fr.
<i>une aune 3/4 de marceline, pensée pour la doublure façon du spencer, et 4 aunes d'agréments</i>	4,15 fr.
<i>honoraires d'une messe</i>	5,04 fr.
<i>droits de nouvelle année</i>	3,00 fr.
<i>blanchissage</i>	7,00 fr.
<i>plumes, papiers, encres, pommade, cordon...</i>	26,93 fr.
<i>souliers de marocquin et de cuir, 4 paires</i>	31,73 fr.
<i>raccorde de robes, souliers</i>	16,96 fr.
<i>ports de lettres</i>	8,75 fr.
<i>une semaine sainte</i>	1,65 fr.
<i>menus plaisirs</i>	2,55 fr.
<i>total</i>	26,00 fr.
<i>total</i>	184,422 fr.
	184,42 fr.

supplémentaire rekening, tot april 1823 :

<i>1 mois de leçon de danse</i>	9,00 fr.
<i>1 mois de leçon de musique vocale</i>	5,00 fr.
<i>12 aunes de serviettes</i>	10,90 fr.
<i>façon des serviettes et cordon</i>	4,90 fr.
<i>ruban blanc</i>	2,45 fr.
<i>fichu de soie</i>	6,00 fr.
<i>paire de souliers</i>	4,00 fr.
<i>blanchissage</i>	9,00 fr.
<i>mémoire de la tailleuse</i>	36,92 fr.
<i>total</i>	88,67
<i>alg. tot.</i>	88,67 fr.
	391,09 fr.

- (55) R.A.G., fonds Schoorman, B. 95 ; M.A. Schoorman overleed in maart 1833.
- (56) Erfenisaangiften Gent, 20 mei 1859, nr. 104.
- (57) R.A.G. : familiefonds, B. 1354.
- (58) J. VANDAMME-SELIER, *Op. cit.*, p. 237 en 240.
- (59) IBID., *Op. cit.*, p. 141.
- (60) IBID., *Op. cit.*, pp. 177 tot 251.
- (61) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Op. cit.*, dl. 7, p. 14.
- (62) R.A.G., fonds de Preudhomme d'Hailly, B. 511.
- (63) U.B., handschriftenzaal.

HOOFDSTUK IV

ADEL EN POLITIEK

1. Algemene inleiding

A. ALGEMENE HISTORIEK

In de middeleeuwen was de adel geen vorstelijke creatie, maar steunde deze klasse op een werkelijke militaire macht.

Theoretisch was de adelstand alleen toegankelijk voor de afstammelingen van de ridders. Doordat er geen geschreven proeven nodig waren en omdat effectieve „controle” moeilijk was, volstonden 3 generaties van adellijke leefwijze om het tot edelman te brengen (1). De macht van deze feodale adel spreekt voor zichzelf. Vanaf de 15de eeuw verandert de situatie : de adelstand was nog steeds niet gesloten maar was afhankelijk geworden van de gunsten van de vorst. Het wordt noodzakelijk patentbrieven te hebben die de adellijkheid bewijzen. Ook kan de vorst iedereen die hij verkiest met een adellijke titel vereren.

Vanaf dat moment wordt het gewoonrecht een geschreven wet. Ook worden de privileges en verplichtingen van de edellieden vanaf dat ogenblik uitdrukkelijk vastgelegd.

Vanaf de 16de eeuw kan men verschillende soorten adel onderscheiden :

1. De rasadel, de oude feodale heren (Xde eeuw).
2. De ministriële adel : zij vervulden diensten bij de prinsen en militaire taken (XII en XIIIde eeuw).
3. De adel door patentbrieven : adel gecreëerd door de wil van de vorst.
(*noblesse de parchemin*, in tegenstelling met de *noblesse de race* ; XVde eeuw).
4. Adel door *charges anoblissantes* : de adeldom werd verkregen door het uitoefenen van bepaalde functies (in de parlementen en gerechtshoven). Deze manier van verlenen van adeldom was vooral gebruikelijk in de XVIde, XVIIde en XVIIIde eeuw.
5. De adel door *prescription* : degenen die gedurende 3 of 4 generaties adellijk hadden geleefd (2).

In de loop van de 16de eeuw ondernemen de absolutistische vorsten een poging om de macht van de edellieden af te bouwen en slagen daar ook gedeeltelijk in, althans in politiek opzicht.

Op lokaal niveau blijft haar macht echter zeer groot, evenals in net

leger en in de administratie. Ook de rijkdom van de aristocraten is zeer groot.

Dit is gedeeltelijk te verklaren uit het feit dat veel adel in feite rijkgeworden handelaars waren, die zich een heerlijkheid hadden aangeschaft (3). Ook hun feodale gronden leverden veel op.

Het is vanaf dat moment dat patriciërs en edellieden zich gaan vermengen : bijna alle rijkgeworden handelaars komen in de adeldom terecht. Deze nieuwe adel huwt haar kinderen uit aan de oude adel. Het onderscheid tussen de beide groepen wordt ook moeilijk te maken, aangezien de oude adel stilaan uitsterft (4).

In ons land slaagt de adel erin haar rechten te handhaven tot aan de Franse revolutie. Doordat ons land op het einde van het ancien régime door een afgevlakt feodaal systeem werd gekenmerkt, waren de adellijke privileges niet meer zo uitgesproken (in tegenstelling tot Frankrijk).

Wel hadden ze nog steeds een onverkozen representatie in de Staten van Brabant, Henegouwen en Limburg. Ook in het Doornikse behield de adel dit voorrecht tot aan de Franse revolutie.

In Vlaanderen echter had de adel niet langer een speciale vertegenwoordiging ; de derde stand was er heel sterk vertegenwoordigd (5). Ook de fiscale privileges waren nog intact : vaak kreeg de adel vrijstelling van de *charges réelles*, en van de *charges personnelles*. De rechtspraak in de heerlijkheden stond ook onder toezicht van de heer in kwestie.

B. DE BRABANTSE OMWENTELING EN DE PERIODE TOT 1795.

Op het einde van de 18de eeuw boden de Nederlanden nog altijd de aanblik van een starre en hiërarchische maatschappij. Het feodale regime handhaafde er zich, zij het minder scherp dan in veel andere landen.

De adel was op het gebied van rijkdom de meerdere van de opkomende burgerij : alleen de inkomsten van de grote abdijen konden met die van de feodale heren vergeleken worden. Het inkomen van de hertog van Arenberg bedroeg op het einde van de 18de eeuw 730.000 fr., of 18 maal zoveel als dat van de rijkste handelaar (6). De adellijke fortuinen waren zeer stabiel, en daardoor konden hun inkomens voortdurend stijgen. De sterke bevolkingsaanwas had namelijk een groeiende vraag naar landbouwgronden teweeggebracht. De meeropbrengst werd steeds opnieuw in gronden en hypotheeken geplaatst, zodat de opkomende industrie geen kansen

kreeg.

Het politiek leven was weinig boeiend : er was geen hof, dus ook geen hofleven. De adel leefde teruggetrokken op haar domeinen en liet het beheer ervan over aan juristen en baljuws.

Op het moment van de Brabantse omwenteling verkeert deze adel in een zeer comfortabele financiële positie.

De burgerij daarentegen was ontevreden door de starheid van het systeem en het gebrek aan macht, zowel economisch als politiek. Deze ontevreden burgers verenigden zich in de Vonckistische partij, die niet zozeer een revolutionaire beweging was, maar een uiting van de heersende ontevredenheid.

De aristocratie reageerde natuurlijk in een conservatieve reflex, maar ook omdat ze haar economische positie bedreigd voelde (7). Ze sloot samen met de oude corporatistische verenigingen aan bij de Statische partij, tegen de verlichte ideeën van Jozef II en voor het behoud van de oude tradities. De Vonckisten, beïnvloed door de Franse revolutie, eisten meer macht voor de nieuwe burgerij op, gebaseerd op het cijnskiesrecht.

De Statisten wonnen echter het pleit, en de macht van de Staten met hun bevoorrechte standen werd hersteld. In 1790 vielen de Oostenrijkers echter opnieuw ons land binnen, maar niet voor lang, want in 1792 werden ze door de Franse revolutionairen opnieuw verjaagd. De politieke veranderingen die zij doorvoerden gingen echter heel wat verder dan wat de Vonckisten ooit geëist hadden : alle heerlijke rechten en tienden werden ineens afgeschaft (8). De bevolking kon zich niet verzoenen met de radicale maatregelen van de Franse bezetters. Na de slag bij Neerwinden werden de Oostenrijkse legers dan ook als bevrijders onthaald. Het herstel van de oude instellingen was echter van korte duur : na de slag bij Fleurus in 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden, het prinsbisdom Luik en het hertogdom Bouillon bezet en in 1795 definitief bij Frankrijk ingelijfd.

C. VAN 1795 TOT 1815.

In die periode valt de geschiedenis van ons land volledig samen met die van Frankrijk. De oude instellingen worden in 1795 definitief afgeschaft en de Franse grondwet van het jaar III wordt hier ook van kracht. Op 8 november 1795 wordt in België het decreet van kracht waarbij het feodaal regime, alle erfelijke rechten, de erfelijke adel en alle adellijke titels worden afgeschaft (9).

Voor de adel, die bedreigd was in haar bestaan en zichzelf zag ten onder gaan, was het een zwarte tijd : „*c'était la guerre à l'élite de*

notre société..." (10).

Een deel van onze adel, afgeschrikt door het bloedige Franse voorbeeld, vluchtte al na de slag bij Fleurus (11). De gewone bevolking was de adel echter niet vijandig gezind en een groot deel van de aristocratie bleef rustig op haar domeinen (12). Als ze vluchtten, riskeerden ze immers hun bezittingen onteigend te zien.

De bezittende klasse (dus ook de adel) die niet gevlucht was, werd wel zeer zwaar belast. Charles Della Faille, die vluchtte, maar al gauw teruggekeerd was, moest bij de „*contribution forcée*” van 19 frimaire van het jaar VI 1500 ponden betalen (hij kwam in de klasse nr. 16 terecht, die van de rijksten) (13).

Dat de adel hier dan ook voor een sterke anti-Franse stemming verantwoordelijk was, behoeft geen betoog.

Onder het *Directoire* wordt de toestand voor de adel gunstiger : de émigrés keren stilaan terug. Onder het *consulaat* worden algemene amnestiemaatregelen afgekondigd, die de terugkeer van alle émigrés mogelijk maakt. Het is in die periode dat de familie de Merode terug naar ons land komt (14).

Het bestuursapparaat onder het *empire* evolueerde zelfs dermate dat aan de adel verschillende kansen geboden werden : op lokaal vlak, in het leger, in de administratie konden ze bepaalde posities innemen.

Joseph Della Faille d'Assenede, de broer van Charles Della Faille, was *maire* van Gent onder het keizerrijk (15). Charles Florent de Preudhomme d'Hailly, de vader van Constantin, was eveneens onder het keizerrijk, *sous-intendant* en later *super-intendant* van Brugge (16). Emmanuel Borluut, de vader van François, was lid van de *régence* van Gent ten tijde van het consulaat.

Op hoog niveau konden ze echter niet doordringen : echte politieke invloed was er voor de oude adel niet weggelegd (dat was trouwens voor heel weinig personen het geval : de vertegenwoordigende lichamen zagen onder Napoleon hun betekenis tot ongeveer nul herleid).

Wel creëerde Napoleon een keizerlijke adel, die enerzijds afhankelijk was van een aantal bestuurlijke en juridische functies en anderzijds van een zeker jaarlijks inkomen, om de erfelijkheid van de titel te kunnen garanderen. Deze inkomsten waren afkomstig van *majorats*, grote domeinen (17). Het was de bedoeling dat die nieuwe adel hecht gebonden zou zijn aan die gronden en aan de inkomsten die ervan afkomstig waren.

Ook was de nieuwe adel een eed van trouw aan de keizer verschul-

digd. De vroegere verordeningen tegen de oude adel werden nooit echt opgeheven, zodat het verschil tussen de oude en nieuwe adel duidelijk zichtbaar zou zijn. Verder verplichtte Napoleon soms de leden van de oude adel hun kinderen uit te huwelijken aan leden van de nieuwe adel, zodat hij zijn greep op beide groepen kon verstevigen.

Al met al was het onder Napoleon niet zo slecht voor de oude adel : ze kon zich op een bepaalde manier manifesteren. Er ontstond zelfs een traditie op bestuurlijk gebied : het feit dat de adel deze functies waarnam zette zich in de 19de en begin 20ste eeuw door. Ook slaagden ze erin hun bezit te behouden, wat hun verzwakte positie zeer ten goede kwam : de adel zou zich in de loop van de 19de eeuw als een klasse van grootgrondbezitters ontwikkelen. Wat onze Nevelse families betreft, buiten de drie geciteerde personen konden we niets ontdekken dat op een speciale activiteit onder het Frans regime duidde. We zagen voordien al dat geen enkele familie allianties met keizerlijke adel aanging.

D. 1815-1830.

De vereniging van ons land met het Noorden werd na de val van Napoleon door de grote mogendheden beslist. Veel adellieden hadden op een terugkeer van de Oostenrijkers gerekend en daarmee op het herstel van hun oude voorrechten. De agitatie van de adel in die zin veroorzaakte bij de burgerij hevige reacties (18). De evolutie was niet langer te stuiten. Willem I wordt koning en de oude privileges worden niet in ere hersteld. Dit kwam ook omdat de koning wilde rekenen op de steun van de burgerij in zijn machtsstrijd met de kerk en omdat hij wel wist dat hij daarbij niet op de adel zou kunnen steunen (19). Ook economisch wou Willem I de steun van de burgerij.

De grondwet bepaalde dat de koning samen met de Staten-Generaal het land zou regeren, echter zonder de scheiding van de machten. De Staten-Generaal bestond uit twee kamers ; de leden van de eerste kamer werden door de koning voor het leven benoemd, de tweede kamer kwam tot stand via een systeem van getrapte verkiezingen. De leden van de tweede kamer werden door de Provinciale Staten verkozen. In die Provinciale Staten waren drie standen vertegenwoordigd : de adel, de steden en het platteland. De geestelijkheid was niet langer vertegenwoordigd (20).

Er werd dus in de politieke constellatie van het nieuwe regime ruim plaats gemaakt voor de adel. De ridderorden (*corps équestres*) werden speciaal tot dit doel gecreëerd.

Deze ridderorden waren niet onbelangrijk : de adel was er voor zichzelf in vertegenwoordigd en de leden konden ook persoonlijk tussenkomen bij de verkiezingen van de andere twee orden, wat de invloed van de adel beslist niet verkleinde. In feite creëerde Willem I hier opnieuw een geprivilegieerde stand die wel veel verschilde van die van het ancien régime, maar toch een sociale klasse apart was. Het was de bedoeling de adel op die manier met het nieuw bestel te verzoenen en ze kalm te houden. De oude adel werd in ere hersteld door de zogenaamde *reconnaissance de noblesse* (terwijl de keizerlijke adel volledig genegeerd werd). Ook werden deze edellieden vaak vereerd met de titel van kamerheer van de koning, een zuivere eretitel die in feite weinig te betekenen had, maar die de koning van de loyauteit van zijn kamerheren verzekerde.

De adel zelf verzoende zich met de toestand (21).

De voorwaarden die men moest vervullen om te kunnen toetreden tot de *corps équestres* waren de volgende :

- men moest als adel erkend zijn of door de koning geadeld zijn,
- meerderjarig zijn volgens de wet,
- aan bepaalde voorwaarden voldoen inzake bezit.

Dit laatste punt verschilde van provincie tot provincie. Voor Oost-Vlaanderen was deze voorwaarde dat men een jaarlijks inkomen van 3000 gulden moest hebben, afkomstig van gronden (22).

In *Flandria Nostra* kunnen we lezen dat „*de adel die zich onder het Frans bewind te veel had gekompromitteerd, op haar posten vervangen werd*” (23). We konden constateren dat 3 leden van de Nevelse families min of meer belangrijke functies onder Napoleon hadden vervuld.

Hun politieke loopbaan werd echter niet afgesloten toen het nieuw regime werd ingesteld.

- Emmanuel Borluut kreeg in 1822 zijn *reconnaissance* en werd vervolgens lid van de *corps équestre* (c.e.) van Oost-Vlaanderen (24).
- Charles Della Faille, wiens familie actief was geweest onder het keizerrijk, kreeg zijn erkenning aangeboden zonder voorafgaandelijk bewijs te moeten leveren (zoals gebruikelijk was) en wordt automatisch ingeschreven op de lijsten van de c.e. van Oost-Vlaanderen. Hij weigert echter deze eer, hoogstwaarschijnlijk omdat de zeer katholieke Charles sterk onder de invloed stond van Mgr. de Broglie, een fervent tegenstander van Willem I.

Zijn weigering kon echter ook andere oorzaken hebben : in

1815 werd door de „*Association de Notables*” van Gent het voorstel tot de grondwet met een verpletterende meerderheid verworpen. Charles Della Faille maakte deel uit van deze vereniging, zijn broer Joseph was er voorzitter van. De weigering van Charles zou dan de consequentie van dit besluit kunnen zijn (25).

- Emmanuel Philippe Marie de Kerchove d’Ousselghem kreeg de *reconnaissance* op 13 september 1818 en werd op de lijsten van de c.e. van Oost-Vlaanderen ingeschreven (26).
- Auguste François Pycke, de vader van Victor Pycke de Peteghem kreeg in 1823 zijn erkenning en lidmaatschap van de c.e. van Oost-Vlaanderen.
Een oom van Auguste had daarvoor al zijn erkenning gekregen in 1816. Deze oom, Pierre Joseph Pycke, werd ingeschreven in de ridderorde van Oost-Vlaanderen, niettegenstaande dat hij „*Chevalier de l’Empire*” was en baron werd gecreëerd onder Napoleon in 1810 (27).
- Constantin François Antoine de Preudhomme d’Hailly de Nieuport, grootvader van Constantin (uit Poeke) was onder het Frans regime intendant van het departement van de Leie geweest, wat hem niet belette in 1816 een erkenning te krijgen en lid te worden van de c.e. van West-Vlaanderen. Hij werd ook lid van de eerste kamer van de Staten-Generaal en werd kamerheer van Willem I. Ook bracht hij het tot commandeur in de Orde van de Nederlandse Leeuw (28).
- Over Jean Baptiste van de Woestyne d’Hansbeke waren er heel weinig gegevens. De familie kreeg een erkenning in 1816 (29) maar er worden geen namen genoemd. Jean Baptiste had alle materiële mogelijkheden om lid te kunnen zijn van de c.e. maar er kan niet met zekerheid beweerd worden dat hij ook lid is geweest.

Het was dus blijkbaar niet zo dat politieke bedrijvigheid onder het consulaat of het keizerrijk betekende dat men had afgedaan onder Willem I, althans niet voor deze Nevelse families. We zouden zelfs het tegendeel kunnen beweren : degenen die actief waren geweest, zetten gewoon hun activiteiten verder.

Alle vaders en voorvaders van de Nevelse edellieden zijn lid geweest van de ridderorde van Oost- of West-Vlaanderen uitgenomen Mulle de Terschueren omdat deze familie toen nog geen adel was. Alleen Jean Baptiste van de Woestyne is een twijfelgeval.

2. Koninkrijk België.

A. DE AFSCHEURING VAN HET NOORDEN

Gedurende het bewind van Willem I werd vanuit het Zuiden bijna voortdurend oppositie gevoerd. Aanvankelijk was deze tegenstand vooral gericht tegen een clause van de grondwet die de vrijheid van godsdienst proclameerde. Dit gebeurde vooral onder leiding van de Gentse Mgr. de Broglie. Na zijn dood in 1821 viel een groot deel van de oppositie rond dat punt dan ook stil.

Vanaf 1824 wordt de Nederlandse politiek tegenover het Zuiden strenger. Door de koppige houding van de koning op scolair en religieus gebied ontstaat er hevig verzet in het Zuiden tegen die politiek.

De opposanten waren vooral beïnvloed door de ideeën van Lamennais. Men ageert voor vrijheid van pers en onderwijs en dit gebeurt nog steeds op een legale manier. Vanaf 1827 beginnen de jonge liberalen actie te voeren voor directe verkiezingen en ministeriële verantwoordelijkheid, door middel van parlementaire oppositie. De koning reageert op een onhandige manier door een reeks persprocessen te beginnen.

Katholieken en liberalen vergeten er hun onderlinge geschillen door en sluiten zich aaneen in het *Monsterverbond*.

De actie begint zich toe te spitsen rond de eis voor administratieve scheiding tussen het Noorden en het Zuiden. Pers en petitie ondersteunen de actie. Ondertussen maakt het Verenigd Koninkrijk ook nog een economische crisis door met schaarste en lage lonen. De rust wordt nu niet bepaald in de hand gewerkt, zeker niet in het meer industriële Zuiden, waar men de crisis ook scherper aanvoelde.

Terwijl een delegatie van de zuidelijke provincies in Den Haag de administratieve scheiding poogt te bewerkstelligen, breken op het einde van augustus 1830 relletjes uit te Brussel. Een inderhaast opgerichte burgerwacht slaagt erin de orde te herstellen, terwijl de gematigden verder werken aan een administratieve scheiding. Nieuwe relletjes met een sterk proletarische inslag breken uit te Brussel. Willem I laat Brussel bezetten en de verontwaardigde Belgen slagen erin het Hollands leger op het einde van september uit de stad te verjagen. Het Voorlopig Bewind wordt opgericht en tracht het land te controleren. De scheuring tussen Noord en Zuid is definitief. Op 4 oktober 1830 werd de onafhankelijkheid van België uitgeroepen (30).

B. DE ADEL EN DE OPSTAND

Logischerwijze zou de adel tijdens de opstand aan de kant van Willem I hebben moeten staan. Trouw aan de vorst is immers een adellijk principe. Ze werden trouwens niet zo onheus bejegend door de vorst.

Pirenne beweert dat vooral de hoge adel de omwenteling „*zeer ongunstig gezind*” was (31). Anderen menen dat de adel actief deelnam aan de revolutie.

We kunnen constateren dat de adel ruim vertegenwoordigd was in het Nationaal Congres (het gekozen orgaan dat onze grondwet moest opstellen).

Op de 200 leden zijn er 44 die een titel hebben en een 14-tal die pretenderen van de adel te zijn. Zowat een vierde van het Nationaal Congres behoorde tot de adel.

We zien dat de hoofdzakelijk katholieke adel bij het begin van de acties de leiding op zich nam : bij de petitieacties voerden edellieden het hoge woord (32). Ze wilden namelijk hun gewicht in de schaal werpen.

Bij de tweede petitieacties neemt hun activiteit nog toe : op de lijsten van alle grote steden komen veel ronkende namen voor (33). Naargelang het verzet in hevigheid toeneemt, tekenen zich binnen de groep van de adel twee duidelijke tendensen af : in Gent, waar de burgerij een sterke ontwikkeling had gekend door het „*génie mercantile*” van de koning, had de adel redenen te over om dezelfde vorst aan te vallen, omdat hij de industriële bourgeoisie boven de „*nobles terriens*” had verkozen (34).

We zien dat de „*Association Constitutionnelle*” van dezelfde stad louter een creatie is van hoge edellieden (Markies de Rhodes, Vilain XIII, G. de Jonghe, graaf d'Hane Steenhuyze, graaf Rodriguez en M. Rooman) die geen enkele *roturier* in hun kring dult : „*ces messieurs, en fait ne visent qu'à asseoir leur propre prépondérance*” (in feite beogen die heren niets anders dan hun voorrang te vestigen) (35).

In Brussel was de politieke evolutie van de adel helemaal anders verlopen. De oude aristocratie was in de hoofdstad ook de hofadel en stond bijgevolg in de gunst van de koning. Ze blijft hem dan ook trouw (36).

Het zal tot rond 1836 duren vooraleer de oude aristocratie Leopold I als wettige vorst zal erkennen.

In Antwerpen, waar men zich al altijd had bedreigd gevoeld door het Noorden, was de adel tegen Willem I (37).

Op het moment van de scheiding had de adel niet langer de leiding in handen. In de eerste plaats had ze schrik van de relletjes : het voorbeeld van de Franse revolutie lag nog te vers in het geheugen. Ook was er binnen het katholiek blok, en dan vooral te Gent, onenigheid gerezen : de adel beschuldigde de clerus ervan al te democratisch te zijn (38). Wanneer in september 1830 te Gent een bijeenkomst plaats vindt om een motie op te stellen ten gunste van de scheiding, weigeren vele adellijke oud-opposanten dan ook dat document te ondertekenen, „*ou se retirent dans leurs châteaux, pour ne pas avoir à se prononcer*” (of trekken zich terug in hun kasteel om zich niet te moeten uitspreken) (39).

Daar de adel het revolutionair geweld vreesde en afkeurde, bleven ze maar de kat uit de boom kijken.

C. NEVELSE ADEL EN DE OPSTAND VAN 1830.

Hoewel bijna allemaal lid van de ridderorde van Oost- of West-Vlaanderen, was dit voor de voorvaders en vaders van onze Nevelse edellieden blijkbaar geen belemmering om aan de petitieactie tegen Willem I mee te werken.

Daar deze studie toch in 1829 een aanvang neemt, werd geprobeerd uit te zoeken hoe onze families betrokken waren bij de beweging rond de scheiding van het Verenigd Koninkrijk.

- Emmanuel Borluut nam deel aan de petitie voor persvrijheid, administratieve scheiding en voor de afschaffing van de belastingen op het malen (dit was een zeer belangrijk punt voor de adel : daar ze hoofdzakelijk grootgrondbezitters waren, trof deze belasting hen soms nogal zwaar).
- Charles della Faille, Emmanuel de Kerchove d'Ousselghem en Auguste Pycke de Peteghem namen eveneens deel aan de petitie (40).
- Emile Mulle, die op dat moment nog geen adellijke titel had was in Tielt voorzitter van het „*Comité de sûreté*” tijdens de septemberdagen. Later was hij secretaris van de „*Assemblée électorale*” van het distrikt Tielt. Hij was de enige die werkelijk betrokken was bij de revolutie (41).

3. Organisatie van de Belgische staat.

A. DE SENAAT

Het Nationeel Congres, dat de grondwet opstelde, bereikte vlug overeenkomst op het punt van de wetgeving over de adel. Men

ging vlug akkoord over het voortbestaan van deze groep. Het alleenrecht om adellijke titels uit te delen zou uitgaan van de koning, zonder dat aan een titel (42) enig privilege zou verbonden zijn. De meeste edellieden hadden ondertussen wel begrepen dat er niets meer in huis zou komen van een herstel van de oude tradities. Ze waren vooruitziend genoeg om van het huidig bestel zoveel mogelijk gebruik te maken.

Dit kwam tot uiting in de debatten over de kamers, die heel scherp en langdurig waren. De voorstanders van één enkele kamer kregen hun zin niet, omdat dit te veel deed denken aan de instellingen van de Franse revolutie (43).

Een eerste kamer zou een tegengewicht moeten vormen voor de tweede, meer populaire kamer. Leeftijd en fortuin zouden een garantie zijn voor orde en gematigdheid : een senaat van notabelen zou gewaagd zijn aan een kamer van meer populaire, meer voortvarende elementen. Uiteindelijk werd het een compromis tussen adel en burgerij.

De voorwaarde die aan het senatorschap gebonden was, werd door het grootgrondbezit uitgemaakt. Men stelde een cijns vast, gebaseerd om de grondbelasting, van 1000 gulden, of 2116 goudfrank, „*somme énorme*” (44).

Daar de klasse van grootgrondbezitters hoofdzakelijk door de adel werd gevormd (in 1846 werd 60 pct. van het nationaal fortuin door gronden gevormd) werd de senaat dan ook gedomineerd door deze groep (45).

Men dacht trouwens ook dat een enige kamer het overwicht van de grootgrondbezitters zou betekenen, wat in ieder geval moest vermeden worden. Een senaat zou de weergave van een sociale realiteit zijn : de adel had nu eenmaal veel macht en zou in de senaat kunnen gekanaliseerd worden en door een plaats te krijgen binnen het democratisch bestel zou ze wellicht haar eisen milderden. In de realiteit kwam het er op neer dat de senaat minder macht toebedeeld kreeg dan de kamer (waarvoor geen cijns werd bepaald) : de senaat was „*le moindre mal, comme une inévitable concession à la noblesse*”... (het minste kwaad, als een toegeving aan de adel) (46).

B. DE ADEL EN DE SENAAT.

De voorwaarden om verkiesbaar te zijn voor de senaat waren de volgende :

- men moest Belg zijn ;
- men moest de leeftijd van 40 jaar bereikt hebben ;

- men moest tenminste 1.000 gulden of 2.116 fr. directe belasting betalen.

Senator was men voor 8 jaar, terwijl men slechts voor 4 jaar volksvertegenwoordiger kon zijn. Ook moest men geen cijns betalen om verkiesbaar te zijn voor de kamer en de leeftijd was op 25 jaar vastgesteld. Het was de bedoeling dat 1 inwoner op 6.000 verkiesbaar was voor de senaat. Bij een tekort moest dan een beroep gedaan worden op de meest belasten van de provincie om het vereiste quorum te bereiken. Deze personen waren dan zogenaamd verkiesbaar door een complementaire cijns.

Deze regeling bleef van kracht tot in 1894, toen men het meervoudig kiesrecht invoerde (47).

De cijns werd gevormd door alle directe belastingen die aan de staat moesten worden betaald (gemeente- en provinciale belastingen tel den niet mee). De samenstelling was dezelfde van de electorale cijns :

- de grondbelasting ;
- de persoonlijke belasting ;
- het patentrecht ;
- de cijns op mijnen ;
- accijnzen op de verkoop van drank en tabak.

Men had zich echter zwaar misrekend wat de financiële capaciteit van de bevolking inhield : het vereiste quorum werd bijna nooit bereikt en moest altijd met complementaire verkiesbaren worden aangevuld.

Het aantal verkiesbaren met volledig cijns schommelde altijd rond 60 pct. van het totaal (48).

Gedurende heel de 19de eeuw maakte de adel een belangrijk deel uit van de senaat. In 1840 waren 30 senatoren op de 49 edellieden (61 pct.), in 1890 waren nog 31 op 69 senatoren van de adel (45 pct.).

In de kamer schommelde het quorum edellieden altijd rond de 11 pct. (49).

C. NEVELSE ADEL EN HET SENATORSCHAP.

Geen enkele edelman uit ons kanton (1829-1880) bracht het tot senator. De eerste generatie van edellieden die zich in Nevele vestigden waren nochtans allen verkiesbaar en bijna allen aan een volledig cijns onderworpen.

De hoge concentratie aan grootgrondbezit in de streek is daar zeker niet vreemd aan.

Bij de tweede generatie is dit niet langer het geval : Alphonse Bor-

luut overleed te jong om verkiesbaar te kunnen zijn ; Leonce Mulle de Terschueren, Arnold de Kerchove d'Ousselghem en Alfred de Preudhomme d'Hailly kwamen qua leeftijd wel in aanmerking voor de verkiesbaarheid, maar hun bezittingen garandeerden blijkbaar niet die verkiesbaarheid.

Voor Arnold de Kerchove d'Ousselghem is dat wel eigenaardig : Arnold was 40 jaar in 1884 en zijn vader was in 1881 overleden. Daar Arnold de enige zoon was, moest hij de bezittingen van zijn vader geërfd hebben. Het kan echter wel zijn dat Gustave alleen kon verkiesbaar zijn omdat zijn goederen met die van zijn echtgenote werden samengesteld. In dat geval wordt de onverkiesbaarheid van Arnold wel verklaard, aangezien zijn moeder pas in 1901 overleed.

We veronderstellen dat Leonce Mulle de Terschueren en Alfred de Preudhomme d'Hailly te weinig hadden geërfd om verkiesbaar te kunnen zijn.

Naam	periode verkiesbaarheid	voll. cijns	komp. cijns
-- Borluut François (1799-1883)	1850/1853, 1859/1883	x	(50)
Raymond (1837-1876)	—		
-- Della Faille Charles (1761-1838)	1831/1838	x	(51)
-- de Kerchove Gustave (1803-1881)	1856/1881	x	(52)
Arnold (1844-1912)	—		
-- Mulle Emile Pierre (1796-1886)	1844/1866, 1870/1886	x	(53)
Leonce (1830-1888)	—		
-- de Preudhomme Constantin (1807-1866)	1847/1865	x (pas vanaf 1849)	(54)
Alfred (1835-1911)	—		
-- Pycke Victor (1835-1875)	1875	x	(55)
-- van de Woestyne J.B. (1775-1858)	1831/1857	x	(56)

4. Lokale macht van de adel.

Op hoog niveau kwamen onze edellieden nooit, in tegenstelling tot veel van hun familieleden. Een zetel in de senaat betekent niet noodzakelijk dat de persoon in kwestie een bepaalde macht uitoefent.

Het senatoreschap is vaak een hybride functie, al geeft het een idee van de plaats van het individu in kwestie in de regerende hiërarchie. Het politiek spel werd trouwens niet alleen in de senaat gespeeld, wel intengendeel.

Op lokaal niveau heeft de adel nog zeer veel invloed en macht : „*la richesse à elle seule peut donner une grosse influence*”... (de rijkdom op zich zelf kon grote invloed geven) (57).

De kasteelheer van het dorp is vaak burgemeester. Samen met de clerus, die na 1830 hoe langer hoe conservatiever werd, oefent hij grote druk uit op de plattelandsbevolking. De katholieke partij steunt dan ook lange tijd op het platteland (58), waar de bevolking door allerlei verplichtingen aan de heer en aan de pastoor gebonden zijn.

Men kan de vraag stellen wie er het meest macht uitoefent : de kasteelheer die een heel dorp (en soms nog meer) naar zijn (politieke) pijpen doet dansen, of de senator aan wie heel wat politieke beslissingsmacht voorbijgaat ?

Degene die dan de twee kan combineren, is wel zeer invloedrijk.

De Belgische adel heeft er sinds het begin van de 19de eeuw een zaak van eer van gemaakt het burgemeesterschap, of een andere leidende functie op het platteland waar te nemen (59). Deze traditie zet zich trouwens ook nog door in de 20ste eeuw.

Voor het burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschueren beschikken we over het werk van Buysse over de gemeenteraad van Nevele (60), waar we het al over hadden in het hoofdstuk over het sociaal leven. Buiten Charles Della Faille, die meestal in zijn huis in Gent verbleef, waren alle Nevelse edellieden burgemeester van hun gemeente.

Victor Pycke de Peteghem woonde niet lang genoeg in Poeke om burgemeester te kunnen worden : hij kwam in het begin van de jaren 1870 pas in die gemeente wonen en overleed al in 1875. Zijn broer echter, die na de dood van Victor naar Poeke kwam, werd wel burgemeester. François Borluut was tot aan zijn dood burgemeester van Hansbeke. Voor hem was Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke al burgemeester geweest. Gustave de Kerchove d'Ousselghem was eveneens tot aan zijn dood burgemeester van Vosselare. Zijn zoon volgde hem op. Gustave had de functie ook zowat „overgenomen” van zijn schoonvader Ferdinand du Bois, baron d'Herderssem, die in 1829 al overleden was. Constantin de Preudhomme d'Hailly, burgemeester van Poeke vanaf ongeveer 1860, werd niet door zijn zoon opgevolgd, omdat deze verhuisde uit de gemeente.

Leonce Mulle de Terschueren tenslotte was burgemeester van Nevele, van 1878 tot 1880 en van 1885 tot aan zijn dood in 1888.

Ieder edelman, die dus meestal in zijn gemeente verbleef, werd er tenminste voor één termijn burgemeester.

	1820	1830	1840	1850	1860	1870	1880
Aalter							
Hansbeke		ZZZZZZZ				XXXXXXXXXX	
Landegem							
Meigem							
Nevele							OOOOOOOOOO
Poeke					+++++		=====
Poesele							
Vosselare	/////						

Borluut	:	xxx	(61)
de Kerchove	:	----	(62)
Mulle	:	oooo	(63)
de Preudhomme	:	+++	(64)
Pycke	:	===	(65)
van de Woestyne	:	zzzz	(66)
(F. du Bois	:	/////	(67)

In de mate van het mogelijke werd de politieke gezindheid van de burgemeesters onderzocht om het beeld zo volledig mogelijk te maken.

- François Borluut behoorde duidelijk tot een katholieke familie. Zijn vader Emmanuel was katholiek senator geweest voor Eeklo in de periode 1832/35 en voor Gent in de periode 1835/40 (68). Het tweede punt dat aantoont dat hij katholiek was, was een akte in het familiearchief, waarbij François Borluut en zijn echtgenote Sidonie Kervijn werden uitgeroepen als deelhebbers aan de gunsten van de Karmelietenorde (69). KATHOLIEK.
- Gustave de Kerchove d'Ousselghem's vader Emmanuel, was eveneens katholiek senator geweest (Gent, 1831/35) (70). Zijn zoon Arnold, was gehuwd met de dochter van Baron de Neve de Roden, een katholiek (71). Ook was Gustave zelf lezer van „*Le Bien Public*”, een katholiek krant (72). KATHOLIEK.
- Leonce Mulle de Terschuieren, de Nevelse burgemeester, wordt in Buysse's werk duidelijk als een katholiek beschreven (73). Het is onwaarschijnlijk dat hij zich hierbij vergistte : Leonce was burgemeester in de periode van de schoolstrijd. Bovendien was hij ook ridder in de orde van het Heilig Graf. KATHOLIEK.
- Het was niet gemakkelijk een politiek etiket te zetten op de familie de Preudhomme d'Hailly. Constantin, de burgemeester van Poeke, was zoon van een kamerheer van Willem I. Hij zelf was ook door de Nederlandse vorst gedecoreerd (74). Bij het uitpluizen van de huwelijkspolitiek bleek dat zijn oom, Louis, gehuwd was met Emi-

lie de Bousies de Rouveroy, dochter van een liberaal (75).

LIBERAAL.

- Amedée Pycke de Peteghem, die zijn broer Victor in Poeke opvolgde, en er burgemeester werd, was heel zeker een katholiek (zoals trouwens de rest van de familie). Van 1884 tot 1892 was hij katholiek senator voor Gent (76). De oom van Victor en Amedée was kanunnik te Gent. Een dochter van Amedée werd kloosterlinge in de Benediktijnerorde (77). Amedée zelf was groot-cordon in de ordes van Pius IX, Gregorius XVI, Christus van Portugal, de Keizerlijke Roos van Brazilië... (78). KATHOLIEK.
- Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke was vóór zijn erfgenaam F. Borluut, burgemeester van Hansbeke. Zijn lijkrede alleen al getuigt dat hij katholiek moet zijn geweest (zie Bijlage) (79).

KATHOLIEK.

- Charles Della Faille is wel nooit burgemeester geweest, maar we vermelden hem toch, al was het maar om het beeld te vervolledigen. Ook hij was katholiek, „*avec une certaine ostentation*” (met een zeker vertoon) (80). KATHOLIEK.

Onze edellieden maakten zich niet alleen verdienstelijk op lokaal niveau. Ook op provinciaal vlak vervulden ze enige functies.

Gustave de Kerchove d'Ousselghem was in 1855, 1860 en 1865 lid van de provinciale raad van Oost-Vlaanderen, voor het kanton Nevele (81). François Borluut nam die functie waar in 1870 (82) en Leonce Mulle de Terschueren deed dit voor 1875 en 1880 (83).

In de periode 1855-1880 losten 3 edellieden van ons kanton elkaar gewoon af. Later werd ook de zoon van Gustave, Arnold de Kerchove d'Ousselghem raadslid van de provincie voor het kanton Nevele (84). Als men nu deze functie telt bij het burgemeesterschap ligt het voor de hand te concluderen dat de Nevelse adel, zeker voor de 2de helft van de 19de eeuw, sterk betrokken was bij de lokale politiek en de globale ontwikkeling van het kanton. De macht en invloed van deze heren is voor de hand liggend.

5. Besluit.

Guyot de Mishaeghen schrijft over de Katholieke Partij van België het volgende : „La noblesse, catholique dans sa grande majorité, continue à vivre dans l'ancien régime. Elle habite des châteaux bien entretenus, au centre des domaines bien administrés, d'une contenance moyenne de cent à deux cents hectares. Bien qu'elle ait perdu ses droits „féodaux” elle n'a pas cessé de jouer son rôle seigneurial. Le châtelain gère ses

biens, dirige sa commune, accepte souvent un poste de gouverneur de province, parfois même un mandat législatif. Il jouit d'un grand prestige auprès des villageois dont plusieurs sont ses fermiers. Il se préoccupe de leur donner le bon exemple. Ensemble avec le curé, il fait la loi, car les humbles redoutent l'Etat..." (De adel, die nog grotendeels katholiek is, leeft verder in het ancien régime. Hij bewoont kastelen die goed onderhouden worden en die in goed beheerde domeinen gelegen zijn ; de gemiddelde uitgestrektheid ervan bedraagt 100 tot 200 hectaren. Die adel heeft wel zijn „feodale” rechten verloren, maar blijft verder de rol van heer en meester spelen. De kasteelheer beheert zijn goederen, bestuurt zijn gemeente, aanvaardt dikwijls het ambt van gouverneur der provincie, soms een mandaat van senator of kamerlid. Hij heeft veel prestige bij de boeren waarvan velen pachter van hem zijn. Hij stelt er prijs op ze het goede voorbeeld te geven. Samen met de pastoor maakt hij de wetten, want de schamele lieden schrikken terug voor de Staat...) (85).

Deze passage klopt ongelooflijk met de bevindingen uit dit onderzoek. (Bijna) allen katholiek, waren onze Nevelse edellieden burgemeesters en provincieraadsleden.

Ze beantwoorden bijna stuk voor stuk aan het type van de edelman zoals hierboven beschreven werd. Deze trend begon al vroeg in de 19de eeuw en zette zich nog lang daarna door.

De adel slaagde er zeer goed in zich te handhaven. Wel moet opgemerkt worden dat hij in de 19de eeuw niet langer de macht voor zich alleen heeft : samen met de hoge burgerij is de adel de bezittende en regerende klasse. De hoge burgerij namelijk zag in de adel niet langer een vijand, doch een sociale bondgenoot, met dezelfde belangen en dezelfde vijanden.

Op het einde van de 19de eeuw onderscheidde de adel zich nog van de andere groepen in de maatschappelijke bovenlaag door een aantal uiterlijke kenmerken, door bepaalde gedragspatronen, maar voor de rest gaat de adel volledig op in de rest van de bezittersklasse.

Wat de politieke houding van de adel gedurende de politieke regimewisselingen betreft, moet men wel het oordeel nuanceren.

We kunnen moeilijk de adel onder één noemer plaatsen wat betreft zijn politieke motivaties gedurende die periode. Men kan hun houding als opportunistisch of als uiting van een overlevingsinstinct beschouwen. Het was pas vanaf 1830 dat de adel zich een serieuze politieke motivatie kon permitteren. Voorheen waren ze in hun positie bedreigd, maar vanaf 1830 zagen ze het systeem geconsolideerd en daarmee hun eigen plaats in dat systeem.

Ze eisen niet langer de beste plaatsen op, maar stellen zich ermee tevreden in de mate van het mogelijke een aanwezigheidspolitiek te voeren. De plaats bij uitstek om zich politiek te manifesteren was het platteland, de streek waar ze vandaan kwamen, waar hun grootvaders heerlijkheden hadden en waar in de 19de eeuw nog altijd hun gronden en landerijen lagen. Onze groep edellieden valt volledig binnen dit patroon.

Noten bij hoofdstuk IV.

- (1) Pandectes Belges, nr. 68, Brussel 1901. Notes Générales, „Noblesse”, p. 155-156.
B. Ryckman de Betz, *Op. cit.*, p. 8.
- (2) L. FOUREZ, *Op. cit.*, p. 97.
- (3) B. RYCKMAN DE BETZ, *Op. cit.*, p. 12.
- (4) L. FOUREZ, *Op. cit.*, p. 97.
- (5) S. TASSIER, *Les démocrates belges... op. cit.*, p. 13-18.
- (6) G. RUDE, *Europe in the 18th century. Aristocracy and Bourgeois Challenge*, Londen, 1974, p. 98.
- (7) S. TASSIER, *Op. cit.*, p. 15.
R. LEMOINE, *Classes sociales et attitudes révolutionnaires ?*, Annales E.H.C.
- (8) T. LUYCKX, *Politieke Geschiedenis van België*, Brussel, 1969, p. 39-40.
- (9) *Pandectes Belges, Op. cit.*, Noblesse : législation en vigueur sous le régime Français, p. 126-127.
- (10) BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Op. cit.*, p. X.
- (11) *Flandria Nostra*, deel V, p. 396.
- (12) S. TASSIER, *Op. cit.*, p. 16.
- (13) Y. SCHMITZ, *Les Della Faille, Op. cit.*, p. 147.
- (14) *Flandria Nostra*, deel V, p. 397.
- (15) Y. SCHMITZ, *Op. cit.*, p. 140.
- (16) *de Preudhomme*, A.N.B., 1896, II, p. 1918.
Borluut, A.N.B., 1858, p. 116.
- (17) B. RYCKMAN DE BETZ, *Op. cit.*, p. 14.
- (18) R. BARTIER, *Classes sociales et partis politiques en Belgique*, Res Publica, X, 1968, p. 34.
- (19) BARTIER, *Op. cit.*, p. 14.
- (20) J. GILISSEN, *Le régime représentatif en Belgique depuis 1790*, Brussel, 1958, p. 53-67.
- (21) R. BARTIER, *Op. cit.*, p. 37.
- (22) H. BALTHAZAR, J. DEBELDER, J. HANNES, J. VERHELST, *Enkele bronnen voor de sociale geschiedenis van de XIXde eeuw*, pp. 41-42.

- (23) *Flandria Nostra*, deel V, p. 402.
- (24) B. RYCKMAN DE BETZ, *Op. cit.* p. 82.
- (25) Y. SCHMITZ, *Les Della Faille*, *Op. cit.*, pp. 149-150.
- (26) B. RYCKMAN DE BETZ, *Op. cit.*, p. 249-250.
- (27) IBID., p. 371-372.
- (28) IBID., p. 369.
- (29) F.V. GOETHALS, *Miroir de la Notabilité...*, p. 365.
- (30) T. LUYCKX, *Op. cit.*, p. 47.
J. GILISSEN, *Op. cit.*, p. 73.
- (31) H. PIRENNE, *De geschiedenis van België*, Gent, 1940, dl. VII, p. 66.
- (32) A. BARTELS, *Les Flandres et la Révolution Belge*, Gent, 1834, pp. 38-39.
- (33) IBIDIM, *Op. cit.*, p. 45.
- (34) H. HAAG, *Les droits de la cité, Les catholiques démocrates et la défense de nos franchises communales 1833-1836*, Leuven, 1948, p. 75.
- (35) H. HAAG, *Op. cit.*, p. 75-76.
- (36) H. HAAG, *Op. cit.*, p. 75.
- (37) A. BARTELS, *Op. cit.*, p. 51.
- (38) IBIDEM, *Op. cit.*, p. 156.
- (39) IBIDEM, *Op. cit.*, p. 347.
- (40) A. BARTELS, *Op. cit.*, p. 45.
- (41) B. MULLE DE TERSCHUEREN, *La Famille Mulle... op. cit.*, p. 145.
- (42) B. RYCKMAN DE BETZ, *Op. cit.*, p. 19.
- (43) R. STENGERS, e.a., *Index... op. cit.*, p. (10).
- (44) J. GILISSEN, *Op. cit.*, p. 89.
- (45) R. BARTIER, *Op. cit.*, p. 93 en p. 45.
- (46) IBIDEM, *Op. cit.*, p. 46.
- (47) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. (14).
- (48) IBIDEM, *Op. cit.*, p. (68).
- (49) G. SMETS, *La réforme du Sénat*, Brussel, 1919, pp. 71-73.
- (50) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. 20.
- (51) IBID., p. 137.
- (52) IBID., p. 120.
- (53) IBID., p. 359.
- (54) IBID., p. 176.
- (55) IBID., p. 385.
- (56) IBID., p. 459.
- (57) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. (107).
- (58) R. BARTIER, *Op. cit.*, p. 90.

- (59) *Flandria Nostra*, deel V, p. 410.
- (60) J. TAELEDAMAN, *Het literaire leven... op. cit.*, 1970.
- (61) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1865, p. 207 ; 1870, p. 205 ; 1875, p. 206 ; 1880, p. 211.
- (62) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1851, p. 235 ; 1855, p. 235 ; 1860, p. 244, 1865, p. 207 ; 1870, p. 208 ; 1875, p. 209 ; 1880, p. 214.
- (63) J. TAELEDAMAN, *Op. cit.*
- (64) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1860, p. 244 ; 1865, p. 207 ; 1855, p. 235.
- (65) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1880, p. 213.
- (66) R.A.G., doodsbrief, lijkrede (zie bijlage).
- (67) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1820 p. 198.
- (68) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. 20.
- (69) R.A.G. : fonds Borluut, B. 222.
- (70) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. 120.
- (71) IBIDEM, *Op. cit.*, p. 165.
- (72) R.A.G. : familiefonds B. 3154.
- (73) J. TAELEDAMAN, *Op. cit.*, p. 42-53.
- (74) R.A.G. : doodsbrief.
- (75) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. 79.
- (76) R. STENGERS e.a., *Index... op. cit.*, p. 385.
- (77) A.N.B., 1896 II, p. 1937.
- (78) R.A.G. : doodsbrief.
- (79) R.A.G. : doodsbrief.
- (80) Y. SCHMITZ, *Les Della Faille*, Deel 1bis, p. 150.
- (81) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1855, p. 195 ; 1860, p. 189 ; 1865, p. 174.
- (82) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1870, p. 173.
- (83) *Wegwijzer van de stad Gent*, 1875, p. 174 ; 1880, p. 179.
- (84) R.A.G. : doodsbrief.
- (85) GUYOT DE MISHAEGHEN, *Le parti catholique belge*, 1830 à 1884. p. 97-98.

C. Lambrecht, Gent.

ALGEMEEN BESLUIT

Bij de aanvang van deze studie kon niet vermoed worden dat de situatie en het gedragspatroon van een bijna willekeurig gekozen groep zo veel raakpunten zou hebben.

Het eerste opvallend punt is de grote graad van verwantschap tussen de families : de Nevelse adel vormde blijkbaar een zeer gesloten en hechte groep. De contacten die de Nevelse adel aanging met andere aristocraten bewijzen dit ten overvloede. Het huwelijksgedrag, dat daarvan de uiting was, lijkt echter niet uitsluitend te zijn ingegeven door de traditionistische en conservatieve maatschappijvisie van de groep, maar het gevolg van een economische en sociale noodzaak.

Wanneer de adel naar buiten treedt, op sociaal vlak, gedraagt hij zich paternalistisch en afstandelijk. Dit manifesteert zich vooral in hun gedragswijze op het platteland. In de stad ligt het enigszins anders : daar bewegen de edellieden zich vooral „onder gelijken” : zij bewegen zich bijna uitsluitend in eigen kring, waar de bourgeoisie wel geduld werd. In hun dorpen blijft de Nevelse adel heer en meester, zowel op sociaal, economisch als op politiek vlak. De meesten kwamen in het begin van de 19de eeuw in het kanton wonen en bouwden er stilaan een machtspositie op die zeer lang zou standhouden en een zeer uitgesproken karakter droeg.

Hun fortuin en grondbezit was de basis van hun positie : doordat zij in sommige gevallen één vierde van de gemeente of het dorp bezaten, was de bevolking financieel afhankelijk van de kasteelheer.

Daar de onderlinge verwantschap zeer groot was kan men afleiden dat de Nevelse adel ongeveer tot hetzelfde niveau behoorde.

Ook hun machtspositie was ongeveer identiek zonder een of andere hoogvlieger.

Wanneer men bedenkt dat een 5-tal families bijna gedurende een eeuw het kanton bestuurden, kan men de invloed en de macht die de adel, weliswaar op kleine schaal, bezat niet ontkennen.

De hoge bourgeoisie, die in de streek rond het Gentse evengoed een groot aantal bezittingen en domeinen had, zal pas geleidelijk de adel van haar eminente plaats kunnen verdringen en haar invloed en macht zal nooit met dezelfde evidentie aanvaard worden.

BIJLAGEN

Bijlage I : Huwelijkscontract François Borluut - Sidonie Kervijn.
23 april 1833 (*)
R.A.G. : Nieuw notariaat Eggermont I, notulen 23 april
1833 nr. 337.

Voor ons Norbert Marie Jacques Eggermont, notaris te Gent, Provincie Oost-Vlaanderen, zijn verschenen in aanwezigheid van hieronder vermelde getuigen :

Mijnheer François Ghislain Borluut, zoon van Mijnheer Emmanuel Joseph Louis Borluut en van Mevrouw Marie Amélie van der Bruggen, allen renteniers te Gent, Onderstraat, bovenvermelde comparant, niettegenstaande zijn meerderjarigheid, bijgestaan door zijn ouders, hier tegenwoordig

ter ener

en Juffrouw Sidonie Marie Colette Kervijn, dochter van Mijnheer Jean Remi Ghislain Kervijn d'Oudt Mooreghem en van Mevrouw Pauline Marie Ghislaine de Ghellinck de Wynghene, allen renteniers te Gent, Zeepstraat, bovenvermelde comparant, niettegenstaande haar meerderjarigheid, bijgestaan door haar ouders, hier aanwezig

ter ander

Dewelke hoofdcomparanten Mijnheer François Ghislain Borluut en Juffrouw Sidonie Marie Colette Kervijn hebben verklaard de bepalingen en voorwaarden van hun aanstaand huwelijk vast te stellen als volgt :

Artikel één.

Alle goederen, zowel roerende als onroerende, die de echtgenoten bij hun huwelijk inbrengen of gedurende het huwelijk verwerven door nalatenschap, legaat, testament zullen na het overlijden van een der echtgenoten terugkomen naar de bloedverwanten die er recht op hebben, met gebouwen, bomen en andere in de toestand waarop ze zich bevonden bij het overlijden, met alle achterstallige huur- en pachtgelden, intresten en andere inkomsten verschuldigd en vervallen bij de ontbinding van het aanstaande huwelijk.

(*) Dit huwelijkscontract is oorspronkelijk in het Frans opgesteld maar werd door de heer J. Van de Castele in het Nederlands vertaald.

Artikel twee.

Dezelfde regel wordt gevolgd en nageleefd t.o.v. de lasten, schulden en passiva die de echtgenoten in het huwelijk meegebracht hebben en ook die lasten, schulden en passiva waarmee erfenissen, legaten en giften die ze respectievelijk gedurende het huwelijk zullen verworven hebben.

Artikel drie.

Bij het eerste overlijden zal vergoed wat in artikel één en twee bepaald was, d.i. alles wat verkocht, terugbetaald, vervreemd, belast, ontlast en of kwijtscholden gedurende het huwelijk.

Artikel vier.

Nochtans zal geen vergoeding uitgekeerd worden voor verbeteringen of beschadigingen, noch voor het boomkappen, m.b.t. het onroerend bezit van de aanstaande echtgenoten ; dit geldt eveneens voor de achterstallige inkomsten of lasten in het huwelijk meegebracht of die voortkomen uit erfenissen, giften of legaten verworven gedurende het huwelijk, met dien verstande dat volgens artikel één en twee de voormelde onroerende goederen zullen teruggaan naar de rechthebbenden, met gebouwen en andere kastelen die zich erin bevinden evenals de achterstallige inkomsten en lasten die er waren bij het eerste overlijden.

Artikel vijf.

De langstlevende echtgenoot zal vooruitnemen en in volle eigendom bezitten al zijn klederen, linnen, juwelen en andere dergelijke voorwerpen die voor zijn persoonlijk gebruik dienen of gediend hebben, evenals alle huisraad, het niet gemunt goud en zilver (contant geld niet inbegrepen), bekledingen, huishoudlinnen en andere, voertuigen en paarden met hun harnas en ander getuig evenals alle huisvoorraad en paardenvoeder die zich bevinden in het huis dat de echtgenoten in de stad bewoonden of op het buitengoed of waar ook elders, tenzij de voormelde voorwerpen eigendom van de eerst overledene waren of de gemeenschap toebehoorden.

Artikel zes.

De langstlevende van de echtgenoten zal levenslang het vruchtgebruik en het volledig genot hebben van zowel het huis in de stad als van het buitengoed met alle gronden, wandelpaden en andere bijgebouwen in het erf gelegen dat de voormelde echtgenoten betrokken bij het eerste overlijden. Bovendien heeft hij of zij het recht het afkappen van bomen en het verplanten van bomen volgens goeddunken ; eveneens het aanbrengen van wijziging in de aanleg van de tuinen als van de gebou-

wen zowel van buiten als van binnen zonder dat te moeten vergoeden ; het huis in de stad en het buitengoed met zijn bijgebouwen kan persoonlijke eigendom zijn of de gemeenschap toebehoren ; in alle geval dient geen huurprijs betaald te worden, maar is er enkel de verplichting de voormelde huizen te onderhouden er de nodige herstellingen laten uitvoeren en ook de belastingen en andere lasten ervan te regelen gedurende het vruchtgebruik voor wat de langstlevende nochtans geen borgstelling hoeft te geven.

Artikel zeven.

De aanwinsten gedurende het huwelijk verwezenlijkt, van welke aard ze ook zijn, komen in de gemeenschap terecht en kunnen per helft verdeeld worden tussen de aanstaande echtgenoten ; de langstlevende zal nochtans het recht bij de verdeling van de gemeenschap gedeeltelijk of geheel behouden, na schatting door een deskundige met onderling goedvinden aangesteld, het andere gedeelte van de roerende en onroerende goederen die de aanwinsten uitmaken ; de langstlevende dient een opleg te betalen indien de deelgenoot zijn aandeel niet volledig verkregen heeft door andere goederen uit de gemeenschap.

Artikel acht.

De langstlevende zal levenslang het genot hebben van een bedongen douarie ten belope van duizend achthonderd vijftien frank ; deze som wordt respectievelijk uit de goederen van de vooroverledene genomen en van de erfgenamen genomen, dit vanaf de datum van het eerste overlijden en afgezien van de andere voordelen en rechten in de verschillende artikels bepaald ten voordele van de langstlevende.

Artikel negen.

Alles wat bovenvermeld bepaald en bedongen werd zal nageleefd worden en zijn uitwerking hebben bij het eerste overlijden hetzij er een kind of kinderen zijn, hetzij er geen zijn.

Artikel tien.

Is er een kind of zijn er kinderen dan zal de langstlevende van de echtgenoten het volledig genot hebben van alle roerende en onroerende goederen van het kind of de kinderen, dit zowel voor de goederen die ze door nalatenschap van de vooroverledene echtgenoot als voor die voortkomend uit een andere nalatenschap, gift en of testament of op gelijk welk andere wijze bekomen ; dit recht zal uitgeoefend worden gedurende hun minderjarigheid voor de lasten van onderhoud en opvoeding van het kind of de kinderen in verhouding tot hun stand en fortuin ; gedu-

rende die tijd zal de langstlevende geen genot kunnen hebben van zijn bedongen douarie.

Aldus gedaan en verleden te Gent ten huize van Mijnheer Kervijn d'Oudt Mooreghem voormeld, in aanwezigheid van de heren Seraphin Desmet, ontvanger, en Joseph Buysse, schoenmaker, beiden uit Gent, en alhier tot getuigen aangezocht. Na voorlezing voor de comparanten hebben de aanwezigen met de getuigen en de notaris ondertekend op drieëntwintig april achttienhonderd drieëndertig

F. Borluut

S. Kervijn

E. Borluut

M. Amélie Borluut, geboren van der Bruggen

A. Borluut

Edmond Kervijn

Eggermont, notaris

J. Kervijn d'Oudt Mooreghem

P. Kervijn d'Oudt Mooreghem, geboren Ghellinck de Wynghene

J. Buysse

S. Desmet

Bijlage II : Testament van Marie Anne Schoorman, echtgenote Charles Della Faille (*)
Gent 16 maart 1826.
R.A.G. : Fonds Schoorman, B. 95.

In naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest.

Daar niets zekerder is dan de dood en ook niets onzekerder is dan het uur waarop ze toeslaat en ik niet wil verrast worden, heb ik onderhavig testament en mijn uiterste wilbeschikking neergeschreven. Ik verklaar te geven aan mijn echtgenoot Charles Alexandre Ghislain Della Faille en ten zijnen voordele te legateren het genot, het vruchtgebruik en de inkomsten, zijn leven lang, van van al mijn goederen die ik bij mijn dood zal nalaten, zowel roerende en onroerende als renten, aandelen en kredietbrieven ; niets wordt voorbehouden noch uitgezonderd en er dient ervoor geen borgstelling te worden gegeven ; aldus wil ik wat gegeven en gelegateerd wordt, indien mijn echtgenoot mij overleeft wordt uitgevoerd, benevens en onverminderd wat hem toekomt door ons huwelijkscontract verleden voor notaris Wallez op 15 april 1789.

Bovendien geef ik mijn echtgenoot en legateer ten zijnen voordele, indien hij mij overleeft, afgezien van het vruchtgebruik dat ik ten zijnen voordele legateer, het recht alle bomen te verkopen en te vellen die op mijn eigendom staan ; hij zal niet verplicht worden zich te verantwoorden tegenover mijn erfgenamen over de prijs som die de bomen hadden en men zal hem niet kunnen verplichten er andere te eisen voor die welke hij het gepast vond te vellen en te verkopen en verklaar, voor zover het hoeft, die ten zijnen voordele te legateren.

Bovendien is het mijn beschikking en wil dat, na het overlijden van mijn echtgenoot die mij overleefde, de goederen in mijn erfenis begrepen overgenomen in de staat waarin ze zich bevonden, met dien verstande dat men tegenover de erfgenamen geen vorderingen kan stellen wegens het in gebreke blijven van herstellingen door de vruchtgebruiker. Bovendien wil ik dat mijn stoffelijk overschot, driemaal vierentwintig uur na mijn overlijden en nadat men zich vergewist heeft van het vaststaand feit van mijn dood, wordt bijgezet in de grafkelder van mijn schoonvader, te Wynkele ; ik wil eveneens dat er een plechtige lijkdienst eerste klas wordt gecelebreerd met het vereiste aantal kaarsen en met een bedeling van honderdvijftig tarwebroden, wegende elk anderhalf nederlands pond, voor de armen van voormelde parochie, en dat

(*) Dit testament is oorspronkelijk in het Frans opgesteld en werd door de heer J. Van de Castele in het Nederlands vertaald.

onmiddellijk na mijn overlijden zeshonderd missen met De Profundis worden gecelebreerd tegen zestien en een half stuiver brabant, gangbare munt, en mocht het bedrag ervan in het bisdom verhoogd worden, dan zal de prijs voor de zeshonderd missen eveneens in verhouding stijgen ; en ik wil eveneens een lijkdienst eerste klas voor mijn zielerust in de Sint-Michielskerk te Gent, benevens de voormelde zeshonderd missen, ook nog zoveel missen met De Profundis gedurende de dienst worden gecelebreerd voor dezelfde intentie als hierboven vermeld tegen de prijs van tweeëntwintig stuivers brabant, gangbare munt ; in diezelfde dienst zal men tenminste honderdnegentig ponden gents beste gele kaarsen gebruiken ; de kapelmeester van voormelde kerk zal zesenvijftig gulden brabant voor de bijkomende muziek ontvangen en de armen worden bedeed met tenminste achthonderd tarwebroden van anderhalf pond nederlands. Gedurende twee opeenvolgende jaren zal er elke dag, zo vlug mogelijk na de dag van mijn overlijden, een mis met De Profundis gecelebreerd worden voor mijn zielerust, die van mijn vader en moeder, van broeders en zusters van wie ik erfgenaam ben. De biechtvader die mij aan mijn doodsbed heeft bijgestaan geef ik eenentwintig gulden brabant, ganbare munt, en de geestelijke die mij het Heilig Sacrament heeft toegediend, ik hoop het geluk te hebben het te mogen ontvangen, geef ik drie kroondaalders en één aan zijn assistent. Ik schenk aan mijn dienstboden, die op het ogenblik van mijn overlijden tenminste één jaar in mijn dienst hebben gestaan, en legateer ten hunne voordele tweeënzeventig gulden nederlands en aan hen die minder dan één jaar in dienst waren zesendertig gulden zelfde munt.

Alle begrafenis-kosten evenals alles wat hoger geregeld werd in mijn onderhavig testament m.b.t. mijn overlijden en begrafenis en zielerust, evenals alle legaten die ik schenk bestaande in het betalen van éénmaal een som zullen door mijn echtgenoot uitgekeerd worden indien hij mij overleeft, dit met het in acht nemen van het algemeen vruchtgebruik dat ik hem gegeven heb ; maar die uitgekeerde sommen zullen, na zijn dood, door mijn erfgenamen aan zijn erfgenamen terugbetaald worden. Evenals de successierechten die na mijn overlijden aan de Staat dienen betaald, worden door mijn echtgenoot vergoed, indien hij mij overleeft, op verklaring en op aanwijzing door mijn erfgenamen op hun risico gedaan, maar die sommen worden terugbetaald zoals hierboven bepaald. Zo ik enkele schikkingen heb getroffen of zal treffen voor het uitbetalen van jaarlijkse legaten zal mijn echtgenoot, indien hij mij overleeft, ermee belast worden zonder nochtans op enige restitutie aanspraak te kunnen maken.

Om een vlotte en punctuele uitvoering van mijn testament te waarborgen verklaar te ontvallen hem die het zou wagen te betwisten het deel

dat hij zou hebben en verkrijgen indien hij zich naar mijn wil had geschikt ; in dat geval wil ik dat dat deel het Liefdadigheidsbureel van de Stad Gent overhandigd wordt ; en ik verklaar dat, indien het geval zich voordoet, en de een of de andere mijn onderhavig testament in vraag stelt of aanvecht, het bovenvermeld Liefdadigheidsbureel van Gent zal kunnen beschikken over het deel of delen die hij zou gekregen hebben zo hij geen bezwaar had gemaakt.

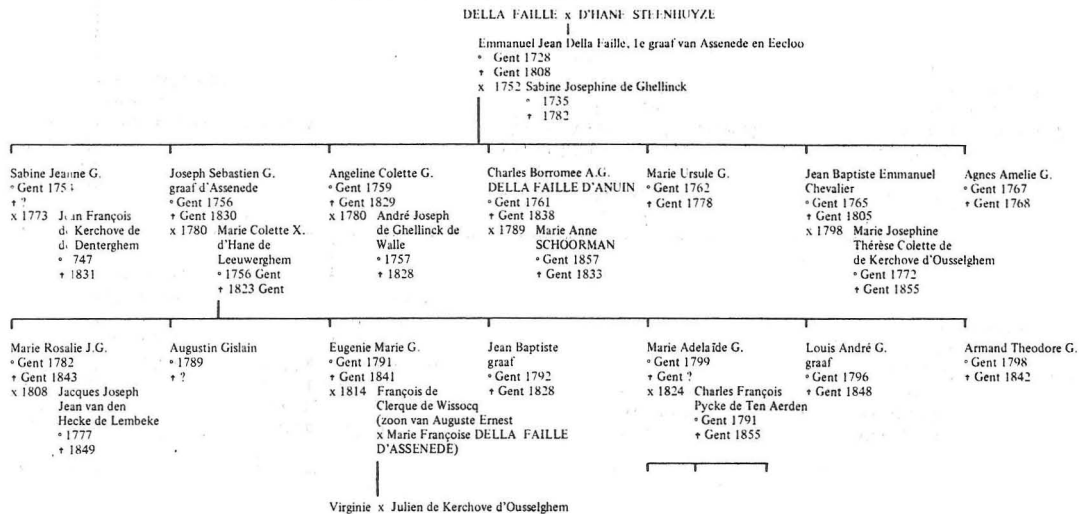
Ik herroep welk testament ook ik zou hebben gemaakt vóór de datum van het onderhavige en wil dat het geheel en al uitgevoerd wordt.

Gent, zestien maart, achttienhonderd zesentwintig.
Della Faille, geboren A. Schoorman.

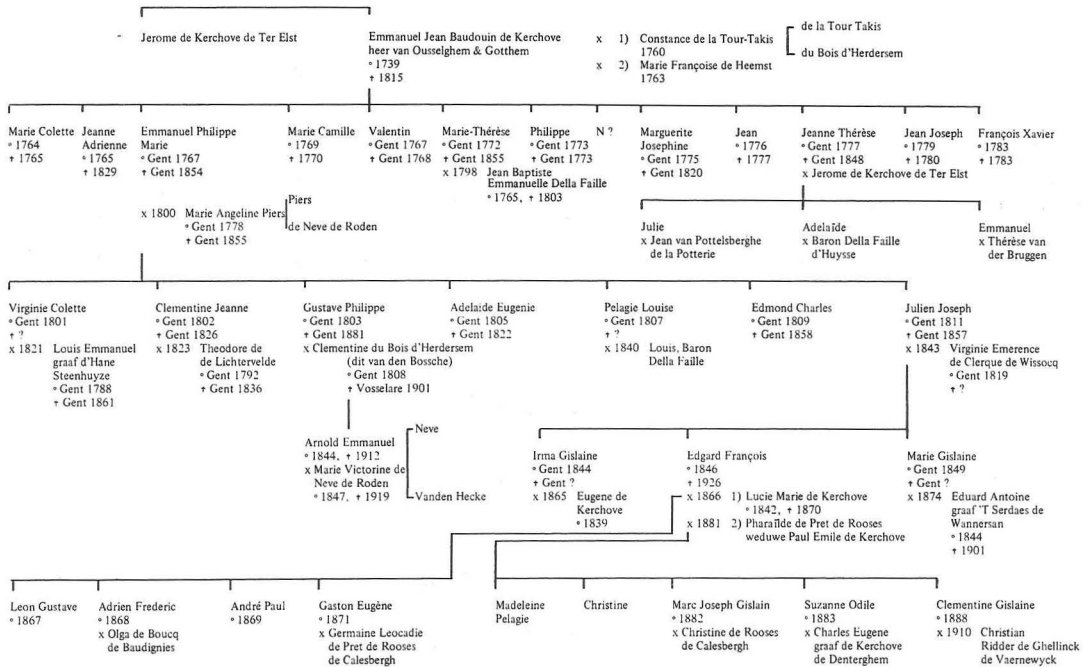
**Bijlage III : Lijkrede voor Jean-Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke.
R.A.G. : doodsbrieven.**

„Eenige woorden uitgesproken door Juffer Alice Fobe, kweekeling der Fransche afdeeling van de meisjesschool in het Klooster te Hansbeke, over het graf van den Wel Edelen Heer J.B.C. van de Woestyne d'Hansbeke, overleden te Gent, den 20 mei 1858”.

De lange loopbaan des edelen Heer Jan Baptista Ghislyn van de Woestyne d'Hansbeke is thans voleindigd. Overleden in den ouderdom van 83 jaren, hoort men aen alle zijden zijne ontydige dood betreuren : „Mijnheer van Hansbeke is te vroeg van de wereld gescheiden !” Wat anderen lof dan deze rouwklagt heeft zyne gedachtenis noodig ? Zal ik dan spreken van hetgene Hy geweest is en gedaan heeft gedurende zynen doortocht op de aerde ? Het past myne zwakke stem niet u te verhalen al de gebeurtenissen, die denzelven hebben bejegend. Gunst en onheil, Hy heeft alles beproefd. Alle voordelen die de wereld geven kan, eene roemruchtige geboorte, overvloedige rykdommen, schitterende huwelyksbanden, dit alles was eens zyn lot. Daerby moeten we nog voegen het gezag dat zyn naam en eervolle wandel hem had verworven, en dat hem, ten jare 1825, deed aanstellen als Burgemeester der gemeente, eene bediening die Hy gedurende vyf jaren op eene loffelijke wyze uitoefende. Maer, hetgene pracht en roem te boven gaet, de zegen des Hemels spreidde zich over zyn huisgezin : twee dochters en een zontje waren de dierbare panden die hetzelfde verrykten. Doch, en alsof de Almogende God ons een voorbeeld wilde verschaffen van de nietigheid van het aerdsch geluk, ziet men alras niet den echtgenoot, den vader maer ook den kristen in zyn persoon door de hardste beproevingen getroffen : beurtelings worden door de onverbiddelyke dood van hem weggerukt, eerst zyne edele gezelnede, geboren Ludovica Emilia DE COLONNE DE COURTEBOURNE (sic), die overlydt ten jare 1819, in den ouderdom van 32 jaren ; tien jaren daerna, dat zontje wiens geboorte zyne teedere moeder met de dood had moeten betalen. Van zyne twee overgebleven dochters, heeft de oudste besloten zich aen de dienst van God toe te wyden. Wie zal ons melden de smart, de aerzeling welke een dusdanig besluit in hem opwekt ! Hy bemint teerhertiglyk zyne dochter, niet alleen de nauwe band des bloeds, maar ook die christelyke gevoelens welke ten allen tyde de zyne waren en die de oorsprong zyn harer voornemen. Voor zulke gevoelens moet de natuer wyken, Jonkvrouw Eulalie van de Woestyne sluit zich op in het beroemd Engelsch Vrouwen-klooster te Brugge. Haere jeugd, haere schoonheid draegt zy den Heer op. De aerde heeft voor haer heure aenloksele

DE KERCHOVE D'OUSSELGEM

A.N.B. : 1883, II, p. 304 e.v.
1991, II, p. 310 e.v.

Pierre Bernard Mulle, heer van Terschueren

◦ St.-Eloois Winkel 1755

† Gent 1810

x Marie J.E. Delcambe

◦ Tielt 1773

† Gent 1796

Pierre Emile Mulle de Terschueren

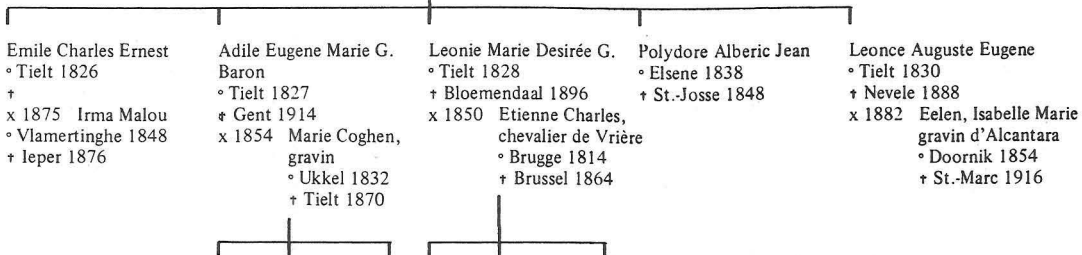
◦ Gent 1796

† Nevele 1886

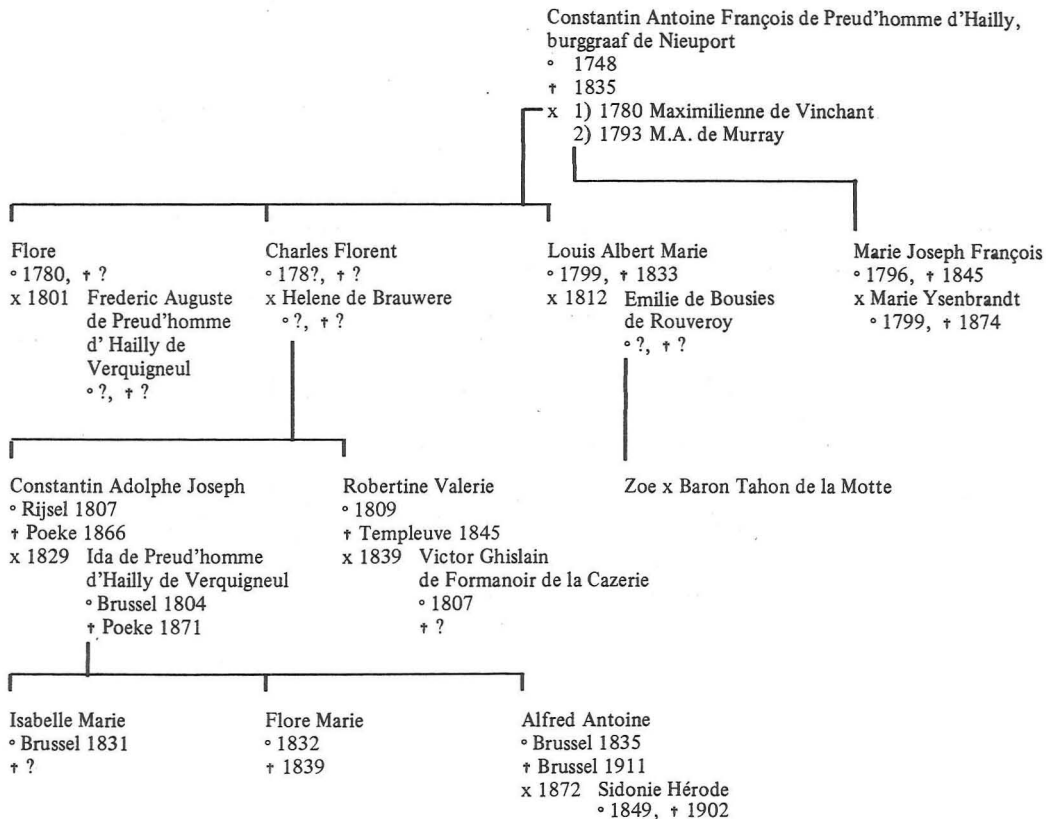
x 1824 Adilie Emilie van der Meulen

◦ Deinze 1803

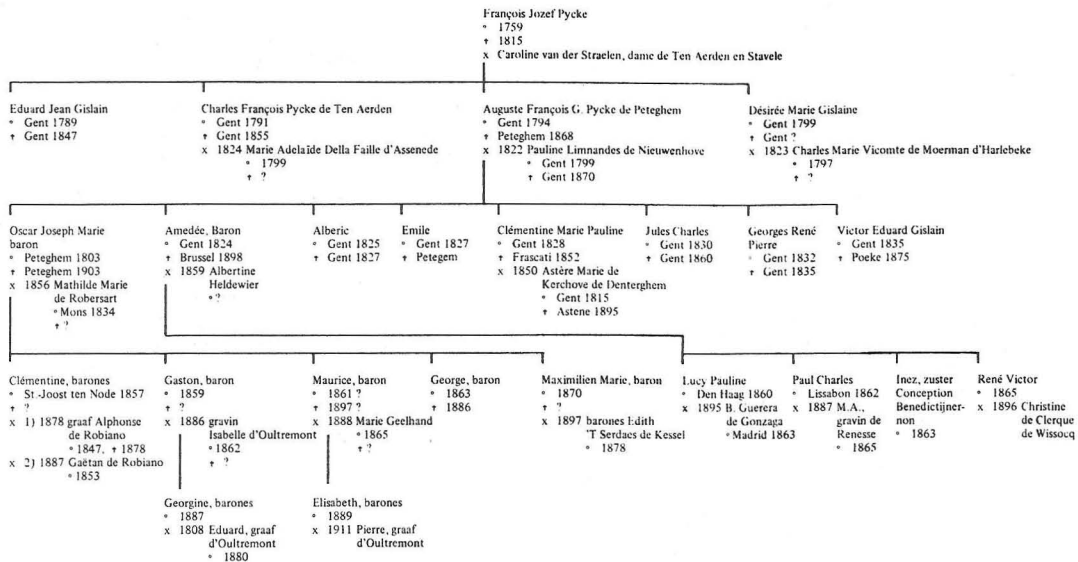
† Nevele 1875

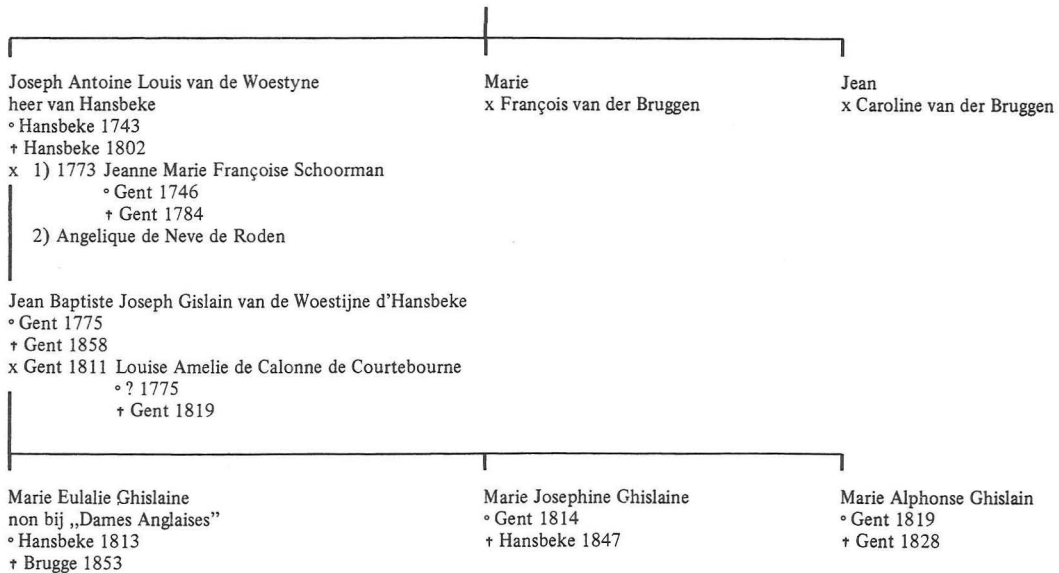

A.N.B. : 1875, p. 246 e.v.
1895, II, p. 1639 e.v.

A.N.B. : 1878, p. 236 & 399 e.v.
1896, p. 1918 e.v.

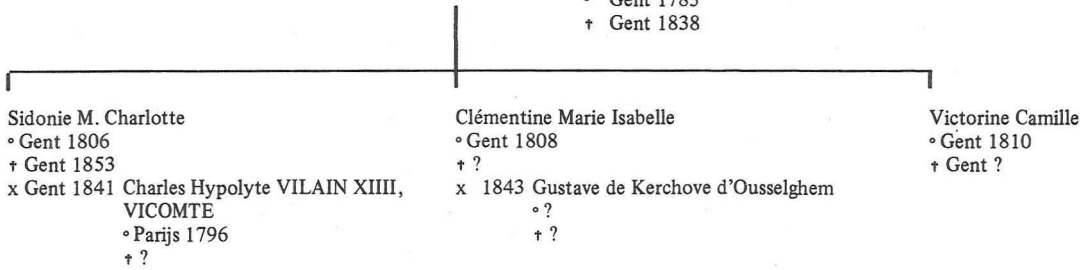

A.N.B. : 1865, p. 282 e.v.

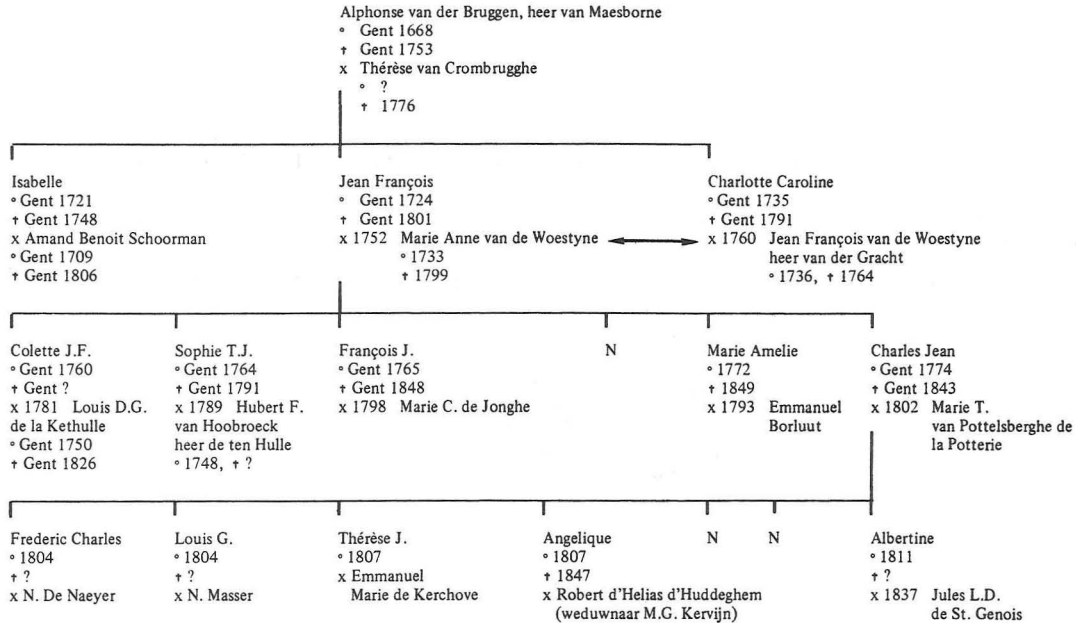
B. De aanverwante families.

Ferdinand M.J. DU BOIS, baron
 dit van de Bossche et d'Herdersem
 ° Gent 1781
 † Gent 1829 lid C.E. Oost-Vl.
 x Gent 1804 M.C. Van Bouchaute
 ° Gent 1785
 † Gent 1838

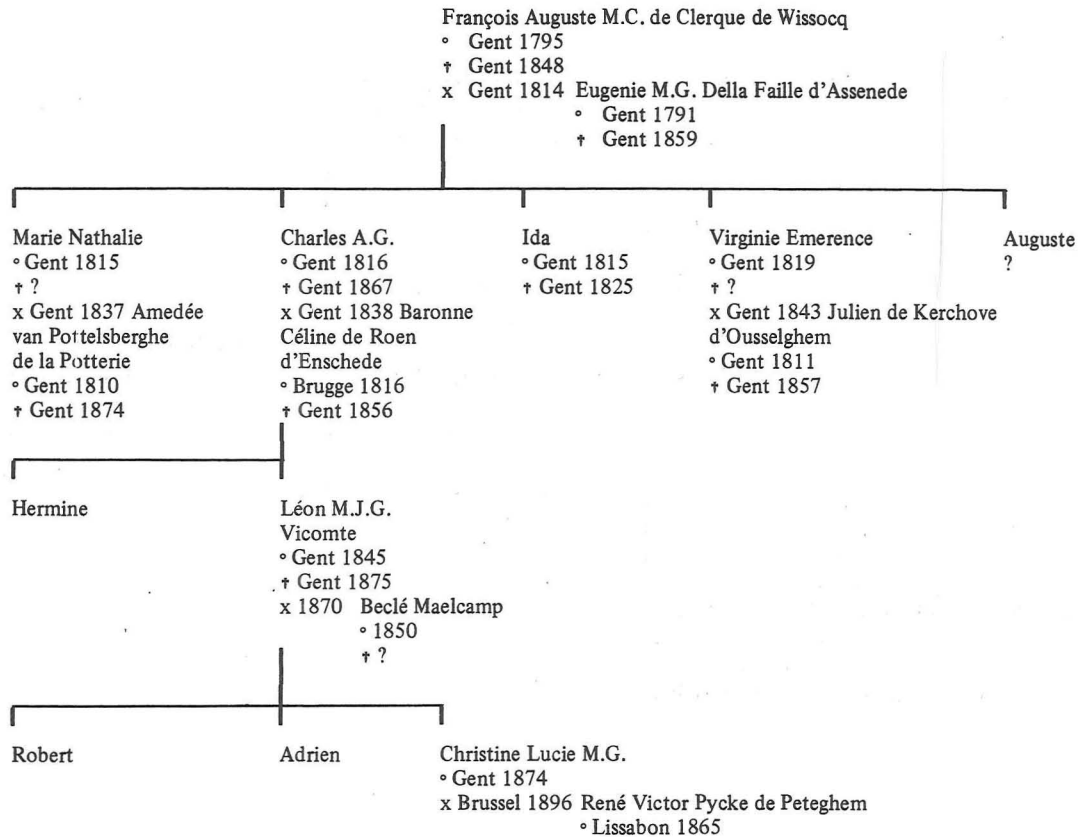

A.N.B. : 1870, p. 53 e.v.

A.N.B. : 1854, p. 66 e.v.
1872, p. 390 e.v.

VAN DER BRUGGEN

A.N.B. : 1850, p. 16 e.v.
 1876, p. 81 e.v.

Auguste Ernest de Ghellinck, ridder

◦ Gent 1813

† Elseghem 1868

x 1848 Prisca Ernestine de Vaernewyck

◦ Gent 1826

† Elsegem 1869

Amaury, ridder

◦ 1851

x 1879 Marie Sophie
de T Serclaes
◦ 1850

René Ernest

◦ Gent 1853

x 1) 1885 Hortense, Baronne Della Faille d'Huyse

◦ 1857

† 1891

2) 1900 Maud Mary Smith Rigott

◦ Weston 1865

(weduwe J.C. Piers de Raveschoot)

Chevalier Christian Amaury Idesbalde

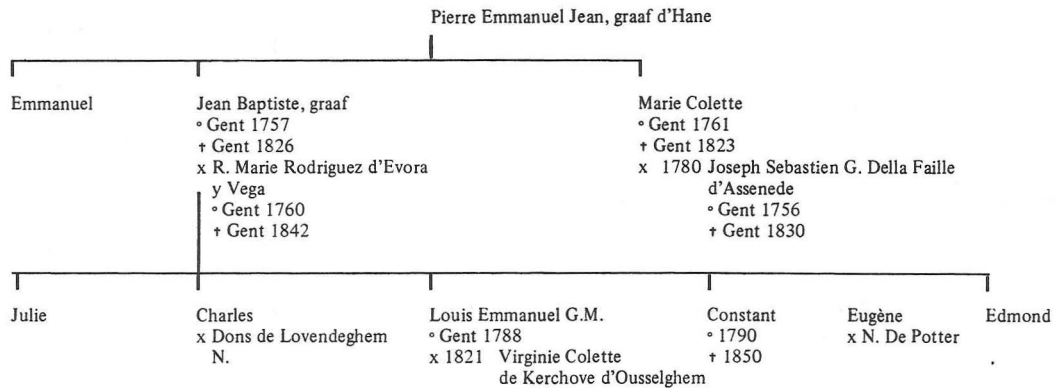
◦ Zwijnaarde 1886 *+ 1971*

x 1910 Clémentine Colette de Kerchove d'Ousselghem

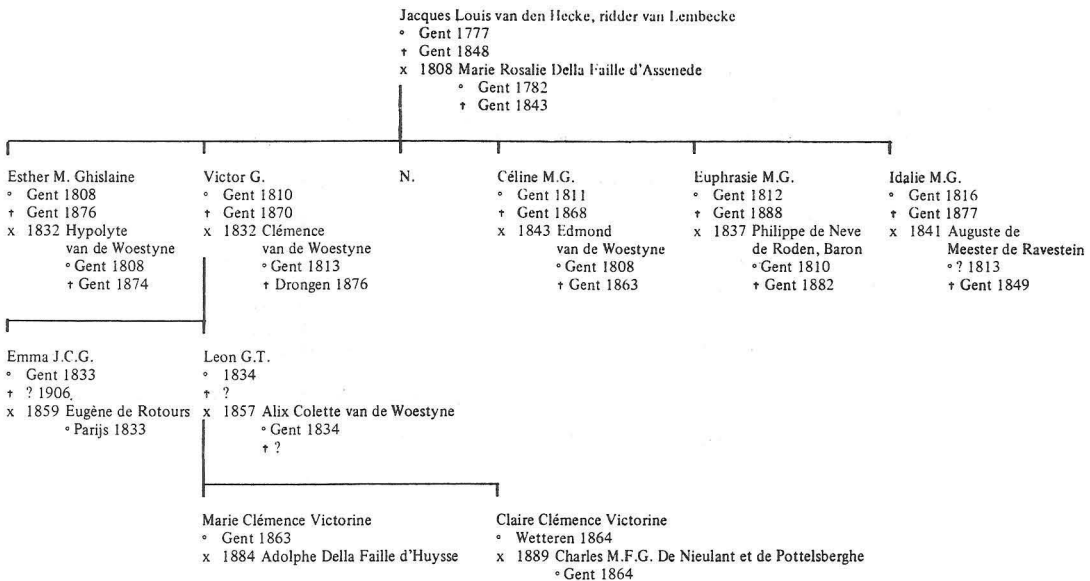
◦ Gent 1888

+ 1974

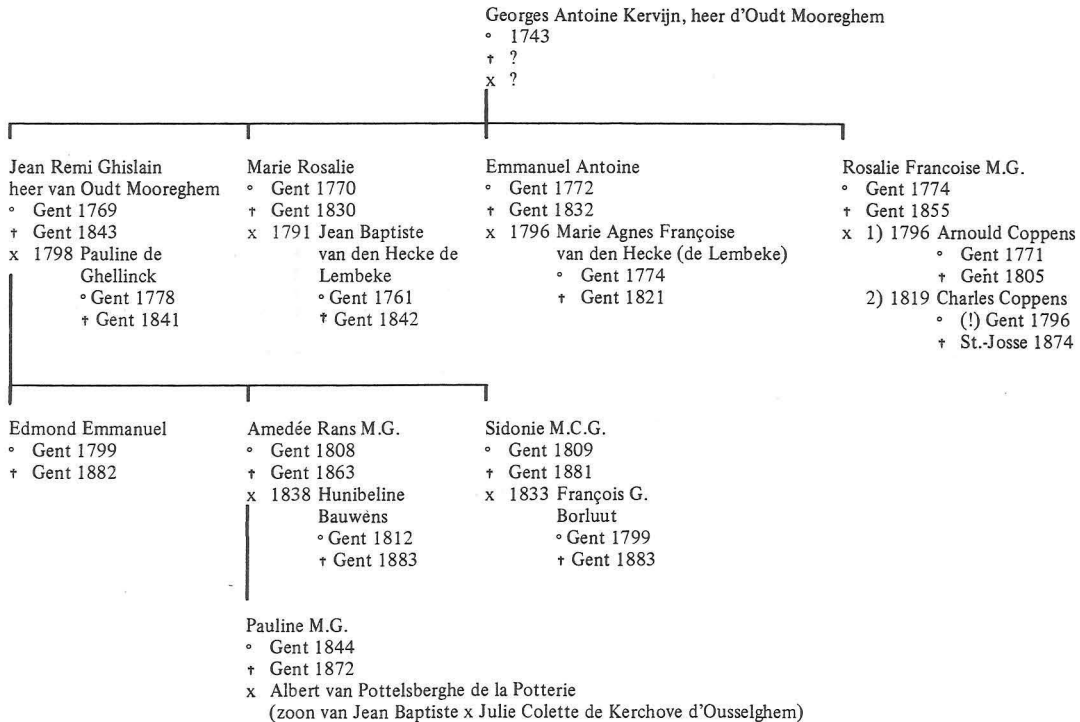
A.N.B. : 1897, II, p. 2001 e.v.
1911, II, p. 117 e.v.

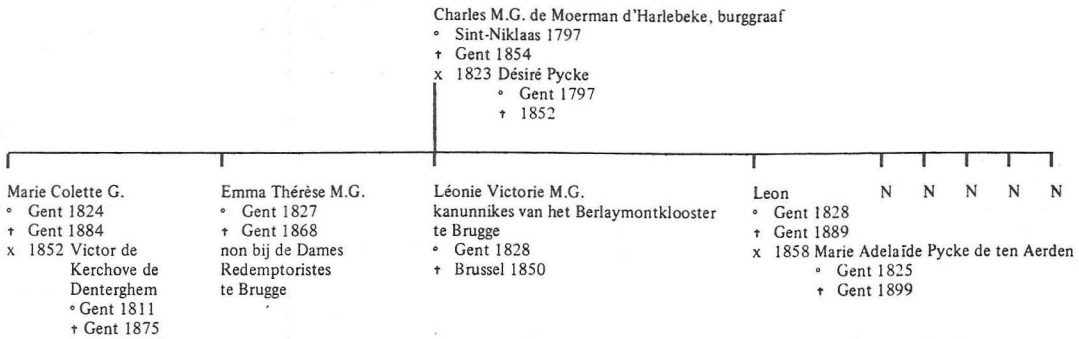
A.N.B. : 1849, p. 135 e.v.
1861, p. 163 e.v.

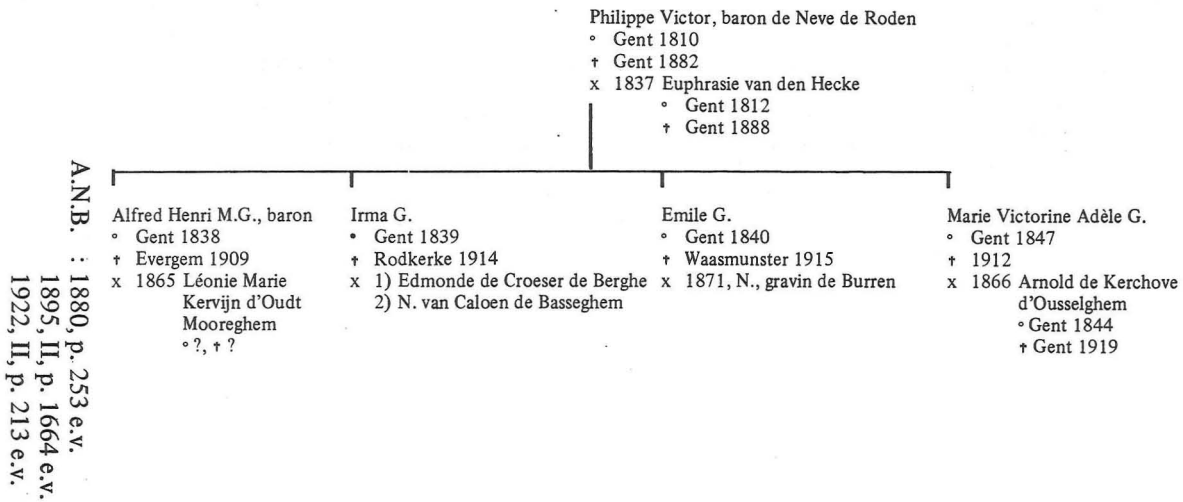
A.N.B. : 1883, p. 276
 1892, II, p. 970

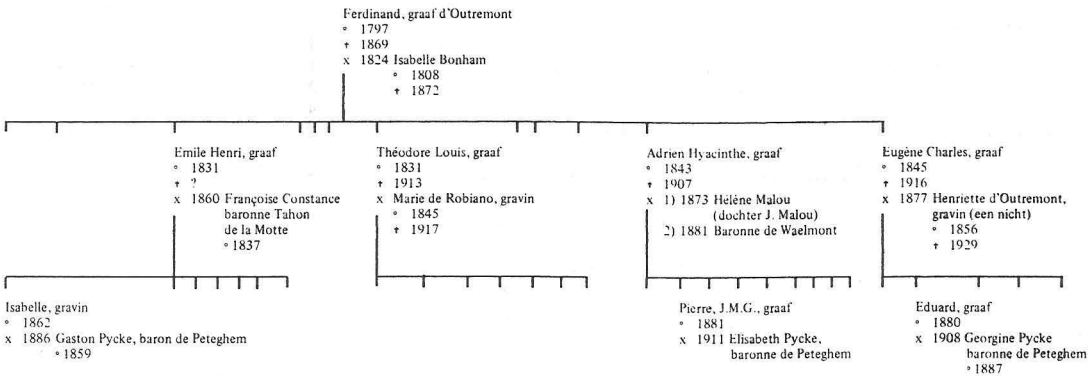

A.N.B. : 1860, p. 162 e.v.
 1867, II, p. 137 e.v.

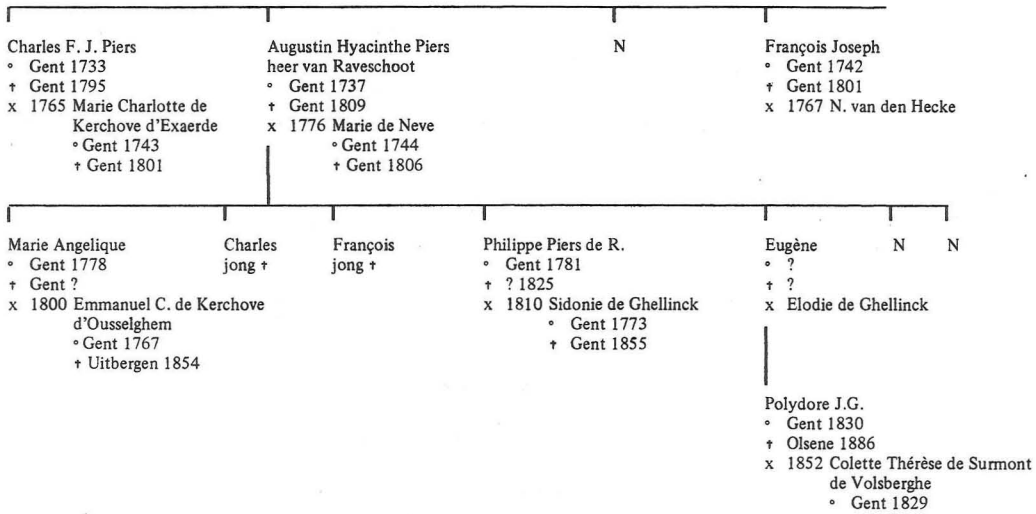
A.N.B. : 1851, p. 182 e.v.
 1895, II, p. 1594 e.v.

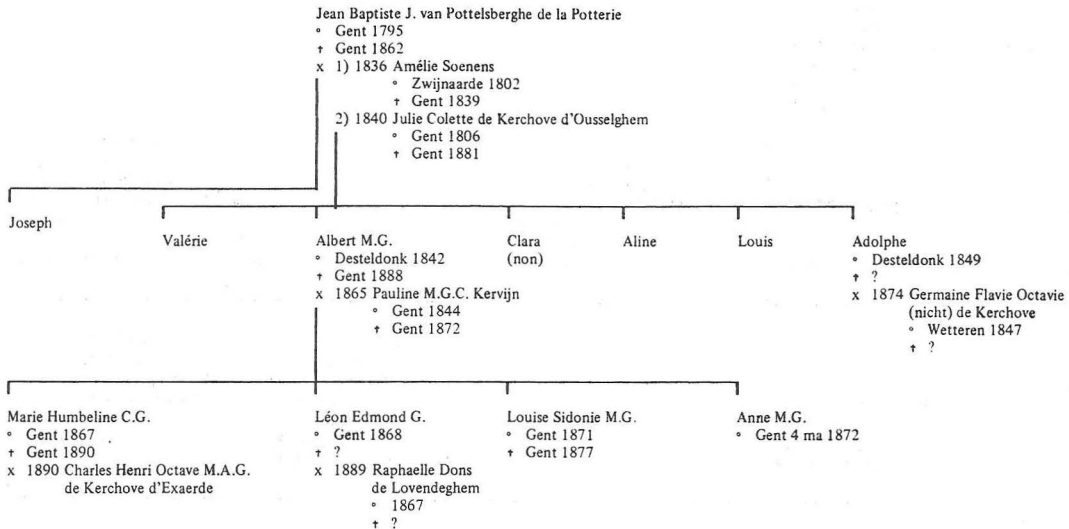
A.N.B. : 1895, II, p. 1731 e.v.
 1927/28, p. 241 e.v.

PIERS DE RAVESCHHOOT

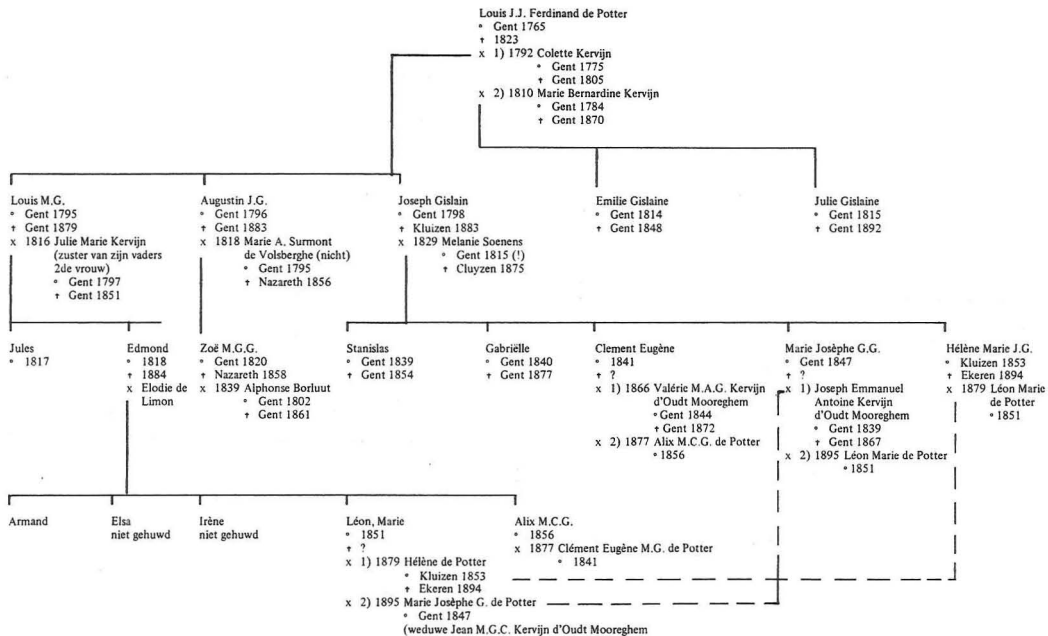
A.N.B. : 1865, p. 244 e.v.
 1896, II, p. 1828 e.v.

VAN POTTELSBERGE DE LA POTTERIE

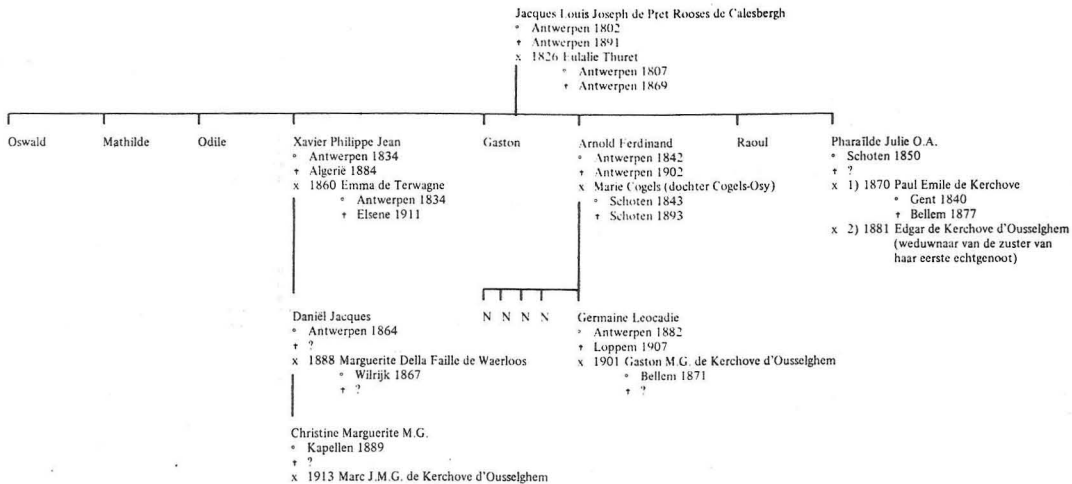
A.N.B. : 1858, p. 187 e.v.
 1888, p. 281 e.v.
 1896, II, p. 1864 e.v.

DE POTTER (D'INDOYE)

A.N.B. : 1896, II, p. 1875 e.v.
 1911, II, p. 241 e.v.

DE PRET ROOSES DE CALESBERG

A.N.B. : 1850, p. 131 e.v.
 1896, II, p. 1910 e.v.
 1922, II, p. 293

BIBLIOGRAFIE

1. Onuitgegeven bronnen.

Familiefonds :

B. 1354, 1355, 1356, 3440, R.A.G.

Familiearchief Borluut :

B 221, 222, inleiding, R.A.G.

Familiearchief van den Hecke de Lembeke :

B 2016, 2017, 2064, 2040, 2441, R.A.G.

Familiearchief de Preud'homme d'Hailly :

B 2 tot 9, B 511, R.A.G.

Familiearchief Schoorman :

B 75, 95, 94, 152. R.A.G.

Erfenisaangiften :

— Gent 1859 : Jean Baptiste van de Woestyne d'Hansbeke, 20 mei 1859, vol. 157, nr. 104, R.A.G.

— Gent 1859 : Louis Piers de Raveschoot, 26 mei 1859, vol. 147, nr. 103, R.A.G.

— Gent 1881, Sidonie Kervijn, 18 mei 1881, vol. 42, nr. 468, R.A.G.

— Gent 1884, François Borluut, mei 1884, vol. 7, nr. 796, R.A.G.

Doodsbrieven :

ongenummerde alfabetische lijst, R.A.G.

Notariaatsarchief :

Nieuw Notariaat Eggermont, I, notulen, 23 april 1833, nr. 337.

Kadaster :

kadastrale leggers nr. 212 (Kanton Nevele), Hoofdkantoor Oost-Vlaanderen, Gent.

2. Uitgegeven bronnen.

Wegwijzer van de Stad Gent, Provinciale Almanak van Oost-Vlaanderen, 1820-1880, Vanderhaeghen.

Annuaire de la Noblesse Belge, Brussel, 1847-1946/50.

3. Bibliografieën.

DE BELDER (J.), HANNES (J.), *Bibliographie de l'histoire de Belgique*, 1865-1914, Leuven-Parijs 1965, I.C.H.G., Cahiers 38.

DHONDT (J.), VERVAECK (S.), *Instruments biographiques pour l'histoire contemporaine de la Belgique*, Leuven 1960, I.C.H.G., Cahiers 13.

- GERIN (P.), *Bibliographie de l'histoire de la Belgique 1789-1831*, Leuven-Parijs 1960, I.C.H.G., Cahiers 15.
- HAEGHEN (F.), VAN DER, *Bibliographie Gantoise*, Gent 1858-1869, 7 delen.
- LEENAERTS (R.), *Algemeen genealogisch-heraldisch repertorium van de Zuidelijke Nederlanden*, Handzame, 1969.
- RUZETTE (J.P.), *Liste alphabétique de généalogies imprimées*, Intermediaire des généalogistes, XIII, 1958.
- SCHAMPHELEIRE (H.), DE, WITTE (E.), BORNE (F.), *Bibliografische Bijdrage tot de geschiedenis der Belgische vrijmetselarij, 1789-1855*, Leuven 1973.
- IDEM, *Vrijmetselarij in Gent tijdens het Empire en de Hollandse periode (1804-1824)*, Handelingen van de Gentse maatschappij van Oudheidkunde & Geschiedenis, XXV, 1974.
- SEYN (E.), DE, *Geschied- en aardrijkskundig woordenboek van de Belgische gemeenten*, s.d., s.l.

4. Lektuur.

- ARIES (P.), *L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime*, Parijs, 1960.
- ARIES (P.), *Histoire des populations françaises et leurs attitudes devant la vie depuis le XVIIIe siècle*, Parijs, 1848.
- A.V., *La franc-maçonnerie Gantoise*, par A.V., membre de la loge „La Liberté”, Gent, 1953.
- BALTHAZAR (H.), DEBELDER (J.), HANNES (J.), VERHELST (J.), *Enkele bronnen voor de sociale geschiedenis van de 19de eeuw*, Leuven, 1961, I.C.H.G., Cahiers, nr. 18.
- BARTELS (A.), *Les Flandres et la Révolution*, Gent, 1834.
- BARTIER (J.), *Parties politiques et classes sociales en Belgique*, Res Publica, X, 1968, p. 43-84.
- BRAAS (A.), *La législation nobiliaire*, Brussel, 1960.
- BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Noblesse et bourgeoisie*, Ieper, 1892.
- BUYSSE (C.), *In de Natuur. Novellen*, Bussum, 1905.
- CHAUSSINAND-NOGARET (G.), *Capitalisme et structure sociales*, Annales, vol. 15, p. 461-463.
- CLUB, *Le club, 1879*, Gent, 1879, U.B.G. 21751.
- CLAEYS (P.), *Pages d'histoire locale gantoise*, Gent, 1885, 3 delen.
- COPPEJANS-DESMET (H.), *Bijdrage tot de studie van de gegoede burgerij te Gent in de XVIIIde eeuw*, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Akademie, klasse der letteren, Brussel, 1952, jrg. 14, nr. 17.

- DESTANBERG (D.), *Het eeuwfeest van de Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde, 1808-1908*, Gent, 1909.
- DERIDDER (A.), *La Noblesse en Belgique*, Etude juridique, extrait des *Pandectes Belges*, nr. 68, Brussel, 1901.
- ETAT... *Etat Nominatif et alphabétique des familles nobles*, Moniteur, 19 oct. 1882.
- EVALENKO (R.), *Le régime économique de la Belgique*, Brussel-Leuven, 1968.
- FOUREZ (L.), *Les grandes familles hennuyères*, Tablettes du Hainaut, 1955, I, p. 96-115.
- FLANDRIA NOSTRA.
- GERARD (P.A.P.), *Histoire de la législation nobiliaire de Belgique*, Brussel, 1847.
- GHELLINCK DE VAERNEWYCK, DE, *Petit traité de la noblesse en Belgique*, Brussel, 1948, Petite bibliothèque héraldique, deel II.
- GILISSEN (J.), *Le régime représentatif depuis 1790*, Brussel, 1958.
- GOETHALS (F.V.), *Dictionnaire généalogique et héraldique de la Belgique*, Luik, 1849.
- GOETHALS (F.V.), *Miroir des notabilités nobiliaires de Belgique*, Brussel, 1857-1862, 2 delen.
- GUYOT DE MISHAEGEN (G.), *Le parti catholique Belge de 1830 à 1884*, Université de Louvain, collection de l'école des sciences politiques et sociales, nr. 135, Leuven, 1946.
- HAAG (H.), *Les droits de la cité. Les catholiques démocrates et la défense de nos franchises communales, 1833-1839*, Brussel, Editions Universitaires, 1948.
- JANSSEN (R.), *Mentaliteitstrekken van de adellijke families in de XIXde eeuw. Probleemstelling en benadering via familiearchieven*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Gent, akademisch jaar 1972-1973.
- JANSSEN (R.), *Mentaliteitsstudie en familiearchieven. Mogelijkheden en Beperkingen*, Archief- en Bibliotheekwezen in België. XLV, 1974, p. 1-22.
- LAVELEYE (E.), DE, *Essai sur l'économie rurale de la Belgique*, Brussel, 1862.
- LAVELEYE (E.), DE, *L'agriculture Belge*, Brussel, 1878.
- LEJOUR (E.), *Les archives de famille*, Archives, Bibliothèques et Musées, 1950, XX, p. 11-27.
- LEJOUR (E.), *Les archives de famille et l'histoire*, Tablettes de Hainaut, 1955, I, p. 12-25.

- LEJOUR (E.), *Liste des archives de famille conservées dans les archives de l'état en Belgique*, Archives, Bibliothèques et Musées, 1950, XX, p. 163-183.
- LISTE... *Liste des Belges qui ont obtenu reconnaissance ou concession de noblesse et de titres de 1815 à 1900*, Annuaire de la Noblesse, 1900, pp. XVII-CXVI.
- MULLE DE TERSCHUEREN (B.), *Une famille patricienne Flamande. Etude généalogique sur la famille Mulle de Terschueren*, s.l., 1926.
- NELIS (H.), *Archives de familles en Belgique*, Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique, nov.-dec. 1933, p. 113-155.
- NOBLESSE... *Livre des usages et coutumes de la noblesse*, Brussel, Tradition et Vie, 1963.
- PIRENNE (H.), *De geschiedenis van België. De Franse verovering, het Konsulaat, het Keizerrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, de Omwenteling*, deel VII, Gent, 1940.
- PALMADE (G.), *Capitalisme et capitalistes au XIXe siècle*, Parijs, 1961.
- POTTER (F.), DE, BROECKAERT (J.), *Geschiedenis van de Gemeenten van Oost-Vlaanderen*, Reeks I, Gent, s.l.
- RUDE (G.), *Europe in the XVIIIth century : Aristocracy and the Bourgeois Challenge*, Londen, 1972.
- RYCKMAN DE BETZ (B.), *Armorial général de la Noblesse Belge*, Luik, 1941.
- SCHMITZ (Y.), *Les Della Failles*, Dl. I bis : Branche des Comtes d'Assenede, seigneurs d'Eecloo, Eeklo, 1971.
- SCHOORMAN (R.), *Inventaire sommaire des archives de famille déposées aux archives de l'état à Gand*, par M. Arnold de Kerchove d'Ousselghem, s.l., s.d., s.n.
- SMETS (G.), *La réforme du Sénat*, Brussel, 1919.
- STENGERS (J.), DEPAEPE (J.L.), GRUMAN (M.), SCHOETERS (H.), KURGAN (G.), *Index des éligibles au Sénat (1831-1893)*, Brussel, 1975.
- STOBBELEIR (D.), DE, *Archives de famille entrées aux archives de l'état de Belgique de 1950 à 30 juin 1972*, Archief- en Bibliotheekwezen, XLV, 1974, p. 280-320.
- TAELDEMAN (J.), *Het literaire leven in het land van Nevele*, Land van Nevele, speciaalnummer 2, 1972.
- TASSIER (S.), *Les démocrates belges de 1789. Etude sur le Vonckisme et la révolution*, Mémoire de la classe des lettres de l'Académie Royale Belge, t. 28, fasc. nr. 2, Brussel, 1930.
- VANDAMME-SELIER (J.), *Histoire de la société Royale d'Agriculture et de Botanique*, Gent, 1861.
- VANDERVELDE (E.), *La propriété foncière en Belgique*, Bibliothèque internationale des sciences sociologiques, nr. 10, Parijs, 1900.

VEERTIG JAAR GELEDEN (IV)
BELEVENISSEN VAN E.J. VAN PRAET
TE NEVELE IN MEI 1940 (*)

24 mei

In de voormiddag trokken we ons terug uit Melsen, om via de pontonburg aan de overzet „steenbakkerij” Zevergem te bereiken.

Van daaruit ging de terugtocht met regelmatige kleine haltes over De Pinte naar Deurle.

In de namiddag bereikten we de brug van Nevele. De bevelvoerende onderofficier besloot, ons 4,7 kanon te laten opstellen op de westkant van het kanaal van Schipdonk op ongeveer 150 meter van de brug, aan de tweede of derde boom. Toen stonden langs het kanaal nog een reeks bommen voorbij de laatste huizen.

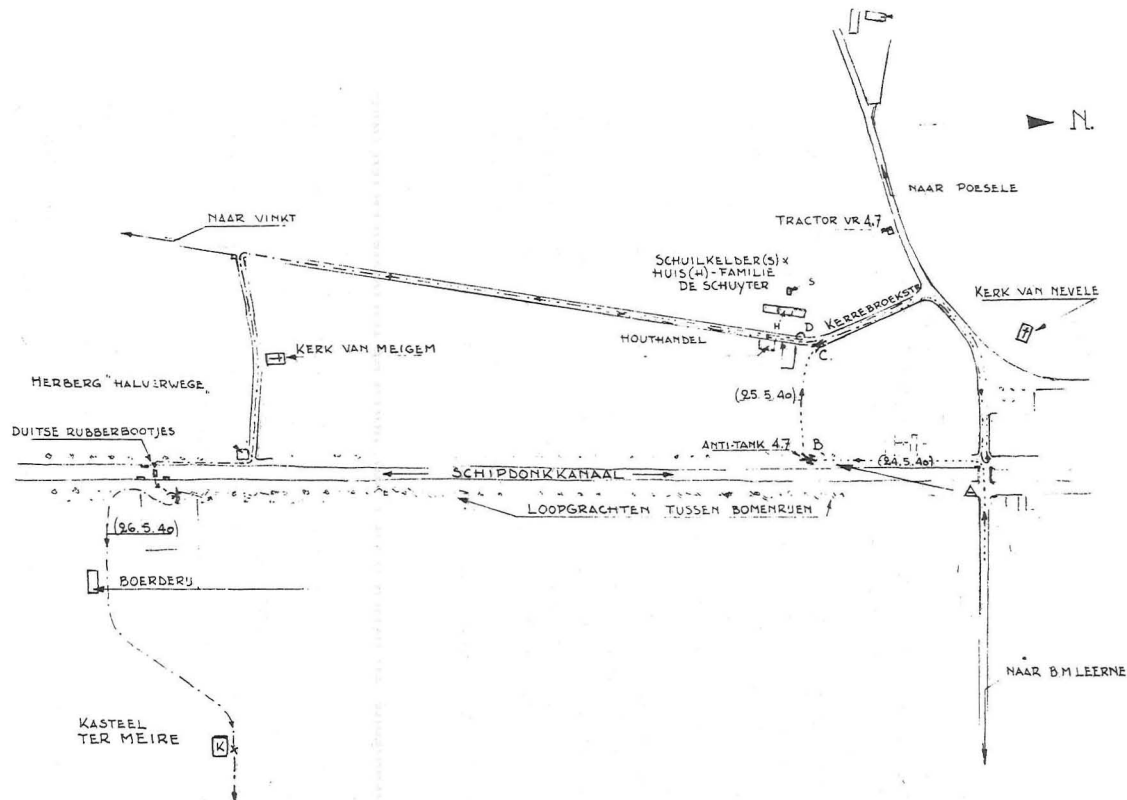
Pas was het kanon van de tractor afgehaakt of wij stelden vast dat wij zeer goed konden onder vuur genomen worden vanuit de loopgrachten die vroeger aangelegd waren op de oostelijke oever van het kanaal. Door de opeenvolgende slapeloze nachten was ons peleton uiterst vermoeid, toch besloten we ons ter plaatse in te graven tot 's anderendaags. Dezelfde avond was Nevele-brug gesprongen en brandden verscheidene huizen op de oostelijke oever op enkele meters van de brug. 's Avonds werden we reeds ontdekt door Duitse verkenners.

25 mei

Bij zonsopgang, zo tussen 6 en 7 uur, horen we ten oosten en ten zuid-oosten van onze ligging artillerievuur. Omdat we op deze ongunstige plaats zeer slecht beschut zijn, beslist onze onderofficier de 4,7 te verplaatsen naar een lichte bocht in de Kerrebroekstraat, op een kleine weide naast de houthandelaar J. Van Tornhout.

Van daaruit zagen we zowel de richting Nevele als de richting Meigem, desnoods konden we in beide posities vuren.

(*) E.J. Van Praet, soldaat 7e linie, 14e Comp., stamnummer 777/88824, zie ook A. JANSSENS, *Veertig jaar geleden (II)*. Emiel Ysebaert uit Nevele vertelt zijn belevenissen in *Driemaandelijks berichtenblad van de Heemkundige Kring „Het Land van Nevele”*, jg. XI (1980), afl. 2, blz. 156 en 158.

Kaart met de opstelling van het 4,7 kanon en de weg door De Praet afgelegd met de Duitse vrachtwagen tot aan het kanaal te Meigem.
(Kaart De Praet, documentatie „Rietgaverstede“, Nevele.)

Pas was deze stelling ingenomen of het Duits artillerievuur begon de beschieting van de voorgaande stelling.

De tractor stelt zich verdekt op om de hoek aan de weg naar Poesele, terwijl een gedeelte van ons peleton een paar uur rust neemt.

Na het overnemen van de wacht, beslissen we dat we, voor het geval we uit elkaar worden geslagen, zullen samenkomen aan de tractor, langs de weg naar Poesele.

Hoewel er in de verte nog af en toe werd geschoten was het in de voormiddag vrij rustig.

Rond de middag had de artillerie haar positie veranderd, want nu vielen met onregelmatige tussenposen vrij dicht, inslaande artilleriegranaten ; later bleek het dat deze afkomstig waren van onze eigen artillerie die te kort schoot.

Ondertussen was het iets na de middag geworden. De familie De Schuyter, die in een wit gekalkt huisje woonde rechtover onze 4,7, bood ons aan het middagmaal bij hen te gebruiken ; een meegebracht soepkieken maakte de hoofdmaaltijd uit.

We waren nog maar pas begonnen of een hels artillerievuur brak los. Eerst dachten we aan een Duitse beschieting, maar weldra bleek het onze eigen artillerie te zijn die ons beschoot.

We renden allen naar buiten, ook de dochter Judith De Schuyter, met de bedoeling ons in de schuilplaats te verstoppen in de „lochting”, wat ons echter niet lukte.

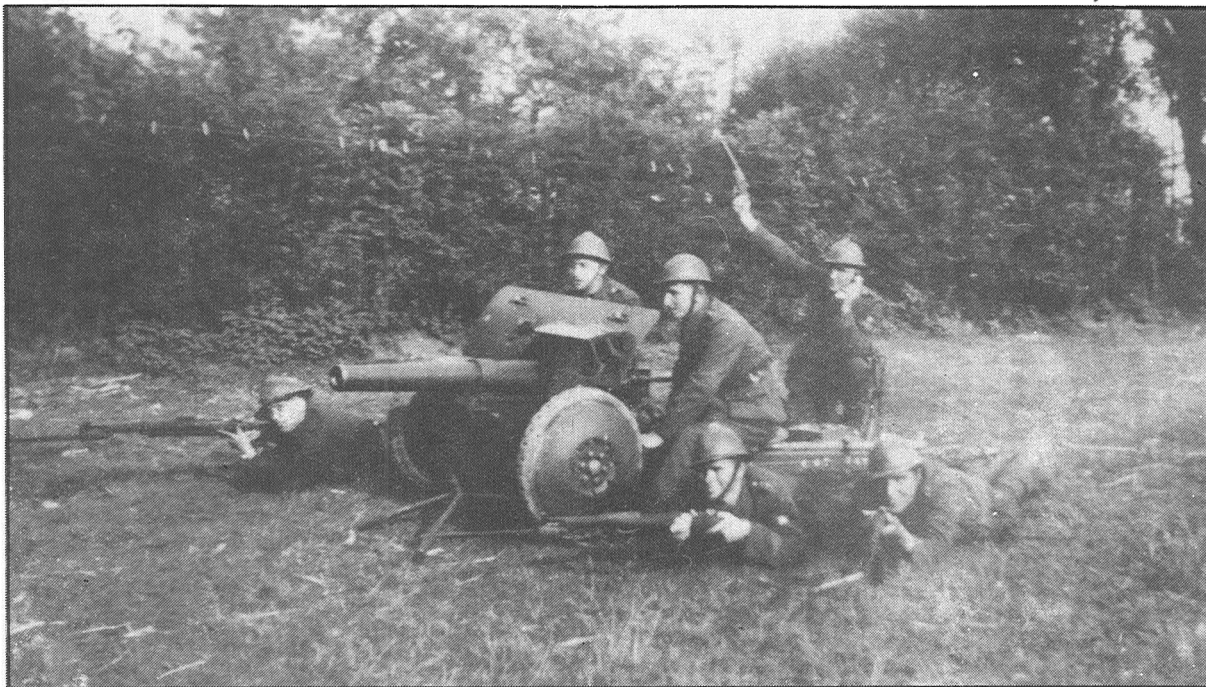
Ik zelf rende naar het kanon, maar kon het niet bereiken en diende mij tussen het hout van de houthandelaar te werpen voor een granaat die op enkele meters vóór mij insloeg.

Deze beschieting duurde vrij lang en hield plots op. Ik ging maar terug naar het kanon. Ondertussen verschenen uit de verschillende huizen burgers die met gewonden geen raad wisten.

Iemand rende de straat op en vertelde mij dat de dochter Judith De Schuyter zeer ernstig was gewond. Hij vroeg of ze niet mee kon met onze tractor. Op mijn antwoord dat zo een voertuig niet geschikt was om gewonden te vervoeren stonden we nog een poosje te praten op de linkerkant van de baan.

Vanuit de richting Meigem kwam er plots een vrachtwagen aangereden. Ik zei nog aan de man, Judith zal geluk hebben ze kan wellicht mee met die auto. Op onze hoogte stopte de vrachtauto, hij had een witte vlag en was bestuurd door een Duitser. Achteraan klonk het kort : „Wat doet u hier ? Uw wapen weg, uw munitie weg en snel instappen”.

Mijn geweer gleed van mijn schouder, de gordel met kogels viel ter plaatse. Onder de zeildoek die over de auto lag zaten er Duitse soldaten ; vele gekwetsten lagen op de bodem.

Het 4,7 kanon opgesteld in de weide van J. Van Tornhout te Nevele. De heer De Praet heeft zijn plaats als schutter ingenomen.
(Foto De Praet ; documentatie „Rietgaverstede“, Nevele.)

De auto reed verder, de bestuurder bleek niet goed op de hoogte te zijn van de omgeving, hij vroeg mij de weg naar Nevele-brug. Ik wist wel dat de brug onderbroken was, maar hoopte heimelijk dat de wagen zou opgemerkt worden door onze eigen soldaten. We reden langzaam naar de brug, daar werd teruggekeerd want alles lag er overhoop, en we reden terug naar Meigem.

In Meigem zelf bleek er wel wat beweging te zijn. Vele Duitse soldaten en Belgische krijgsgevangenen bevonden zich in de dorpskern en aan het kanaal.

Aan dit kanaal en de weg naar Meigem stond een herberg „In Halfwege” genoemd, hier werd halt gehouden. In de boomgaard naast de herberg stonden zeer vele paarden, het merendeel nog gezadeld. Een 50-tal meter ten zuiden van de herberg waren Duitsers met rubberboten het kanaal aan het oversteken.

Enige tijd na mijn aankomst kwamen er nog enkele krijgsgevangenen bij. Toen kregen we het bevel de vrachtwagen met de gekwetsten te lossen en ze neer te leggen op de kant van de gracht.

Ondertussen was de Belgische artillerie de plaats aan het beschieten. We konden schuilen in de herberg die bij elke ontploffing trilde op haar grondvesten.

Plots hield de beschieting op. We moesten naar het kanaal, dienden de Duitse gewonden in de rubberboten te leggen, en moesten ze naar de oostelijke oever brengen. De lichtgewonden moesten zichzelf behelpen. Pas waren we bezig of een nieuwe golf granaten werd afgevuurd.

Opnieuw dekking zoeken, afwachten en wachten tot alles stil valt. Het werd avond, de beschieting duurde nog altijd verder.

Eén van de zes Belgische gevangenen die gehurkt achter mij zat in de loopgracht kreeg plots een stuk granaatscherf in het zitvlak ; op zijn geschreeuw kwamen de Duitsers naar ons toe en ze brachten ons verder weg.

26 mei

Vroeg in de morgen werden we door de Duitsers naar het kasteel „Ter Meire” gebracht. Een Duits officier besliste daar wat er met ons moest gebeuren. Vandaar uit begon mijn krijgsgevangentocht : Drongen - Gent - Dendermonde - Brasschaat - Ekeren - Dortmund - Magdeburg - Danzig - Königsberg - Stalag IA.N 6123 B.

A. Janssens

UIT HET DAGBOEK VAN

EMILE TEAILLET (1)

De aanval op Meigem ging niet door

24 en 25 mei

Rond 24 mei kwam onze 10e Comp. van het 2de Jagers te Voet te Nevele aan en we namen onze posities in ten noorden van het dorp. Op 25 mei dienden we de plaats te verlaten en kregen we nieuwe plaatsen aangewezen ten zuiden van het dorp. Alles tezamen bleven er nog 65 man over. We verloren veel soldaten tijdens de terugtocht in Aalst, waar de eerste Duitse tanks op ons het vuur openden.

Nadat we op onze nieuwe plaatsen aangekomen waren gaf de commandant ons een nieuwe voorraad munitie, beval de bajonet op het geweer te steken en in aanvalslijn op te rukken naar het dorp Meigem. Verder dienden we tussen elke man de afstand te bewaren.

Als versterking beschikten we over de vuursteun van een lichte tank T13. Ikzelf had het bevel gekregen naast de tank op te stappen, met als bijkomende uitrusting een draadschaar. Eer de tank aan een weideafsluiting kwam moest ik met de schaar de draad doorsnijden ; rondom ons zeer grote weiden zodat we snel vooruit gingen. Achter ons kwam een motormelder aan die aan de commandant een briefje overhandigde. Na lezing ervan werd de aanval stopgezet, elk diende zich zo vlug mogelijk in te graven.

We hebben halt gehouden op ongeveer 300 meter van de baan Nevele-Vinkt naast een boerderij (2).

26 mei

's Anderendaags waren we nog ter plaatse, de commandant had met zijn kijker gemerkt dat op de boerderij Duitsers heen en weer liepen.

Dezelfde nacht moesten verkenners naar de boerderij gaan, om ze eventueel in brand te steken, doch het bleek onmogelijk erbij te geraken. De commandant gaf dan bevel aan de T13 een granaat af te vuren maar zij mist het doel op 25 meter. De tweede granaat trof doel en de schuur begon te branden.

(1) Emile Teaillet is afkomstig uit Landelis en was soldaat bij de 2e Jagers te Voet, 10e Comp.

(2) De boerderij van Vlaemynck te Poeselc.

De volgende ochtend heel vroeg kwam er vanuit de Duitse linies een geroep. In zeer slecht Frans en vanop 10 meter afstand maande een Duitser ons aan ons over te geven. Hij kwam zonder witte vlag naar ons toe : de mitrailleur achter mij opgesteld, opende het vuur en de Duitser was dood. Hij dacht het ijzeren kruis te hebben verdiend maar kreeg een houten kruis.

Onmiddellijk daarop kregen we een regen van kleine granaten over ons, hierdoor werden 9 man gedood. Eén ervan was een vriend, soldaat Lauwers, hij was getroffen in de dij. Met een andere vriend werd hij een 300 meter achteruit gebracht.

De Duitsers hielden plots op met vuren en er volgde een aanval van de infanterie. Een kameraad van de klas 36 kwam met de handen omhoog uit zijn put, was pas boven of een mitrailleur ratelde en de man viel dood in de put. Ik wou wegvluchten, omdat ik dacht dat de Duitsers alle krijgsgevangenen zouden doden, maar links en rechts van mij stonden reeds Belgen met de armen omhoog.

Eerst moesten we allen op onze knieën gaan zitten, met de armen achter op ons hoofd ; op 10 meter afstand stond een Duits machinegeweer opgesteld zodat vluchten niet meer mogelijk was.

Na enige minuten voerden ze ons weg van het veld. We trokken door Meigem, werden over een kanaal gebracht met rubberboten en zo gingen we verder naar een kasteel toe (3).

Hier had een hoger officier zijn hoofdkwartier. Duitse soldaten van zijn staf riepen ons toe in de Franse taal : „Ziet wat ge nu bekomt als ge de Engelsen beschermt bij hun inscheeping”.

We moesten verder en kwamen aan te Gent waar we in een kazerne ondergebracht werden.

28 mei

's Anderendaags kwam de overgave. Onze Duitse bewakers waren tevreden. Van Gent moesten we verder naar Brasschaat dan per trein door Nederland naar Dortmund, vandaar naar Altengraben in Stalag XI A, op ongeveer 150 km van Berlijn.

Daar hebben we 5 jaar verbleven tot aan de bevrijding door de Amerikaanse soldaten.

Naschrift

De eerste opstelling van deze 10e Comp. was de Oossekoutter te Nevele, maar door de overgave van het 7e Linieregiment dienden de 2e Jagers

(3) Kasteel „Ter Meire” te Vosselare.

een zuidelijke verschuiving uit te voeren, zodat hun nieuwe posities nu op de wijk Kerrebroek lagen, met als dekking de Poekebeek en de hoeve „Ten Dale”, bewoond door de familie De Meester. De stalling die beschoten werd en die dan ook afbrandde, was die van de hoeve Vlaemynck, gelegen op Poesele. Nadat ze krijgsgevangen genomen werden zijn deze mannen weggevoerd door Meigem en naar kasteel „ter Meire” gebracht te Vosselare, van hieruit zijn ze dan naar Gent overgebracht.

A. Janssens

KRIJGSGEVANGEN GENOMEN TE NEVELE...

Op 23 mei 1940 trokken de soldaten van het 7de Linie over de brug van Nevele het dorp binnen om hier in stelling te gaan. De voorbije dagen waren voor deze jongens uitermate vermoeiend geweest.

Ze hadden de lange aftocht meegemaakt vanaf het Albertkanaal en naderhand ook slag geleverd en de wacht opgetrokken rond Moortzele en Bottelare, waar een linie van betonnen schuilplaatsen de toegang tot Gent moest verhinderen.

Veel uitrusting en bewapening was verloren gegaan en ook inzake getalsterkte was de toestand verre van ideaal. Op 18 mei was men trouwens overgegaan tot reorganisatie en de overblijvenden van de 11de Compagnie werden als versterking ingedeeld bij de 7de Compagnie om deze laatste zo goed mogelijk op getalsterkte te brengen. Deze Compagnie maakt deel uit van het 2de Bataljon van het 7de Linieregiment. De bataljonscommandant, zekere majoor Naillis, kreeg opdracht zijn troepen in stelling te laten gaan achter het kanaal, aanleunend bij de brug van Nevele en ongeveer tot op de plaats waar thans de Brandweergagens zijn ondergebracht. Rechts daarvan zou het 1ste Bataljon komen, terwijl verderop, vóór Meigem, ons 15de Linieregiment moest instaan voor de verdediging van de kanaaloever.

Tot de militairen van de oorspronkelijke 11de Compagnie behoorde korporaal-waarnemer Achiël Versyp van Evergem. Achiël was van de klas 36 en dus een van de vele jongelieden die er gelukkig geen vermoeden van hadden dat ze het soldatenplunje veel langer zouden mogen dragen dan hun in feite lief was ! Afgezwaaid in oktober 1937 werd Achiël zowel in 1938 als in 1939 opnieuw onder de wapens geroepen en hij zou de weinig benijdenswaardige eer genieten het uniform te dragen tot januari 1941, toen hij naar huis mocht komen uit krijgsgevangenschap.

.....

In de nacht van 22 op 23 mei 1940 maakte Achiël de verplaatsing mee van Bottelare naar Nevele. De terugtocht gebeurde over een pontonbrug die de Belgische Genie tussen Schelderode en Zevergem over de Schelde gelegd had en van daar ging de tocht naar de Leiebrug te Deurle. Korporaal Versyp beschikte weliswaar over een fiets doch stond deze nu en dan af aan een of andere kameraad die met kapot-

Namen van enkele soldaten 7e Linie 11e Cie. klas 1936.

Staande van links naar rechts :

Van Meerhaeghe R., Gent ; Criespiels, Mechelen ; Van Put H., Wilrijk ;
Audifret J. (†), Antwerpen ; Scheenaert ? ; Gyssens D., Aalst ; Ver-
syp A., Evergem.

Zittend van links naar rechts :

Vandenbulcke G., Meulebeke Marialoop ; Verstraete M., Lendelede ;
Van De Woestijne R. (†), Eeklo ; Thijs K., Schelle ; De Troetsel A.,
Baesrode ; Cappoen E., Vleteren ; Van Ussel (†), Terhaegen.

Foto genomen bij de *patatjas* in de „DELOBBE“-kazerne, Stassaert-
straat te Mechelen, in de loop van het jaar 1937.

(Foto A. Versyp, Evergem ; documentatie J. De Vos, Gent.)

gelopen voeten verder sukkelde en blij was een eindje te mogen gebruik maken van het stalen paard. Het spreekt vanzelf dat onze vriend zodoende zelf een behoorlijk stuk te voet had afgelegd en dat hij de vermoeidheid voelde doorwegen. Daarbij kwam nog dat iedereen geplaagd werd door honger en dorst : sinds het Albertkanaal hadden die soldaten geen veldkeukens meer gezien, zodat iedereen maar zijn plan moest trekken om ergens aan eten en drinken te geraken wat niet altijd meeviel en wel eens tot een zekere verbittering aanleiding gaf wanneer onze eigen jongens door een of andere hardvochtige inwoner allesbehalve vriendelijk en behulpzaam werden bejegend.

Aan het onthaal te Nevele zou Achiel Versyp echter een goede herinnering meedragen. Eens over de brug, stapte hij de slachterij Mortier binnen (1). Vrouw Mortier zegde dat er geen vlees meer in voorraad was doch voegde er aan toe dat haar echtgenoot ergens gaan slachten was en ieder ogenblik zou terugkeren. En inderdaad, direkt daarop speelde zich een tafereeltje af, zo typisch, dat Achiel, zelfs 40 jaar later, nu nog als een filmisch gebeuren het voorval in de geest beleeft : slachter Mortier, met gezond blozende kop, kwam aanrijden op een fiets waarop een half varken geladen was.

Onze korporaal bestelde maar liefst drie varkenskoteletten die onmiddellijk gebraden werden en met wat brood als echte kermiskost smaakten. Daarna mocht Achiel van de vermoenissen bekomen op de ligzetel van de familie Mortier die er zelfs voor zorgde dat haar onverwachte gast van een ongestoorde rust kon genieten. Op een bepaald ogenblik was daar namelijk een officier binnengekomen die, kijkend naar de slapende korporaal, van mening was dat hijzelf de zetel voor zich mocht opeisen, iets waarmee de Mortiers helemaal niet akkoord gingen.

Na een drietal uren te hebben gerust, ging Achiel zijn makkers opzoeken ; die lagen op de boomgaard van het hof van Gentiel Hanssens, gelegen in de huidige Gasthuisstraat (nu bewoond door Alfons D'Hoker en echtgenote Elisabeth Hanssens). Het ging om een drietal gevechtsgroepen, zoals gezegd samengesteld uit mannen van de 7de Compagnie, aangevuld met wat overbleef van de oorspronkelijke 11de Cie. Ook onderluitenant David was overgekomen van die vroegere compagnie.

Opdracht werd gegeven om een voorwacht op te stellen in de Lange-munt teneinde de toegang tot de brug van Nevele te beveiligen.

Volgens 1ste chef Jacobs mededeelde, was hiervoor een korporaal nodig en vier soldaten. Twee van die jongens - o.a. soldaat Maurice Van der

Nevele, Langemunt mei 1940. Op de voorgrond Duitse infanteriesoldaten. Op de achtergrond bemerkt men de versperring opgeworpen door de Belgen. Ze bestond uit wagens en karren en was gelegen rechtover de poort van de garage J. Diericx.

(Foto E.A. Wiechers, Barmstedt ;
documentatie „Rietgaverstede“ Nevele.)

Schueren uit Wetteren - waren onmiddellijk bereid, op voorwaarde dat Achiel zou meegaan als korporaal. Aldus geschiedde en weldra trokken deze jongens de wacht op aan de barricade die met allerhande materiaal was opgeworpen in de Langemunt. Nu, misschien om het zaakje aanlokkelijk te maken, had chef Jacobs verzekerd dat die karwei maar hoogstens een paar uren zou in beslag nemen : de wachtpost diende slechts verzekerd te worden tot wanneer al de troepen van de 4de divisie zouden voorbijgetrokken zijn. Helaas, van die schone vooruitzichten zou niet veel in huis komen en Achiel zou daar samen met zijn makkers meer dan 24 uren op post blijven !

Met de bevoorrading was het andermaal triestig gesteld : de voorwacht stond daar sinds de 23ste ... en pas de volgende avond kwamen de eerste rantsoenen onder de vorm van vier broden en twee flessen spuitwater. Gelukkig bleken alle inwoners nog niet weg te zijn uit de huizen van de Langemunt en een vriendelijk mens, die de zuster bleek te zijn van wielrenner Maurice Dewaele (2) had de mannen reeds wat eten en drank toegestoken. Intussen bleven er maar troepen doorkomen en telkens weer diende de wegversperring te worden opengemaakt om achterblijvers door te laten.

Maar reeds in de avond van de 23ste werd men gewaar dat de vijand eveneens naderde : met tussenpozen werd de Langemunt beschoten door Duitse artillerie en onze wachtpost vond het verdacht dat zulks het geval was telkens als Belgische troepen door de straat kwamen. Daarenboven kregen ze in de gaten dat er een zeer eigenaardige „onderluitenant” in de Langemunt rondliep : de man was weliswaar in Belgisch uniform en droeg de ster van onderluitenant, doch verder bemerkte men op zijn kledij niet het minste kenteken dat er op wees tot welke eenheid hij behoorde. Na kort onderling overleg besloten de mannen van de wacht tot de aktie over te gaan : schijnbaar zonder enige bedoelingen manoeuvreerden ze zodanig dat ze plots de verdachte tussen zich in hadden en vooraleer de „officier” er erg in had, stond voor en achter hem iemand van de voorwacht met dreigende wapens. De man werd opgeleid naar de commandopost, die over de brug, aan Nevelse kant, zijn intrek had genomen. De verdachte beweerde niet te beschikken over een identiteitsbewijs en werd naar het schijnt achteraf op de commandopost toch in vrijheid gesteld, om zich ijlings uit de voeten te maken. Maar wat de voorwacht degelijk opviel : zodra de geheimzinnige „officier” uit de Langemunt weg was... vielen daar ook geen granaten meer !

Tegen de avond van de 24ste mei kreeg de voorwacht bevel om zich terug te trekken uit de Langemunt. Kort voordien was een meisje van zowat zestien jaar - klaarblijkelijk een vluchtelingenkind aan de tongval te oordelen - hysterisch wenend bij de wachtpost gekomen waar men haar duidelijk maakte dat ze op die gevaarlijke plaats niet mocht blijven, doch de jongedame was niet te overhalen om alleen terug te keren zodat uiteindelijk een paar van onze soldaten megingen om via de Oostbroek het meisje te vergezellen tot bij de kortwoonst van Henri Van Parijs-Egelare. Daar gekomen moesten onze mensen zich snel uit de voeten maken : het bleek dat reeds een groepje Duitsers aan de andere kant van de woning in aantocht was...

Om half negen werd de eerste springlading onder de brug tot ontplofing gebracht : een zeer luide knal, die echter weinig schade aan het kunstwerk opleverde. Van de verdere pogingen om de brug definitief op te blazen heeft Achiel Versyp niets meer gehoord : de afgeloste wachters lagen bij hun makkers op de boomgaard in een loodzware slaap verzonken en zelfs van de daar neerkomende brokstukken van de brug hadden ze niet het minste besef. Vooraf was Achiel nog de soldij gaan afhalen en op de boerderij Hanssens had hij aan tafel mogen bijschuiven om een portie gestoofde aardappelen naar binnen te werken.

In de morgen van 25 mei werd het plots menens. De mannen van het peloton waartoe Achiel behoorde, lagen daar als „peloton in tweede echelon” in schutterskuilen die waren gegraven tussen de hoeve Hanssens en het kanaal, ongeveer halfweg het terrein dat nauwelijks merkbaar hellend de kanaaloever beheerst (als we het nu bekijken vanaf het kanaal : ongeveer op de plaats waar, achteraan, de verharde open ruimte eindigt waarop thans de Gemeentelijke Diensten hun bouw- of wegenismateriaal opslaan) (3). Op een bepaald ogenblik moest een van de soldaten zich even verwijderen voor een „grote boodschap” doch de man kwam spoedig terug met het nieuws dat hij zeven Duitsers over het wegje van de Molenkouter had zien lopen (thans de verharde Gasthuisstraat). Luitenant David antwoordde daarop dat hij eens zou gaan kijken... maar hij kwam niet terug. Achiel Versyp was er niet gerust in : met enkele makkers nam hij post achter de iets hoger gelegen doornhaag en de lopen van de geweren werden voorzichtig door de haag geschoven. Naar Meigem toe hoorde men geroep en getier, doch wat dit betekende konden ze vanzelfsprekend niet gissen : ze hadden er geen besef van, dat ginds het 15de Linie werd gevangen genomen. Over Nevele zelf hing een dreigende stilte. En terwijl de mannen zich inspan-

den om in de richting van de Molenkouter toch maar te ontdekken wat naar die kant uit aan het gebeuren was (naar het kanaal toe dachten ze zich vanzelfsprekend gedekt door de meer vooraan liggende pelotons, richting waar ze nog geen schoten hadden horen klinken) ... hadden ze er geen het minste vermoeden van, dat de eerste Duitsers reeds in Nevele zaten ! De verrassing was geweldig : eensklaps voelde Achiel een hand op de schouder, draaide zich ijlings om... en daar stond een Duitse infanterist, die de mannen bij de haag ongemerkt in de rug was genaderd en de groep onder schot hield ! Er bleef niets anders te doen dan zich over te geven. Wanneer Achiel nog instinctief een beweging maakte om zijn geweer op te nemen, zegde de Duitser dat hij dat wapen kon laten liggen, vermits voor de krijgsgevangene de „Krieg fertig” was. En hij voegde er nog aan toe : „aber wir müssen noch nach England fahren”, precies alsof hij enigszins afgunstig was of tenminste toen reeds genoeg had van de oorlog !

Achiel zelf voelde zich verre van gelukkig : zolang hij een geweer in handen had, was de schrik veel minder geweest. Thans voelde hij zich weerloos in handen van de vijand en nog op de dag van vandaag verwenst hij het lot dat hem toen in een verloren stelling bracht waarbij hij niet meer had kunnen beroep doen op de steun die uitging van de vertrouwde compagniescommandant Dubois, die reeds op de terugtocht van het Albertkanaal in gevangenschap was geraakt.

De gevangenen werden bij mekaar gedreven en terwijl ze daar stonden hoorden ze hoe uit de woning Dias (4), aan de brug, nog razend een Belgisch machinegeweer kogelbuien bleef afvuren in de langsrichting van het kanaal, tot de Duitsers ook die eenzame schutter hadden te pakken gekregen. Langs de trekweg stapte de kolonne gevangenen in de richting van Meigem. Korporaal Versyp, die nog twee handgranaten op zak had, wrong zich naar de buitenkant van de kolonne en liet ongemerkt de gevaarlijke tuigen van de dijk rollen. Iets verder stond een Duitse officier. Als waarnemer beschikte Achiel over een verrekijker en vanzelfsprekend werd dit stuk een interessant aandenken voor deze Duitser.

Op dat vroeg ogenblik was nog geen Duitse noodbrug te bespeuren. Aan de herberg „Halfwege” zag Achiel het ontzielde lichaam van luitenant Mutsaerts, die daar gesneuveld was ; de man had een kogel in het voorhoofd gekregen. Op die plaats waren Duitse rubberbootjes aan het overvaren, geladen met kleine stukken geschut. Krijgsgevangenen moesten helpen bij het lossen van de last. Wanneer de bootjes terugvoeren naar de oostelijke oever, mochten er telkens Belgen in plaats nemen. Andere

krijgsgevangenen sprongen in het water om naar de overkant te zwemmen en minstens één man voer zelfs over in een waskuip... maar haalde bijna de oever niet meer. Het was op die plaats dat soldaat Boey door verdrinking om het leven kwam.

Eens op de overkant, werden de gevangenen weggevoerd naar de weide van de hoeve De Winter te Vosselare. Plots begonnen Belgische artilleriegranaten in te slaan op en rond de weide. Er ontstond paniek : iedereen poogde wild dekking te zoeken en veel krijgsgevangenen stormden letterlijk door de prikkeldraadomheining van de weide. Velen liepen daarbij kwetsuren op, in hun radeloze vlucht om in een aanpalend roggveld dekking te zoeken. Zodra de beschieting ophield, brulden de Duitsers iedereen bij mekaar en nadat de Belgen terug uit de rogge opgedoken waren, vuurden de Duitsers nog mitrailleursalvo's af tussen de hoge roggestengels om zeker te zijn dat niemand daarin was achtergebleven.

Naderhand trokken de krijgsgevangenen naar Gent, waar ze ondergebracht werden in de vroegere artilleriekazerne aan de Brusselsepoortstraat. Majoor Steens ging daar op een stoel postvatten om de mannen toe te spreken : hij deelde mede dat de Duitsers beloofd hadden dat iedereen zou mogen huiswaarts keren doch dat de nodige „Schein” slechts te Dendermonde te krijgen was. De stoet zette zich in beweging. Via de Dendermondsesteenweg en over Zele sukkelde de lange kolonne naar de Denderstad, doch het werd het gekende liedje : te Dendermonde kreeg men te horen dat de „stempel” moest worden afgehaald te Brasschaat. Tot aangename verrassing van de krijgsgevangenen verschenen de volgende morgen een aantal vrachtwagens. Het werd een ware strijd om een plaatsje te veroveren op die kamions en ook Achiel achtte zich volmaakt gelukkig toen hij de etappe aldus in meer comfortabele omstandigheden kon afleggen, wat helaas achteraf een pijnlijke vergissing bleek : precies diegenen welke geen plaats gevonden hadden op de vrachtwagens... waren meteen naar huis mogen vertrekken !

Te Brasschaat-Polygoon heette het, dat men naar de kazerne van de Luchtbal moest stappen en dat daar te Antwerpen alles zou geregeld worden voor de vrijlating. Nogmaals de baan op... doch onderweg boog de stoet af naar het noorden, om in Wuustwezel op een trein te worden gezet : via Holland stoomde de trein naar Duitsland en korporaal Versyp zou Evergem slechts terugzien na een verblijf in diverse Stalags...

Jacques De Vos, Gent

Noten

- (1) René Mortier en echtgenote Bertha Mortier, Markt, Nevele.
- (2) De Waele Anna, echtgenote van De Ketelaere André, Langemunt 23, Nevele.
- (3) In 1940 was de boomgaard eigendom van Burgemeester Louis Lampaert.
- (4) De woning van Arthur Dias werd later door de Jagers te voet in brand gestoken.

HANSBEKE EN MERENDREE MEI 1940

Pieter Van Uffelen (Hoge Akker 79, Kontich) was brigadier bij het 2e regiment Artillerie.

Zijn dagboek bestaat uit vier notitieboekjes, waaruit we hier die gedeelten afdrucken die betrekking hebben op Hansbeke en Merendree. Om de echtheid van de tekst te bewaren hebben we de spelling ongewijzigd gelaten, ook duidelijke fouten hebben we niet verbeterd.

Na de zware gevechten te Merelbeke werd het regiment achteruit gedirigeerd en stelde de stukken op te Hansbeke (Reibroek).

... ditmaal te Hansbeke.

De kanons werden opgesteld in de weiden onder boomen. Andere batterijen hadden hun stukken geplaatst in de bosschen.

De P.C. werd opgericht in een boerderij. We konden hier wat eten, ja zelfs een schotel pap. Dat was reeds lang geleden ! Ook konden we wat slapen, en ik en de ordenance van den kommandant lagen in een kinderbed ! We hadden nu weer een paar uren rust genoten.

Ik moest naar den major rijden om hem een mededeeling over te brengen. Ik passeer de kanons van andere batterijen die volop vuren, en waarvan de obussen op enkele meter boven me de lucht worden ingeslingerd. Wanneer ik terug kom van mijn boodschap, cirkelen er weer eenige vliegtuigen boven me en meteens beginnen ze van daaruit te mitrailleren. Daar waar ik reed sprong ik af, geen gracht, geen boom, niets en spring dan maar in een korenveld en voelde me tegen de kogels beschut ! De kogels fluiten langs me weg en doen stof in de hoogte vliegen daar waar ze den grond inboorden. De vliegtuigen verdwijnen en ik maak me ook uit de voeten. Veilig kom ik terug bij den kommandant. Intusschen verwachtte men mij weer. Ik en Jos moeten nogmaals bij onzen bevelhebber komen. Kaarten worden ons voorgelegd, en aangegeven waar wij een observatiepost moeten gaan zoeken. 't Moet ergens zijn tegen de vaart nabij Merendree. Een paar exemplaren der landkaarten worden ons medegegeven. 't Is naar den uiterhoek van Hansbeke dat

we opbollen, en na links en rechts gezocht te hebben, komen we aan twee alleenstaande huizen tegen elkaar opgebouwd. We stappen af en gaan binnen langs achter. Terwijl we langs den zijgevel passeerden hadden we opgemerkt dat zich daarin geen venster bevond. Nogthans was het langs deze zijde alleen dat wij uitzicht hadden op Merendree. Binnengekomen zien we dat enkele piotten te slapen liggen. We klimmen de trap op naar de verdieping. We zijn het eens de achterkamer te nemen voor onzen uitkijkpost. In de voorplaats bevinden zich een paar bedden. Die zullen misschien nog wel van pas komen. Terwijl we het huis terug willen verlaten, maken wij de piotten er nog op attent, dat ze hier niet langer meer mogen blijven, want hun weg en weerge-loop kan de aandacht vestigen van den vijand, en 't zou dus nutteloos zijn van dit huis dan te gebruiken als waarnemingspost. We rijden terug naar onze batterij. We brengen verslag uit van wat we gevonden hebben en zeggen den kommandant dat 't huis zeer geschikt is voor ons doel, doch ook zeer in 't zicht staat van de overzijde van de vaart gezien. Van dit laatste neemt onzen kommandant geen nota.

Thans moeten we nog twee geschikte T.S.sen (telefonisten) uitkiezen, die we dra gevonden. En als (sic) weten voor wat het is, zijn z'er niet gaarne bij.

Terwijl wij de noodige landkaarten ter onzer beschikking krijgen, sturen we de twee T.S.sen naar den P.C. van den major, alwaar hen een telefoontoestel en draad werd overhandigd.

't Is 7 uur. En vanuit den P.C. van onzen bevelhebber beginnen we, met ons vieren, met de leiding van een dubbelen draad. We komen tot aan den spoorweg, en er moet anderen draad gehaald worden. Er zijn ongeveer 6 Klm, dat maakt bij de 12 Klm enkelen draad die te leggen zijn van den P.C. naar onzen waarnemingspost. Terwijl de twee T.S.sen den draad leggen, rijden ik of Jos steeds om aanvulling. Elke vier- of vijfhonder (sic) bellen we den kommandant of adjudant op, om na te gaan of de lijn in orde is. Na twee keren wordt het duister, en we zien geen vinger meer vóór ons. Verschrikt hooren we gesuis. Een obus vliegt over ons weg. Is 't een vijandelijke of een onzer eigen artillerie? Dit weten we niet, want we konden de richting der bom niet nagaan. Een weinig daarna zouden we 't echter wel weten. Na die eene volgden er nog meer, en 't bleef duren, en velen daarvan ontploften op 75 meter van ons en meer.

We vonden ons werkje nu zeer gevaarlijk. Er kan er immers zoo goed

een naast ons vallen als 75 meter verder ! We zouden nu gaarne een veilig schuilplaatsje gezocht hebben en eerst den nacht doorgebracht. Doch de lijn moest heden nog liggen, dus vóór 24 uur.

Weldra is het echter middernacht en er zijn nog wel minstens 1.500 meter die ons scheiden van onzen waarnemingspost. Er is ook geen voorraad draad meer. We waren juist tot aan den derden overweg geraakt, de plaats waar we den spoorweg rechts laten om langs 't gehucht verder te leggen. We brengen van den toestand onzen kommandant op de hoogte, die ons toelaat enkele uren te rusten, doch drukte er op dat vóór 's morgens 5 uur de lijn geheel liggen moet. We waren uiterst tevreden, te mogen stoppen, want 't valt niet mee als 't zoo pikdonker is en dan nog die gevaarlijke obussen die ons zouden kunnen treffen. En nog, we mochten gaan slapen ! We haastten ons naar onzen nieuwen post, na onderweg eenige malen staande gehouden te zijn door infanteristen die op wacht stonden en ons toeriepen met „Halt” en ons lieten passeeren als wij hun het wachtwoord gezegd hadden. 't Was echter reeds bij 1 uur en volgens de piotten zeiden we een verkeerd wachtwoord, doch dit was het nieuwe wat we hun opgaven, ze waren nog niet ingelicht ! Maar die slordigheid vanwege de overheid bracht ons dikwijls last toe.

We bereikten onzen post. We zetten de twee fietsen in den gang. (De twee T.S.sen waren te voet) en wij haastten ons naar boven en kropen dadelijk 't bed in. Onze twee nieuwe maten vonden ook slaapgelegenheden in een zijkamertje waar ook een bed stond. Met onze eigen dekens dekten we ons. Een wekker die zich nog op de kamer bevond hadden we opgesteld en liep af om 3.30 uur. 't Kostte veel moeite om op te staan. Doch een goed kwartier later waren we weer volop aan 't draad leggen, nadat ik en Jos nog verschillende bobijnen hadden gehaald.

Toen we langs Hansbeke gepasseerd waren zagen we dat veel beschadigd was en rondom de statie alles plat lag. Vele bommen waren daar gevallen weinige oogenblikken nadat we daar onzen draad hadden gelegd langs de spoorbaan.

We legden dus de leiding voort tot we eindelijk onzen post bereikten. Nu weer eens getracht om verbinding te krijgen. Zou de lijn geheel in orde zijn ? We bellen op ... geen gehoor. We sturen de T.S.sen er op uit. Na anderhalf uur keeren ze terug. 't Was te Hansbeke bij de statie dat meer dan 200 meter de lijn onderbroken was. Op verschillende plaatsen waren lengtens van 20 meter en meer den draad links en rechts geslingerd.

De mannen zijn terug en de lijn is in orde.

Nu moeten we nog een gat maken in den muur. En na 1 uur kappen zonder goed gereedschap hebben we een opening van ongeveer 30 centimeter op 12. We hebben een uitzicht van minstens 12 duizendsten. De vaart ligt amper 150 meter vóór ons, waarvan we enkel den achtersten oever zien, doordat vóór ons nog een korenveld staat. Ongeveer 500 meter verder ligt Merendree, met in 't midden de kerk. Geheel links staat een ouden verlaten steenen molen. Rechts van de kerk, op ongeveer 55 duizendsten daarvan, staat 't klooster.

Onzen honger knaagt pijnlijk en (sic) zenden de 2 T.S.sen er op uit, om wat eten te vinden. Met koffie en enkele harde bisschuiten keeren ze terug. Dat was ons maal.

Thans beginnen we van Merendree alle afwijkingen op te meten en op te teekenen, en daarna maakten we een algemeene schets van de gemeente. We waren dan in orde in geval onze batterij zou gaan schieten, zo zulk vereist was.

Alles was dus nu gereed en (sic) belden onzen kommandant op die we op d'hoogte brachten.

We gaven ook de Coördonaten (sic) op van onzen post terwijl hij die van de batterij opgaf die intusschen al van stelling was veranderd. We moesten nu maar afwachten wat er gebeuren ging. We mochten geen oogenblik onzen kijker van Merendree afhouden. En Jos en ik losten ons elkander daarin af om de 10 à 15 minuten.

We brachten stoelen en tafel boven en maakten het ons zoo gerieflijk mogelijk. Beneden in de keuken stond een kachel, en in een soort keldertje onder den trap lagen aardappelen, terwijl we in den hof de noodige groenten zouden vinden om een goed soepje te bereiden. Maar daar mochten we niet aan denken, want we durfden geen vuur maken, want de rook uit den schoorsteen zou ons verraden.

In den hof waren nu soldaten bezig een put te maken en kort nadien werd er een anti-tank kanon geplaatst, ze moesten het echter goed camoufleren, zooniet hadden we niet toegelaten het daar op te stellen.

Beneden, in 't pomphuis, hadden we de gelegenheid ons te wasschen en ook ons ondergoed en linnen eens door koud water te trekken. Dit

droogden we dan boven, in de zon, achter de venster.

Zonder iets noemenswaardig verliep den dag. Doch vóórdát het donker was waren toch enkele vliegers overgevlogen, 't waren vijandelijke. Zouden ze iets rondom ons huis hier bemerk t hebben ? Door luchtafweer, zoowel Fransch, Engelsch als Belgisch werden ze verdreven.

't Werd stilaan tijd voor ons om slapen te gaan. Met den nacht konden wij immers niet veel verrichten. Alvorens we echter te bed waren, kwamen al eenige vijandelijke obussen overgevlogen, al fluitend wat ons wel wel eenige schrik aanjoeg. Zouden we rustig en ongestoord kunnen slapen. Spijtig dat onder deze twee huizen geen kelder is gebouwd, dan konden we daar ons wat veiliger leggen. En om toch een weinig zekerder te zijn legden we de matrassen in den gang en sliepen spoedig in. Van de ontploffingen der obussen die 's nachts niet ver af waren neergevallen hadden we niets gehoord. Bij de eerste klaarte waren we uit de veren. Toch ca. 2 u. geslapen !

Als morgenmaal hadden we bij de infanteristen (23ste) één brood en koffie kunnen bemachtigen, die we smakelijk verobberden (sic) met een doos Pilchards die ik nog in „reserve” had.

Dan dadelijk weer op den uitkijk. Een kilometer of tien achter Merendree ontwaar ik met mijn verrekijker een kabelballon. We geven dit aanstonds door aan den officier D.O. die ons de afwijkingen vraagt. Ik reken uit, maar de ballon drijft gedurig links en rechts en ook hooger en lager wat het beschieten met een kanon onmogelijk maakt.

Ik overzie gedurig 't dorp en bemerk opeens rechts van de kerk een schoorsteen waaruit rook opstijgt. In dit huis wordt dus vuur gemaakt en zal er dan vermoedelijk ook wel iemand binnen zijn. 't Kunnen geen Belgische of geallieerde soldaten zijn, ook de bewoners van 't huis zelf ook niet want die zijn gevlucht. Dus vijandelijke soldaten. Ik bereken de afwijking vanaf de kerk en laat het door Jos aan den officier D.O. doorgeven. Deze geeft het door aan onzen kommandant. Een paar seconden later laat men ons weten dat gevuurd zal worden, en we de schoten moeten waarnemen. Eerste schot weg, roept men en terzelfdertijd hoort men den knal van 't afvuren, men hoort ook dadelijk 't gefluit der overkomende obus. Ik houd 't huis goed in het oog. Een rookwolk stijgt op en zie stukken in 't ronde vliegen. De obus viel enkele meters vóór het huis, en een weinig links. Ik geef dit zoo door voor de batterij. Een tweede schot is weg. 't Raakt doel. Van 't huis

blijft niet veel meer recht, en om de zekerheid te hebben (sic) de binnen in 't huis zijnde vijanden wel onschadelijk zijn, wordt een derde schot gelost dat weer doel heeft.

We vinden het lollig dat zoo goed geschoten werd. De voormiddag verloopt verder zonder we nog iets opmerken dat van belang kan zijn, uitgezond (sic) de kabelballon in de verte waarin vijandelijke waarnemers zitten, en die ongestoord alles voor hun kunnen opnemen. Ook in 't hoogopgewassen korenveld vóór ons zien we nu en dan een helm van een soldaat bovensteken of piotten die gebukt links of rechts loopen. 't Veld ligt vol piotten, ook achter hagen en huizen of in loopgraven op enkele meters bezijden en vóór ons.

Meteens zie ik juist aan den overkant der vaart dus slechts 150 meter vóór mij, een witte vlag met rood kruis in de hoogte steken en een vijftal Deutsche soldaten komen te voorschijn uit 't gewas. 't Zijn Deutsche infirmiers, ze dragen aan den linkerarm een band insgelijks met rood kruis. Ik wil naar mijn karabijn grijpen, doch een luitenant der piotten licht ons in dat 't verboden is op roode-Kruis soldaten te schieten.

Deze mannen kwamen op zoek naar gewonden of gesneuvelden hunner makkers die daar eventueel achtergebleven waren uit 't gevecht van den nacht tevoren. Kort nadien verdwenen ze uit 't zicht. Maar waren die gasten daar wel degelijk gekomen voor wat wij meenden? Er verliepen nu een paar rustige uren. Meteens wordt de stilte verbroken door geweerschoten opgevolgd door mitraijeusergeratel. Ik zie de piotten zich gebukt links en rechts loopen, kruipen over den grond en vuren. Vijandelijke gemotoriseerde eenheden, langs den anderen oever der vaart, hadden zich op den dijk gewaagd en werden neergevlamd. 't Waren voorposten. 't Schieten bleef echter aanhouden, maar ook van den anderen kant kwam antwoord, en 't nam in hevigheid toe. Het werd warm voor ons. Het kwam er voor ons op aan niet in handen van den vijand te vallen, want wanneer een batterij haar waarnemers verliest is zeer nadeelig, ze moet dan immers in den blinde schieten.

We belden den officier op en brachten hem op de hoogte der gebeurtenissen hier rondom ons. We moesten de batterij gaan vervoegen.

We pakken dra ons materiaal bijeen en verlaten het huis. Gebukt en kruipend, dan weer springend achter een haag of in een gracht zakken we af, dit alles terwijl we den draad terug oprollen. De kogels vliegen

neven en boven ons weg. De kleine antitankkanons langs den weg of in een put of achter een haag geven maar katoen. Obussen die uit twee richtingen komen van Duitsche artillerie vliegen al fluitend enkele meters boven ons. Daar we den telefoondraad moeten oprollen gaat het maar traag met ons. We bereiken echter den spoorweg. We bellen weer den officier op die ons zegt niet verder op te rollen en ter plaatse, waar we zich thans bevinden te wachten en een half uur later terug te telefoneeren. Wat zou er aan d' hand zijn ? We wachten dus een half uur en leggen ons gedurende deze hachelijk oogenblikken in de gracht langs de spoorbaan.

We telefoneeren nu en, hoorden me goed ? De officier D.O. beveelt ons zonder verwijl de lijn terug aan te leggen en naar onzen post weer te keeren. Men zal gaan schieten zooveel men maar kan om den vijand achteruit te drijven. Echter met bang hart voeren we 't bevel uit en bereiken het huis waar we al zoo'n bange oogenblikken hebben beleefd.

We zien gewonden wegbrengen, en de eerste zorgen toedienen. Gesneuvelden vervoerd op draagberries. 't Kan ook onze beurt worden.

In onzen post is dra alles terug in orde. We trachten verbinding te krijgen met den officier D.O. om het hem mede te deelen. Geen gehoor. De twee T.S.sen gaan er op uit om te zien wat er scheelt. Op nagenoeg 300 meter terug was de lijn al doorschoten. Thans is ze in orde. De officier zegt dat door andere batterijen ook geschoten wordt en de toestand goed is, doch we op alles moeten voorzien zijn en ook alles goed in de gaten moeten houden.

Zonder ophouden speur ik alles rond. Meteens zie ik uit 't korenveld, honderd meter vóór me, een witte vlag de hoogte in steken. Een tiental soldaten staan recht, met de armen in d'hoogte. Van verschillende zijden komen groepjes aangelopen in de richting der vlag. Ik laat dit voorval zien aan mijn maten. 't Was een gansch bataljon van het 23ste dat zich had overgegeven (28e ?). Ze marcheerden naar rechts op, zoover rechts tot ze uit ons zicht verdwenen. Nu zagen we daar voor ons geweren liggen of mitraijeuzen staan zonder bedieners. Gedurig aan tuur ik rond om wat te kunnen bespeuren. 't Klooster rechts van de kerk brandt volop. Ik houd de kerktoren in 't oog en tracht daarin iets te vinden. Mijn kijker is gericht op een venstertje juist boven de wijzerplaat. Zou ik daarachter geen beweging kunnen waarnemen ? Minuten lang staar ik er naar. Zie ik iets ? Of is het inbeelding ? Ik laat Jos mijn plaatsje over, ziet eerst niets en dan is het ook of hij ziet

beweging achter 't venstertje. Zou het toch waar zijn. Toevallig is een sergeant der piotten bij ons, wiens 47 kanon nog steeds beneden in den hof staat. Hij gaat er eens naar mikken.

't Eerste schot treft vlak de klok. Een tweede iets boven 't raampje. Het derde schot vliegt echter neven den toren.

We telefoneeren naar onzen officier en vertellen wat we meenen te zien. Kort daarop gaat 't eerste schot weg van onze batterij. Hoe is 't mogelijk ? Vlak door 't gat, dat gemaakt was door 't kanon 47. En dit van op een afstand van bij de 6,5 Klm. 't Tweede schot was iets vóór de kerk, doch het derde had meer succes, 't kon niet juister, vlak door 't raampje met een schrapnell. Zoo daar een vijandelijke waarnemer gezeten heeft, zal er vermoedelijk niet veel meer van overblijven !

Achter boschjes en tusschen de huizen door zien we beweging en laten er de batterij maar op los bonken. Elk schot goed waarnemend en de afwijkingen tot het doel steeds opgevend. We krijgen nu een stille periode, de volgende oogenblikken, zelfs van den anderen kant, van uit Merendree dus, komt niets meer over. Zou de vijand door ons aanhoudend geschut achteruitgedreven zijn ?

We hooren buiten 't dichtslaan van deuren van een auto. De officier D.O. komt boven met den adjudant. Hij neemt onzen post in oogenschouw, en wat reeds beschoten werd. Wij worden gefeliciteerd voor de goede waarnemingen die onzen post verricht had. Dan deelde hij mede, dat twee onzer collegas, die hun waarnemingspost hadden in den toren van Hansbeke, beschoten waren geworden, en een hunner gekwetst was. Wat ons betrof, wij moesten moed houden, en hier blijven zoolang het maar kon, en ons niet laten afschrikken.

Doch alvorens de officier wegging zegden we hem dat we geen eten hadden. Bij de overheid der infanterie hier zou hij 't noodige doen.

We hebben thans wederom enkele uren stilte, tenminste voor ons vanuit onzen post. Maar de piotten vóór ons schieten nog steeds voort. Met tientallen vliegtuigen ronken boven ons voorbij. Er wordt door 't lucht-afweergeschut geweldig op geschoten, we houden dit alles goed in 't oog, doch spijtig genoeg, geen enkel der gevaarlijke tuigen wordt naar beneden gehaald.

Daar het nu iets minder gevaarlijk is om buiten te komen zonder opgemerkt te worden maken onze twee maten er gebruik van om voor ons vieren eenig voedsel te zoeken. Met één enkel brood en een paar liter dunne soep komen ze terug. Eindelijk toch eens iets warm in onzen buik. Na 't eten haal ik een kistje boven en (sic) rooken ieder een dikke sigaar. Dat was een verrassing voor mijn maten, want geen onzer die nog tabak of cigarettten had. Beneden in 't pomphuis hebben we weer de gelegenheid ons vuil ondergoed uit te trekken en het direkt te waschen. Zuiver linnen hebben we niet om aan te doen. Onze wasch zal boven wel spoedig droog zijn.

Een onzer kijkt intusschen nog gedurig door 't gat in den muur, doch er is niets achter de vaart te bespeuren. 't Is of geen enkel levend wezen zich nog, in 't dorp daar bevindt. 't Wordt duister. En alvorens slapen te gaan bellen we den officier nog eens op, om hem te zeggen dat we ons gaan te ruste leggen.

Een T.S. houdt de wacht aan de telefoon.

Na nauwelijks een paar uren geslapen te hebben worden we gewekt door wredige ontploffingen, terwijl ook 't kanon 47 achter in den hof volop aan 't vuren gaat. Is me dat een lawaai. En bij elke ontploffing zoo'n davering dat het huis doet schudden en beven. 't Zal weer een verschrikkelijke nacht worden, en er is geen kelder onder 't huis om er in te kruipen, want de obussen kunnen evengoed op 't huis vallen als achter in den hof of ergens anders. We blijven noodgedwongen maar liggen en hoe 't mogelijk is, weten we zelf niet, we slieden terug in, niettegenstaande 't oorverdoovend lawaai. Waarom ook zouden we trachten wakker te blijven? Als 't noodlot het wilt zijn we immers toch voor de poes, en ook zoo aan den oorlog niet spoedig een einde komt moeten we er toch ook vroeg of laat aan gelooven! Of zouden wij alleen de gevaren van 't noodlot kunnen trotseeren? We hadden toch al zooveel meegemaakt. En wat deed de plaats er toe waar men ons vinden zou? Of het nu in dit huis was of ergens anders? Daarom ook stoorden w'er ons niet erg aan en stopten we ons weg onder de dekens om zoo weinig mogelijk van 't lawaai te hooren.

Bij de eerste klaarte waren we uit de veren.

Een der telefonisten ging er op uit om voor ons ontbijt te zorgen. 't Is zondag vandaag, en we tellen nu 26 mei '40. Onze makker komt met drie brooden aangesleept en warme koffie. Voor heden dus eten genoeg.

Na gegeten te hebben bellen we den officier D.O. op om ons op de hoogte van den toestand te houden, die volgens hem uiterst goed is en we niet ongerust moeten zijn, doch echter om 't half uur te telefoneren.

Hoog in de lucht ronken vliegtuigen. Ze vliegen veel hooger als naar gewoonte. Ze werpen iets uit. 't Zijn geen bommen, en kort daarna merkt men dat met duizenden papiertjes naar beneden dartelen.

Ze vallen overal in 't ronde. Ik ga buiten om er eenige op te rapen, want we willen wel weten wat op die pamfletten geschreven staat. We gisten het wel halvelings.

Ik heb er een paar te pakken en keer terug naar onzen post, en we lezen :

„VLAMINGEN”

„De Franschen en Engelschen vluchten !”

„Zij denken niet U mede te nemen”.

„Zij hebben de grenzen afgesloten, wanneer uwe vrouwen en kinderen passeeren willen”.

„Zoo is de Engelsche hulp”.

„Vlamingen !”

„Wilt U hunne slachtoffers zijn ?”

„Komt bij ons”.

Wij willen den oorlog beëindigen.

„Opdat vrede kome in de wereld”.

„Laat ons kameraden zijn”.

„Vlaanderen heeft al genoeg gebloed”.

Een tweede pamflet luidt als volgt :

„Soldaten”.

„Uw toestand is hopeloos”.

„Van alle kanten komen de Duitsche troepen aan. De Engelschen en Franschen vluchten. U moet hun terugtocht dekken”.

„Ze hebben U nu reeds genoeg verraden, zooals ze de Polen, Finnen, Noorwegers en Hollanders in den steek hebben gelaten”.

„Laat U niet zinneloos neerslachten !”

„Wij Duitschers waardeeren uwe dapperheid. Weest verstandig en geeft uw verderen tegenstand op”.

„Onze overmacht is veel te groot”.

„Komt dus bij ons !”

„Soldaten kennen elkander. Wij zijn niet uwe vijanden ! Wij willen uwe

kameraden zijn. Hoe rapper de oorlog geëindigd is, des te vroeger zal vrede door arbeid en brood de menschen gelukkig maken”.

De weerslag die deze pamfletten op ons bracht ? Langs den eenen kant, we wisten goed dat de Engelschen ons in den steek lieten en de Franschen aan de grens toegang weigerden aan onze vluchtelingen, en langs den anderen kant, „Komt bij ons” wij zijn uw vijanden niet... enz..., zooals ze schreven, dit was wel wat overdreven, daarvan hadden we staaltjes genoeg gezien. Ze behandelden ons verre weg als kameraden, maar moorddadig gingen de Duitschers te werk. Hoe dierven ze schrijven : „Komt bij ons”. Onze haat tegenover hen verminderde echter niet, nu we gelezen hadden, wat ze wilden, en waarom deden ze dan voort ? Want kort nadat de vliegtuigen die papiertjes strooiden, verdwenen waren, kwamen andere in de plaats, die in 't omliggende bommen smeten en onophoudend vuurden met hun machinegeweren. Met 40 tot 60 gelijk vlogen ze over, en de luchtafweerbatterijen dierven niet meer schieten, daar ze daardoor hun stelling verrieden, en ze alzoo meer van de veeg zouden krijgen als de toestellen zelf.

't Gerucht deed weer de ronde dat in Merendre opnieuw de vijand was toegekomen. Wij speuren alles zoo goed mogelijk af. Naar 't scheen zouden er vijandelijke waarnemers zitten in een ouden steenen molen, uiterst links van 't dorp. Hij vestigt onze bijzondere aandacht, en onze kijker is er dan ook den langsten tijd op gericht. Achter het eenige venstertje dat langs onze zijde zichtbaar is, lijkt het of er beweging is waar te nemen.

De afwijkingen (sic) die reeds van te voren door ons waren opgeteekend geven we door aan den officier D.O. met de mededeeling wat we meenden gezien te hebben. Er zal op geschoten worden. Zes schoten zal men eerst lossen.

Jos aan de telefoon zegt den officier na en roept : „eerste schot weg” terzelfder tijd hooren we de ontploffing, en heel kort nadien, springen steenen uit den molen de lucht in. Middenin den molen werd een groot gat geslagen. Zoo zich in den molen iemand bevond zal er niet veel meer van overgebleven zijn. Het 2e schot raakt den molen op ongeveer één meter boven den grond. De volgende vier schoten gingen van 40 tot 70 duizendsten links van den molen. Een tweede maal zouden zes schoten gelost worden, doch den molen werd niet meer getroffen. We noteerden de schoten van 2 duizendsten tot 65 duizendsten links.

Daarna lieten we de batterij nog schieten naar hoeven, uiterst rechts van 't dorp naar een kasteel en naar groote huizen. 't Was niet alleen onze batterij nu die schoot, maar met minstens vier of vijf batterijen was men aan 't vlammen. De vijand zal 't er wel niet hebben kunnen uithouden. Zoo was het ook, want vanuit die richting kwam géén enkele obus nog over, maar hoe langer hoe meer begonnen ze van uit de gansch rechtsche richting te komen. En vanuit onze post was 't niet mogelijk daar waarnemingen te doen, want 't zicht werd belemmerd door een klein bosch met hooge rijkgebladerde boomen.

Nu we denken iets rustiger te zijn na 't bombardement op Merendre, de vijandelijke obussen vlogen toch over ons weg, konden we onzen wasch afdoen en daar hij reeds droog was ons ondergoed wederom aantrekken.

Terwijl we ons hiermede onledig houden, rinkelt de telefoon en Jos haast zich naar boven.

We moeten ons dadelijk klaar maken voor te vertrekken en om de batterij te gaan verwoegen. Hoe was dit nu mogelijk, pas een half uur geleden was alles nog goed, en nu eensklaps moeten we de vlucht nemen ? 't Zal wel noodig geweest zijn en daarom ook maakten we zoo spoedig als 't maar kon ons gereed. We zagen door ons uitkijkgat ook dat de piotten achteruittrokken.

A. Janssens

STOKERIJ FILLIERS :
100 JAAR GRAANJENEVER
TE BACHTE-MARIA-LEERNE

Geschiedenis van de jenever

De kennis om uit wijn een sterk alcoholische drank te destilleren klimt in onze gewesten op tot in de oudheid.

Toen was die drank bekend onder de naam *ghebranden wijn*. Dit kon hier in beperkte omvang gebeuren, vooral omdat men te lande wijn verbouwde. Denk maar aan de buitendruivelaars die de gevels van onze hoeven en het dak van de bakovens overgroeiden.

In de tweede helft van de 16de eeuw verviel de teelt en van toen af ontstond de bereiding van brandewijn uit graan. En zo kreeg het begrip *ghebranden wijn* een ruimere betekenis en duidde de term ook de sterke drank aan gestookt uit gerst en andere granen. Men had het toen over moutwater, tarwewater, bierwater en ook over jeneverwater, uiteindelijk ging men die laatste drank gewoonweg *jenever* noemen.

Waarom men nu juist de jeneverbes als smaakmaker verkoos boven andere kruiden, zal wellicht iets te maken hebben met de versterkende kracht die aan de jeneverbes wordt toegeschreven. Want jenever, lat. *juniperus*, betekent „jeugdbarend”. Naast de jenever bleef ook de brandewijn het edel produkt dat men na 1600 op basis van de wijn bleef stoken. Pas in de 18de en 19de eeuw werd brandewijn nagebootst door een jeneverbereiding op basis van voornamelijk gerst met toevoeging van een speciaal okkernootuittreksel en met een rijping van ongeveer 3 jaar in eikenhouten vaten.

Soms werden hieraan nog eikels en erwtomhulsel toegevoegd om een gepast aroma te bekomen. De jenever liet men toen gewoonlijk afstoken tot ongeveer 50 graden. Voor de consumptie mengde men met regenwater tot 20 à 40 graden al naar gelang van de sterkte.

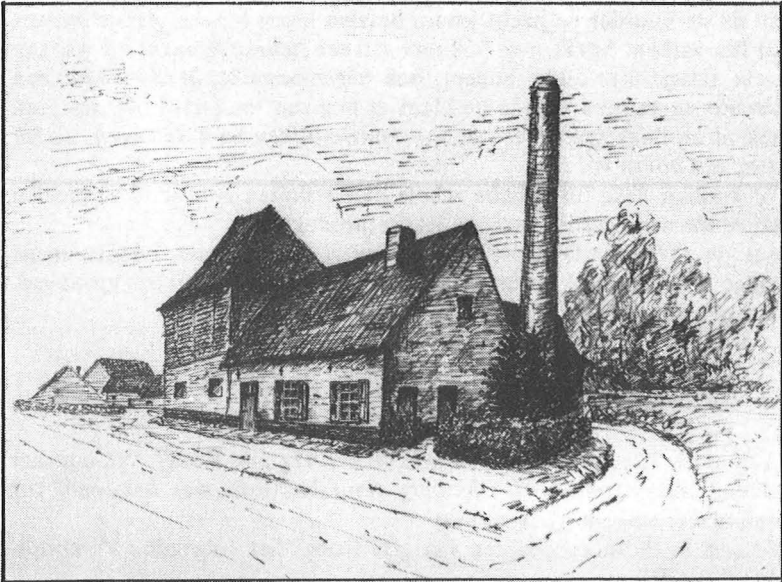
Eind 19de eeuw evolueerde men naar een gescheiden bereiding van louter graanalcohol van ongeveer 94 graden.

Ook de tijden veranderen. Wat omstreeks 1400 als een heksendrank werd beschouwd was omstreeks 1500 het brouwsel van alchemisten en artsenijsbereiders met medische oogmerken, die deze drank als hartversterkend geneesmiddel voorschreven.

Benevens het drinken van jenever bestond, reeds van rond de 16de eeuw

De oude stokerij Filliers vóór 1914.
(Archief Filliers)

het gebruik van het op jenever zetten van fruit ; zo werden pruimen, kersen en krieken op jenever gezet.

Eind vorige eeuw verruimden de stokers hun assortiment met „triple-sec”, „bitter” en sinds 1950, onder druk van het opkomend whisky- en ginverbruik werd naar Engelse of Amerikaanse methodes uitgekeken ; weldra volgde dan ook de lekkere advokaat.

Waarschijnlijk waren onze voorvaderen beter bestand tegen dit geestrijk nat, ofwel was de drank minder sterk, want eertijds schonk men de jenever niet in een „borrel” maar in een pot, waarvan gezegd wordt dat hij slechts 1 stuiver kostte.

Toch scheen het overdadig gebruik aanleiding te geven tot baldadigheden en dronkenschap. Na de eerste wereldoorlog kwam dan het verbod op het openbaar schenken van jenever, de zogenaamde wet Emile Vandervelde, wat eigenlijk het drinken van de jenever geenszins belemmerde. Heden weet men nog de plaatsjes waar men *naar het kiendje mag gaan kijken*, het kindje achteraan, in de keuken dat zijn wiegie deelt met de jeneverfles.

En wat zegt men van de bouwvakkers, bij elke nieuwbouw worden flessen jenever gedronken, bij de beëindiging van de ruwbouw en het *steken van de mei*, komt nog altijd jenever te pas.

Sprak men eertijds soms niet van een *vaatje jenever* en het *jenevervarken*, een aarden tonnetje met kraan, dat bij goede lui op de tafel stond en als de huurder de pacht kwam betalen kreeg hij een glaasje jenever uit het varken. Sprak men ook niet van een *tjeurke jenuiver* dit was een klein glaasje met dikke bodem, ook *negermanneke*, *'n dreupelke*, een *glazeke* en telkens voegde de klant er nog aan toe (want die was toen ook al koning) „*ge moet nie zoo nauwe kijken naar den bom, als hij maar van boven vol is*”.

We kunnen deze historische schets niet afsluiten zonder te vermelden dat er vee werd gefokt naast de jeneverproduktie.

Met de afval (draf) in de vaktaal *den steirt* genoemd, werden in de vorige eeuw meestal op onze landelijke familiestokerijen een groot aantal ossen vetgemest.

Een bescheiden huismijverheid

In de oude heerlijkheid Nevele was de herberg „De Roos”, van oudsher bekend als *hostelrije ofte herberg* want het huis was *bekwaam tot brandewijn stoken ofte brouwen*.

We zien in de verkoopsakten van „De Roos” het volgende : Verkoopsakte 9.9.1738.

Baljuw Constantijn Duchastelle verkoopt bij het overlijden van Marie de Cocq, huisvrouw van Jacques Braedt, zoon van Frans, overleden 31.1.1738. Het goed wordt verkocht in drie oproepingen en werd uiteindelijk toegewezen aan Jacques van Brussel voor 379 ponden groot. De woonst was *een herberge, brouwerije en brandewijn stokerije*, gelegen te Nevele *en palende noord aan de St.-Jansstraete*. De griffier was Jan van Resseghem, *Ampsman* Franchois Baudewijns, burgemeester Steven Willems en schepenen Jan van der Donckt en Pieter Vermeire. Onder hetzelfde gebruik wordt deze herberg opnieuw verkocht op 29.10.1767, op 6.6.1775 en op 30.9.1801 (2).

Op de algemene telling uitgevoerd in 1820, komt voor Nevele geen enkele stokerij voort, nochtans worden de brouwerijen vernoemd. Te rade gaande bij De Potter en Broeckaert lezen we dat deze geschiedschrijvers in hun *Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen* in 1864, voor Nevele 1 stokerij opgeven, 2 voor St.-Martens-Leerne, 1 voor Lotenhulle, 2 voor Bachte-Maria-Leerne en 2 voor Merendree. Voor Poesele, Vosselare, Meigem, Hansbeke, Landegem, Vinkt, Poeke en Zeveren worden in bovengenoemd werk, geen stokerijen vermeld (3). Nochtans vinden we voor Nevele in de registers der beraadslagingen van het schepencollege het volgende :

„1855, burgemeester Loontjes Joannes Bapt. doet een aanvraag om een stokerij te mogen oprichten op zijn eigendom Sectie C n° 774a, dit gelegen in de Kernemelkstraat, heden is de woning eigendom van de kerkfabriek van Nevele. Hij betaalt per jaar 58 frank aan belastingen op het inkomen”.

„6 april 1862. Theophiel Braet en moeder Dorothea Van der Plaetsen, met zuster Marie Braet, vraagt toelating om een jeneverstokerij op te richten met stoomtuig, op hun eigendom Sectie C n° 121s, gelegen langs het kanaal van Schipdonk”.

Op 28.2.1864 doet Marcelline Bekaert, koopman in jenever een aanvraag om een jeneverstokerij te mogen oprichten en om de bestaande van 1855 verder te kunnen uitbaten op zijn eigendom gelegen op de Wijk Wulphoek Sectie B nr. 331, 332, 333.

Op 24.1.1869 richt Désiré Vander Vennet, nijveraar, wonende in de Langemunt, een aanvraag tot het bekomen van een vergunning om zijn stokerij, gelegen op zijn eigendom Sectie C. nr. 544b, 546b en 547c verder uit te baten (4).

Hoelang deze stokerijen in werking gebleven zijn en wat hun produktie was is niet teruggevonden.

In heel de omgeving hadden de inwoners ruim de smaak en ook de kans tot het drinken van brandewijn ofte jenever, want in 1779, werden te Nevele niet minder dan 19 brandewijnkoten opgetekend waar men *sate geeft* (5).

Over het algemeen kan men aannemen dat vanaf 1880 de jeneverproductie hier te lande met rasse schreden achteruit ging, ook het aantal stokerijen verminderde geleidelijk. Want op de rol van de gemeentebevestigingen van 1899 komt geen enkele stokerij meer voor.

De oorzaken van deze achteruitgang zijn veelvoudig. Vooreerst komt er een grote concurrentie van de suikerbietenstokerijen. Men kan namelijk goedkoper alcohol distilleren uit suikerbieten of beter nog uit bietenpulp dan uit graan, ook de distilleerapparatuur diende aangepast te worden, de toestellen werden te oud, men vernieuwde te laat. Dit alles ligt aan de grondslag van het verdwijnen van vele stokerijen.

Zo kon men bijvoorbeeld rond 1870, 10 à 15 liter alcohol van 50° distilleren uit 1 hektoliter graan, maar 1 hektoliter bietenpulp leverde ook ongeveer 16 liter op.

Deze verdwijnende stookactiviteit in het Land van Nevele betekende nog niet dat alles gedaan was. Tot op heden bestaat er nog een jeneverstokerij die de naam en faam van de echte graanjenever in het oude Land van Nevele hoog houdt : de stokerij Filliers van Bachte-Maria-Lerne.

100 jaar Filliers

Nog voor er sprake was van de stokerij Filliers vroeg mevrouw Isabella Thérèse Wibo, weduwe Filliers, in 1855 een vergunning tot het oprichten van een stijfselfabriek.

De vrouw, die een landbouwwitbating bezat, richtte langs de Steenweg Gent-Deinze op haar eigendom een bescheiden gebouw op, dat als een fabriek zou kunnen beschouwd worden (6).

Wat nu de eigenlijke stokerij Filliers betreft, weten we echt niet precies wanneer de vestiging als stokerij tot stand kwam. Vermoedelijk kan dat gebeurd zijn tijdens of zelfs vóór de Franse overheersing (7).

Ze komt echter tot ons via de register van briefwisseling van Bachte-Maria-Lerne.

„Gisteren 11 januari 1863 omtrent ten zeven uren 's avonds is er brand ontstaan bij den heer Filliers Ferdinand-Bernard, stoker en landbouwer

dezer gemeente. De schuur en stallingen alsmede 400 schoven graan, 13 koebeesten en een hoeveelheid strooi en hooi zijn de prooi der vlammen geworden, alsmede een honderdtal zakken aardappelen. Men begroot de schade zoo in batimenten en beestialen op een som van 20.000 fr. De batimenten alleen zijn verzekerd. Men verneemt dat de oorzaak van de ramp aan kwaad willigheid moet toegeschreven worden” (8). Kort na de brand richtte de heer Filliers Ferdinand-Bernard de gebouwen terug op. Rond 1880 deed zijn zoon Kamiel Filliers een aanvraag tot het bekomen van een vergunning om op zijn eigendom een stokerij met stoomtuig op te richten, kadastraal gekend onder nr. 76, 77, 78, dicht bij de Rekkelingbeek.

Men kon toen nog spreken van een landbouwstokerij, door het feit dat de zogenaamde afval aangewend werd tot het vetmesten van 20 à 25 osen, die ondergebracht waren in de landbouwuitbating.

Rond het begin van deze eeuw waren in heel de streek rond Deinze nog 26 stokerijen in werking. De gestookte jenever werd toen hoofdzakelijk rechtstreeks verkocht aan de herbergen en afgeleverd in houten vaten of tonnen. Flessen kende men toen nog niet. Als spelbreker kwam de eerste wereldoorlog opdagen. Wegens tal van koperopeisingen moest de stokerij Filliers noodgedwongen de produktie verminderen en uiteindelijk stilleggen. Na de werelbrand werd door de zonen van Kamiel Filliers een zeer grote en belangrijke investering gedaan. Plots kwam de wet Vandervelde in 1919 roet in het eten gooien. Bij deze wet was het verboden in de herbergen geestrijke dranken te schenken. Nog was het niet genoeg want de zware economische crisis van 1929 gooide alles maar overhoop. Dit waren oorzaken waardoor talrijke stokerijen snel achteruitgingen, de werking stillegden en verdwenen.

De zonen Filliers konden met inspanningen hun bedrijf rendabel houden, dank zij nieuwe investering en een soepele verkoopspolitiek. De verzorgde kwaliteit van hun jenever droeg er ook toe bij dat de „Jenever Filliers” geëerd en gedronken werd en dit nog tot op vandaag.

De huidige stokerij Filliers wordt geleid door de kleinzonen van Kamiel namelijk Louis en Carlos Filliers, en is hiermee in goede handen.

Jeneverbereiding

De voornaamste grondstof in de jeneverstokerij is hoofdzakelijk rogge. Kleine hoeveelheden worden in eigen streek aangeschaft, maar de fijne rogge wordt betrokken uit de streek van Hamme. Die rogge wordt eerst zacht gekookt in het kooktoestel of in de vaktaal de *macerateur*. Dit

alles wordt dan gesuikerd met mout, dat in feite gekiemde gerst is. Na het afkoelingsproces wordt alles ingegist. Deze gisting kan 70 uur of langer duren, want al de uit het graan gevormde suiker moet in alcohol omgezet zijn. Hierna komt het distilleren : uit het beslag dat gevormd werd door de ingisting wordt nu de alcohol afgenomen. Wat overblijft, *de staart*, dient als veevoeder.

De ruwe alcohol echter, ook *flegma* genoemd, moet verder gezuiverd worden in een overhaaltoestel of *alambiek*. Het hoeft niet gezegd, dat met zo een proces en werkwijze een grote kennis te pas komt, die wordt overgeleverd van vader op zoon en die het geheim blijft van de stokerij. De vers gestookte en gezuiverde alcohol is eigenlijk nog te hard van smaak en te wild van geur. Daarom wordt deze alcohol overgepompt op grote eiken vaten, waar hij vele jaren blijft rusten of *lageren*. Die vaten zijn ondergebracht in het rijpingsmagazijn.

Uiteindelijk geeft deze rustperiode aan de alcohol een milde en fijne smaak en een geurig aroma.

Als laatste stadium komt de jenever, hetzij in flessen via de flessenvul-machine, hetzij in kruiken via een ander vultoestel.

In deze stokerij zijn 8 werklieden tewerk gesteld waarvan een 6-tal stoker zijn.

Uit dit alles blijkt dat traditie, kennis en zeker de zorgzame fabricatie aan de graanjenever Filliers zijn typische smaak en geprezen kwaliteit geven.

De huidige produktie omvat de „special”, de „extra 38°” en de bekende „reserve 50°”, die men in flessen, kruiken en tonnetjes kan verkrijgen. De laatste jaren brengt de stokerij Filliers haar „reserve 50°” op de markt geleverd in kleine eiken vaatjes, die dan uiteindelijk een sieraad zijn op tafel of in de huisbar.

De jongste in de reeks is de bekende advocaat van Filliers.

Deze zeer lekkere drank wordt in de stokerij bereid volgens een familie-recept (9).

Tijdens het bezoek van de Heemkundige Kring „Het Land van Nevele” in 1980, aan deze enige stokerij, konden de aanwezige leden snoepen van de leerrijke uitleg gegeven door de heren Louis en Carlos Filliers, ook konden de toestellen van dichtbij bekeken worden en iedereen werd verrast op lekkere borrels en advocaat. Aan de gebroeders Filliers, dank voor het toegestane bezoek.

Als algemeen besluit nemen we letterlijk over wat eens geschreven werd over de graanstokerij Filliers :

„Dit zal wel een van de laatste stokerijen zijn waar men zichzelf en zijn vrienden kan verrassen op een uitstekende kruik graanjenever gestookt van de korrel tot de borrel uit dezelfde natuurgrondstoffen en met

dezelfde traditievolle kwaliteitszorg zoals over meer dan honderd jaar" (10).

A. Janssens, Nevele.
Feest St.-Martinus, 1980.

Noten

- (1) *Hasselt jeneverstad*, uitg. Provinciaal Verbond voor Toerisme in Limburg, met bijdragen van lic. J. Colle, René Jorissen, Erik Houtman en R. Wissels.
- (2) Verkoopakten van de herberg en stokerij van 1738, 1767, 1775, 1801, in het bezit van mevr. wed. A. De Pauw - Lampaert, Nevele.
- (3) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis der Gemeenten in Oost-Vlaanderen*, 1864.
- (4) Gemeentearchief Nevele, beraadslagingen van het schepencollege over de jaren 1855, 1862, 1864 en 1869.
- (5) R.A. Gent, Fonds Oudburg 146, lijst der herbergen en brandwijnkoten opgemaakt in 1779.
- (6) R.A. Gent, Fonds Bachte-Maria-Lerne, nr. 5.
- (7) N. KERCKHAERT, *Kroniek van Bachte-Maria-Lerne*, Bachte-Maria-Lerne, 1973.
- (8) Idem.
- (9) Gegevens verstrekt door de heren Filliers tijdens het bezoek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele" op 14 juni 1980 aan de stokerij.
- (10) Wina Born in *Avenue*, juni 1972.

VOOR U GELEZEN

- GEDENKSCHRIFTEN VAN HERMAN VAN NUFFEL.
Kapellestraat 56, 9050 Evergem (in eigen beheer uitgegeven).
Geïllustreerd met talrijke foto's, 129 p.

Oud hoofdonderwijzer van Evergem heeft Herman Van Nuffel (1899-1980) zijn jeugdijaren te Nevele doorgebracht, namelijk van 1904 tot 1918. Zijn vader, Edmond Van Nuffel, was koster te Nevele en heeft er zijn ambt meer dan vijftig jaar uitgeoefend.

Een veertigtal bladzijden wijdt de verteller aan zijn Nevelse jaren. Hij evokeert er een beeld van een gezinsleven uit de jaren van vóór en gedurende de eerste Wereldoorlog. De vader zelf geeft zijn kinderen onderricht, want er was dan geen verplicht onderwijs ; het was een spaarzaamse opvoeding waar de lijfelijke straffen niet ontbraken.

Hij typeert ook zijn trouwe vrienden : Astère Van de Castele, Valère Lootens en Gaston Lampaert en weet te vertellen hoe hij in de respectieve families ontvangen wordt.

In zijn ontmoetingen met Cyriel Buysse, laat de verteller - hij was 78 toen hij zijn gedenkschriften neerpande - wel een paar steken vallen. Zo is Pauline en niet Rosalie Loveling de moeder van Cyriel Buysse ; niet Virginie Loveling maar wel Rosalie is de auteur van *Het Geschenk* en de familie Loveling heeft nooit in „het statig wit geschilderd herenhuis” in de Cyriel Buyssestraat gewoond. Wat we voor het eerst vernemen is dat Cyriel Buysse een groepje jongeren in diverse sporttakken inwijdde en Herman Van Nuffel vertelt hoe voor hem een bruusk einde kwam aan die sportactiviteit. Vader koster wou niet dat zijn zoon omgang had met de schrijver wiens boeken „bijna alle vermeld in het Index” waren. (Terloops gezegd en ook Marc Galle, de huidige minister ten spijt, er werd nooit van Buysse een werk op de Index geplaatst.)

Zijn kostersambt te Vosselare - de verteller was op twaalf jaar reeds koster - het levendig portret van zijn broers, op alles ligt de stempel van het dorp van toen.

In 1918 werd Herman Van Nuffel onderwijzer te Evergem benoemd. Hij ontplooit er een buitengewone activiteit, maar dat is voer voor de Evergemse heemkundigen.

In volkse verteltrant geschreven zijn die herinneringen een welkome lektuur voor zijn familieleden, vrienden en kennissen.

J. V.d.C.

- P. JORDANUS PIET DE PUE, *750 jaar Dominikaans leven te Gent. Dominikanen - Hoogstraat 41, Gent, 72 p.*

1978 was voor de dominikanen een historische datum : 750 jaar geleden hebben ze zich voor het eerst te Gent gevestigd.

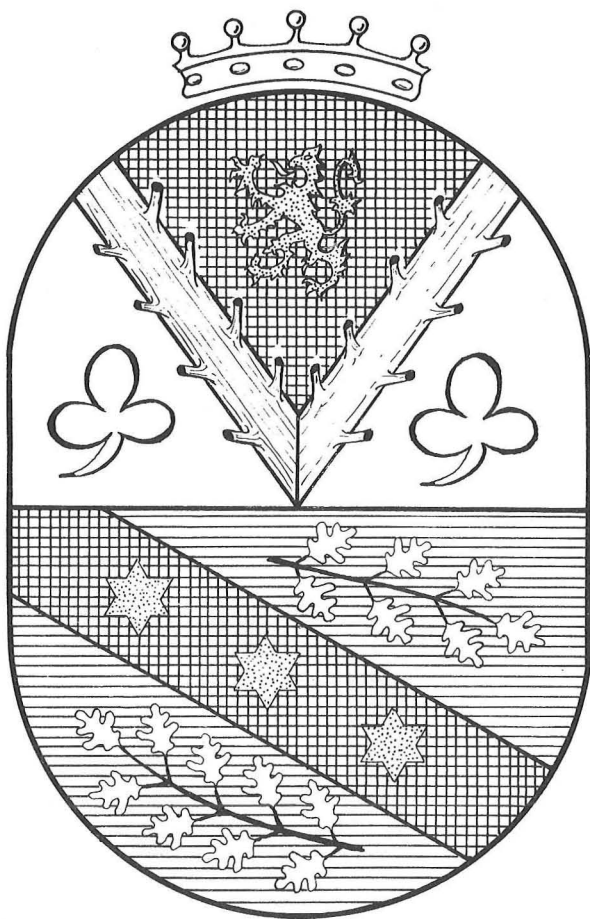
Pater De Pue, de historicus van de dominikaanse kloosters in het Vlaamse landsgedeelte, heeft te dezer gelegenheid een studie gepubliceerd over de kloosters die de dominikanen en dominikanessen te Gent hebben bewoond.

In de beschrijving van de kerk van de dominikanen in de Holstraat te Gent lezen we dat aan de achterkant van de preekstoel het wapenschild van de familie DU BOIS DE NEVELE prijkt. De zeer kunstige preekstoel door beeldhouwer Peeters uit Turnhout gemaakt is een geschenk van Raphaëlle-Marie-Antoinette-Joséphine-Barbe du Bois de Nevele (1840-1879). Het nu verdwenen gotisch hoogaltaar was eveneens een geschenk van haar. In 1856 trad ze te Brugge in de orde van de zusters dominikanessen van Engelendale.

Ze was de dochter van Ferdinand, baron du Bois de Nevele (1795-1862) en van Olympe, gravin d'Oultremont et du Saint-Empire (1798-1844). (Terloops gezegd, deze laatste was een volle nicht van gravin d'Oultremont die in 1841 met koning Willem I van Nederland huwde nadat hij afstand van de troon gedaan heb.)

De vader van de schenkster Ferdinand, baron du Bois de Nevele was ook burgemeester van Bachte-Maria-Lerne en overleed in het kasteel van Ooidonk, maar werd begraven te Edegem, waar hij in de familiekerk bijgezet werd.

Hierna een afbeelding van het wapen van du Bois de Nevele zoals het op de preekstoel prijkt. De ovale vorm wijst op de geestelijke stand van de schenkster en de kroon met vijf parels op de rang van ridder.

Doorsneden ; van sabel bovenaan met een leeuw van goud, van keel getand en geklauwd ; met goud gekapt met klaverbladeren ; met twee natuurlijke knoestige stokken gezoomd ; van azuur onderaan met een schuinbalk van sabel met drie zespuntige sterren van goud beladen ; met twee eiketakken vergezeld.

J. V.d.C.

KRONIEK

1. Verslagen

- *Donderdag 25 september 1980, uitreiking van de provinciale prijs voor populair-vulgariserend werk aan de heren J. De Vos en A. Janssens in Nevele.*

Toen A. Janssens mij in de loop van augustus opbelde en verklapte dat HET „LYSKANAL“ bekroond was met de prijs van de provincie Oost-Vlaanderen voor populair-vulgariserend werk, was ik blij maar niet ver-rast. Ik was er vast van overtuigd dat dit boek steengoed was.

Toen ik A. Janssens en J. De Vos in januari 1980 voorstelde hun werk in te zenden voor die provinciale prijs, pruttelden ze eerst wel op een beschei-den manier tegen, maar uiteindelijk gingen ze toch op mijn voorstel in. De huldezitting greep plaats in de raadzaal van het gemeentehuis van Nevele, op donderdag 25 september 1980. Wanneer de provincie Oost-Vlaanderen schrijvers, kunstenaars of andere verdienstelijke personen huldigt wil ze dat heel stijlvol en verzorgd doen. Enkele weken voor de huldiging zakten de verantwoordelijken van de culturele dienst van de provincie naar Nevele af en vonden dat de raadzaal wel eens mocht opgefrist en geschilderd worden.

Op die 25 september kwamen ze dan, de meer dan honderd vrienden en bekenden van J. De Vos en A. Janssens, maar ook enkele Nevelse mandatarissen hadden die avond vrijgemaakt voor de huldiging.

Gedeputeerde De Cuyper opende om 20 uur stipt de zitting en drukte zijn vreugde uit weer eens naar Nevele te mogen komen, waar hij reeds in 1976 Monika Van Paemel had mogen huldigen.

In het juryverslag prees de heer H. Arens klaar en bondig de kwaliteiten van het bekroonde werk, dat echt voldoet aan de verwachting die gesteld wordt aan een populair-vulgariserende studie.

Onder langdurig applaus overhandigde de heer De Cuyper aan de laurea-ten de diploma's, terwijl hun echtgenoten bloemen mochten ontvangen. Toen was het de beurt aan burgemeester A. Van Speybroeck om vooral de Nevelaar A. Janssens een verdiende lof toe te zwaaien. Hij loofde de verwezenlijkingen van de Nevelse heemkundige en wees op de uitzon-derlijke waarde van zijn museum „Rietgaverstede“, dat tot ver buiten de gemeentelijke grenzen bekendheid geniet. Beide laureaten ontvingen uit de handen van de burgemeester een waardevol geschenk.

Als jongste van beide gevierden dankte J. De Vos, zichtbaar ontroerd, voor al die lofuitingen.

Voor de bestuursleden van de heemkundige kring was nu het ogenblik aangebroken waarop op passende en heemkundige wijze hulde kon worden gebracht aan de auteurs van HET „LYSKANAL“. In een extra-bestuursvergadering en helemaal buiten het weten van bestuurslid A. Janssens, was besloten aan beide laureaten een glasraam te schenken, voorstellend de kaft van HET „LYSKANAL“.

De Landegemse glazenier Georges Minjauw mag fier zijn op zijn werk. Tot besluit van de hulde, nam toen ondergetekende het woord.

Als voorzitter van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ ben ik bijzonder blij en fier hier vanavond te mogen spreken voor en over de beide laureaten J. De Vos en A. Janssens.

Mocht u zich de vraag stellen waarom op deze huldiging wordt afgeweken van het gewone ceremonieel en waarom de voorzitter van een Nevelse vereniging voor volksontwikkeling het woord neemt, dan is dit om twee redenen.

Ten eerste hebben de beide laureaten volledig belangloos het manuscript van hun boek afgestaan aan onze vereniging, die het boek heeft laten drukken en het heeft uitgegeven.

Ten tweede is de mede-auteur A. Janssens reeds jarenlang een inspirerend en bezielend bestuurslid van de heemkundige kring.

Ik zei daarnet dat HET „LYSKANAL“ begin dit jaar werd uitgegeven en op minder dan drie maanden waren de duizend exemplaren uitverkocht.

Deze exemplaren vonden in Nevele zelf vooral hun weg naar de gewone man en zijn zelden te vinden in de bibliotheken van zogenoemde intellectuelen, gezagsdragers of geleerden. Zelfs een volks Gents zondagsblad vond dit boek zo goed dat het in de maand mei van dit jaar hele paragrafen overnam zonder enige bronvermelding.

Dit alles bewijst iets : namelijk dat de beide auteurs een gelukkig geschiedkundig koppel hebben gevormd bij de samenstelling van dit werk. Antoine Janssens is de man die van alle feiten over de Tweede Wereldoorlog in en rond Nevele op de hoogte is. Duizenden fiches bewaart hij waarop gebeurtenissen en namen van personen voorkomen. Hij voert een drukke correspondentie met oud-militairen uit beide vroegere kampen. Op die manier kon hij zijn foto-archief en documentatie aanvullen met gegevens die tot voor het verschijnen van dit boek het daglicht niet konden of niet mochten zien. Normaal zouden dergelijke feiten nooit de geschiedenisboeken halen. Maar door de volmaakte samenwerking tussen de heemkundige uit Nevele en de oorlogsspecialist De Vos kwam dit werk tot stand.

De heer De Vos overziet het hele slagveld, hij ziet de troepenbewegingen en plaatst binnen deze grote strategie de heemkundige wetenswaardigheden. Zo zijn beide auteurs erin geslaagd een wetenschappelijke zware en soms delicate materie op een vulgariserende manier voor te stellen. En het oordeel van de jury wordt bevestigd door een uitspraak die ik vaak van historisch niet geschoolde lezers kon horen : nu heb ik eindelijk begrepen hoe men hier aan het Schipdonkkanaal oorlog heeft gevoerd.

Ik wil van deze gelegenheid ook gebruik maken om het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en cultureel adviseur Dr. P. Huys lof toe te zwaaien. Zij hebben begrepen wat het betekent cultuur te spreiden en te stimuleren. Elk jaar wordt aan de inwoners van deze provincie de kans geboden om mee te dingen aan een wedstrijd voor letterkunde, toneel, muziek, plastische kunst, kunstambachten, geschiedenis, heemkunde, volkskunde en fotografie.

Elk jaar opnieuw verschijnen enig mooi verzorgde culturele jaarboeken of monografieën waarin bepaalde aspecten van het cultureel leven worden uitgediept.

Elk jaar opnieuw worden zowel vrije als gemeentelijke bibliotheken rijkelijk gesubsidieerd en tenslotte wordt elk jaar een aanzienlijk bedrag verdeeld onder de actieve socio-culturele organisaties die werken aan de volksontwikkeling in Oost-Vlaanderen.

Maar ook Nevele wil niet ten achter blijven. In een poging tot het voeren van een beter cultuurbeleid heeft het gemeentebestuur van Nevele vorig jaar een cultuurraad opgericht en de samenstelling ervan erkend. Op die manier wil het gemeentebestuur van Nevele zijn cultuurbeleid coördineren en laten adviseren, maar door omstandigheden kunnen de vruchten van dit werk nog niet geplukt worden.

Uit oprechte dank en diepe waardering voor het werk van de heren De Vos en Janssens overhandig ik in naam van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ dit brandraam. Het is ontworpen en gemaakt door de Landegemse glazenier Georges Minjauw en stelt de kaft voor van het kroonde boek HET „LYSKANAL“.

Tijdens een lange en grondige receptie, met nasleep, konden oude vrienden mekaar terugvinden ; werden plannen gesmeed voor nieuwe boeken over Nevele ; werden tips uitgewisseld over waar nog belangrijke historische documenten over de Tweede Wereldoorlog in het Land van Nevele te vinden zijn.

Jan Luyssaert.

— *Zondag 28 september 1980. Heemkundige zoektocht door het land van Nevele o.l.v. Guido Schaeck.*

Onder een stralende zon en stipt op tijd kwamen 60 belangstellenden samen op de Markt te Nevele.

Deze keer werd in de wandeling een attractie ingebouwd, namelijk een zoektocht waarbij een aantal zaken dienden te worden gevonden met hun juiste naam.

G. Schaeck had gezorgd voor de vragenlijsten met foto's, die aan ieder deelnemer werden ter hand gesteld.

Tevens werd erop gewezen, dat het hier niet ging om een zoekwedstrijd, maar wel om al wandelend meer dingen te ontdekken en de naam of de bestemming ervan te leren kennen.

Via de Cyriel Buyssestraat vertrokken we naar Kerrebroekkruis. Hier werd de richting Poesele ingeslagen en liepen wij in de glooiende vallei van de Poekebeek. Aan het sasje te Poesele werd herinnerd aan de verbeten strijd die hier plaats vond in de Meidagen van 1940 tussen de Belgische troepen en het oprukkende Duitse Leger (zie HET „LYSKANAL).

Doorheen het stille landelijke Poesele en steeds maar uitkijkend naar de te zoeken opgaven, trokken wij verder door de Beentjesstraat richting Nevele-Veldeke.

Langs landelijke wegen, nog gezoomd met min of meer goed bewaarde oude hoevetjes, belandden wij op het pleintje aan het rustoord.

Daar wachtte ons, in open lucht ditmaal, de traditionele geurende koffie met het lekkere koekebrood, klaargemaakt en opgediend door Flora en Norva.

Ondertussen werden de ingevulde formulieren verzameld en nagezien. Alvast bleek dat 4 deelnemers de 11 gestelde vragen, foutloos hadden beantwoord : namelijk juffrouw Annie Tack en de heren Raf Walgraeve en zonen Wouter en Gunnar (allen uit Vosselare), die dan ook de prijzen : één kruikje Filliers' jenever en een fles Bordeauxwijn eerlijk deelden. De kinderen, grote en kleine, werden bedacht met een zakke snoep, geschonken door een Nevels suikerwarenbedrijf.

Hiermede eindigde een prettige en aangename wandeling, die naar wij hopen, leerrijk was voor deelnemers en inrichters, en die om voortzetting vraagt.

M. Michiels

- *Zondag 26 oktober. Rondleiding in het Bijlokemuseum te Gent. Ongeveer 60 belangstellenden.*

Na zijn voordracht te Poeke in maart II, waren we met dhr. A. Van Den Kerckhove, konservator van het Bijlokemuseum afgesproken, om een bezoek te brengen aan zijn museum. Dit is dan geschied en de belangstelling was groter dan verwacht.

Onze gids was mevr. Baldewijns, die voor ons, met veel deskundigheid en welsprekendheid, de kunstschaten van het museum gekommentarieerd heeft en tevens heeft ze ook de merkwaardige architectuur van het gebouw belicht.

Met bewondering en verwondering keken we naar het koper-, tin- en aardewerk en de meubelkunst uit het verleden. De verzameling oude kledingstukken en oude wapens was een boeiend schouwspel. De blikvanger was de zaal waar de kostbare herinneringen aan de Gentse neringen bewaard worden. Oude schilderijen en portretten riepen het glorieus verleden van Gent op.

Onze slotindruk was dan ook dat de Stad Gent een goed ingericht museum bezit waar alles overzichtelijk is. Terecht mag het Bijlokemuseum voor een van de rijkste oudkundige musea van België doorgaan.

J. V.d.C.

- *Zondag 23 november. Voordracht door dhr. R. Poelman „Hoe maak ik mijn stamboom op ?”, te Landegem in de leeszaal van de bibliotheek, 26 belangstellenden.*

De heer Poelman, bestuurslid van de heemkundige kring „De Oost-Oudburg” (werkgebied Sint-Amandsberg en omgeving) heeft reeds heel wat gepubliceerd i.v.m. streekgeschiedenis en genealogie. Hij was trouwens laureaat van de provinciale prijs voor heemkunde 1975 met zijn studie over Oostakker-Lourdes „Sloten, van nederzetting tot bedevaartoord”, waarin heel wat genealogische gegevens verwerkt zijn.

In een helder betoog, met humor doorspekt, heeft de spreker de aanwezigen wegwijs gemaakt in het opmaken van een stamboom, die wetenschappelijk verantwoord is.

Welk systeem van familiegeschiedenis dient onze voorkeur te hebben ? Waar, in de hedendaagse tijd en in het „ancien régime”, treffen we gegevens aan over onze voorouders en welke archiefstukken komen in aanmerking ? Hoe noteren we de gegevens ? Hoe wordt dat allemaal verwerkt om tot een familiegeschiedenis te komen ? - Dat waren de hoofd-

vragen die een afdoend en overtuigend antwoord kregen van dhr. Poelman. Als doorgewinterde genealoog leerde hij ons nog enkele kneepjes die ons speurwerk vergemakkelijken, o.a. hoe ons gedrag dient te zijn bij een bezoek aan een gemeentehuis.

Is de kandidaat-stamboomvorser niet afgeschrikt door het nauwkeurig werk dat van hem vereist wordt, dan zal hij met de praktische richtlijnen te volgen, die dhr. Poelman uitgestippeld heeft, een betrouwbare familiegeschiedenis kunnen uitwerken.

J. V.d.C.

Om die leden die niet aanwezig konden zijn op deze voordracht en die wel belangstelling hebben voor genealogie tegemoet te komen, heeft ons medelid Olga Van Belle ons een gedetailleerd verslag bezorgd, dat we graag afdrukken.

HOE MAAK IK MIJN STAMBOOM OP ?

1. Bibliografie :

Aan mensen, die, vooraleer aan familiekunde beginnen te doen, zich wensen te documenteren, worden volgende boeken aangeraden :

- *Ik maak ook mijn stamboom op ?* (Francies Goole - Vlaamse Pockets 290) ;
- *Klim in je Stamboom* (M. Mispelon) ;
- *Hoe maak in mijn stamboom op ?* (Lindemans) ;
- Tijdschrift voor Familiegeschiedenis *De Vlaamse Stam* (Wolstraat 39, 2000 Antwerpen).

Voor Nederland :

- de tijdschriften *Nederlandse Leeuw* en *Gens Nostra*.

Voor Wallonië :

- de tijdschriften *L'intermédiaire des généalogistes* en *Le parchemin*.

Voor Frankrijk :

- In de serie „Que Sais-je” (1961)
La généalogie (Dury).

2. Systemen :

Vooraleer het werk aan te vatten, moet men voor zichzelf uitmaken welke van de drie bestaande systemen men wenst te volgen :

a. Een *stamreeks*

of voorouderreeks :

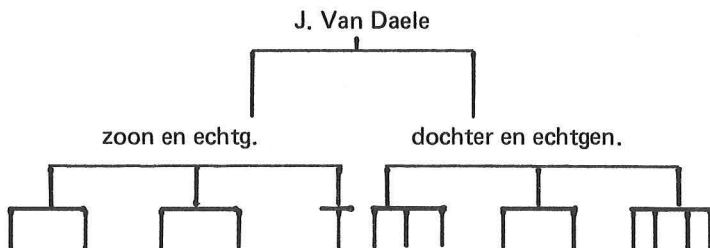
bestaat in het opzoeken en noteren van de naamdragers met hun echtgenote ;

b. Een *stamboom* :

men kiest een stamdrager, bv.

Jan Van Daele (1630)

en werkt verder door de kinderen op te zoeken, met kinderen van die kinderen, enz. (ook de vrouwelijke afstammelingen met echtgenoot). Op die manier bekomt men een pyramide

c. Een *kwartierstaat* :

dit is wel het meest interessante document.

Hij biedt veel voordelen, zowel op geografisch, economisch en geneeskundig gebied (bvb. voor het opsporen van bepaalde ziekten, tweelingen, enz.).

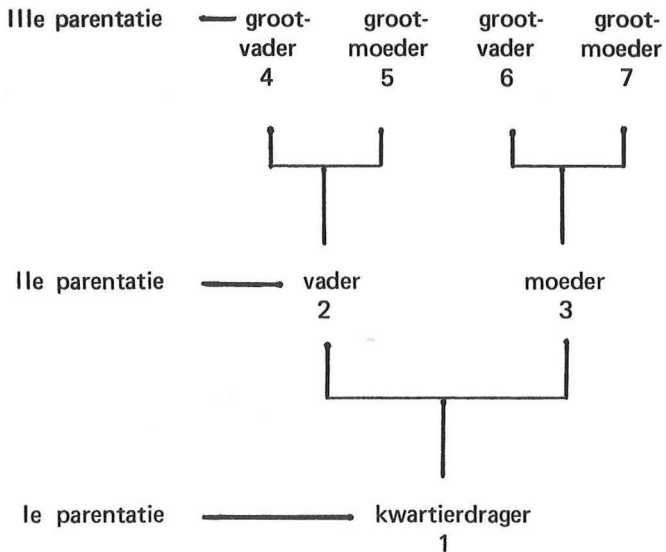
De methode bestaat erin uzelf als uitgangspunt te nemen en zo hoog mogelijk op te klimmen, zowel aan vaders- als aan moederszijde.

Werkwijze :

u neemt uzelf als *kwartierdrager* en draagt nr. 1 ;

de vader heeft als nummer steeds het dubbel van het kind, de moeder, het dubbel + 1. Iedere generatie noemt men : *parentatie*.

Vb.

Hier bekomt men een omgekeerde pyramide.

Deze nummering werd voor het eerst gebruikt in 1676 door de Spanjaard de Sosa en kreeg vermaardheid in deze eeuw door de Duitser von Stradonitz.

Vandaar de naam : de *methode de Sosa-Stradonitz*.

Na 30 generaties bedraagt het aantal voorouders meer dan 500 miljoen.

Dit is natuurlijk totaal onmogelijk. Rond het jaar 1000 waren er immers in onze streek niet zoveel inwoners.

Besluit :

- wij zijn allen onderling verwant ;
- alle sociale standen zijn onder onze verwanten te vinden ;
- bij iedereen treedt *kwartierverlies* op.

Wat is *kwartierverlies* ?

Wanneer bvb. een dochter trouwt met de zoon van een achternicht, komt men onvermijdelijk bij dezelfde voorouders terecht en heeft men „kwartierverlies“.

Het opmaken van een kwartierstaat kan *horizontaal* of *verticaal* gebeuren (kwartierdrager links) op zelf voorbereide bladen of op speciale formulieren uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde.

3. Wat moet genoteerd worden ?

Alles (namen, voornamen, data, plaatsen, beroep, getuigen, aangevers van geboorten, handtekeningen).

Zorg ervoor steeds de bron te vermelden.

Het is natuurlijk aan te raden, indien mogelijk een fotokopie van de akten te vragen.

Vb. van bronnenvermelding :

B.S. (Burgerlijke Stand) Landegem

blz. 12 (recto of verso) nr. 703.

De bronnenvermelding is van groot belang bij het uitgeven van de familiegeschiedenis.

4. Bronnen :

a. *Familiepapieren* :

Doodsprentjes (steeds controleren), huwelijksboekjes, notarisakten.

b. *Burgerlijke stand* :

De registers werden ingevoerd in 1796.

Er zijn drie registers :

Geboorten ;

Huwelijken ;

Overlijdens.

In de meeste gemeenten bestaan alfabetische tienjarige tafels (lijsten of klappers)

en in het register zelf vindt men een alfabetische lijst per jaar of per periode.

Gedurende de Franse tijd gebeurde het, dat jongens niet in de geboorteregisters van de gemeente werden ingeschreven, om te kunnen ontsnappen aan de militieplicht.

Dan doet men er best aan de doopakte op te zoeken in de parochieregisters van de omliggende gemeenten.

Bij wet bestond ook de verplichting de huwelijken in te schrijven. Tussen 1798 en 1800 gebeurde dit niet in de gemeente, maar in de kantonhoofdplaatsen. Deze hoofdplaatsen waren niet de huidige.

(De heer Guy Waltenier gaf een lijst uit van de kantonhoofdplaatsen in België en Luxemburg gedurende de periode 1798-1800 : *Division cantonale de la Belgique et recherches généalogiques.*)

c. *Parochieregisters :*

In 1563 worden de pastoors door het concilie van Trente ertoe verplicht doop-, huwelijks- en overlijdensregisters bij te houden. Deze verplichting werd niet nageleefd.

In 1611 bevelen de aartshertogen Albrecht en Isabella door een eeuwig edikt het bijhouden van doop-, trouw- en begraafboeken in twee exemplaren : een voor het parochiearchief, een tweede voor de Schepenbank.

Opnieuw wordt dit bevel niet opgevolgd.

Karel van Lorreinen eist in 1752 de strikte toepassing van het eeuwig edikt en nog later komt het bevel van Jozef II tot het bijhouden van drie registers :

- één voor de parochie ;
- één voor de Schepenbank ;
- een derde voor het Kasselrijbestuur.

Practisch gezien, berusten thans de parochieregisters bijna allemaal in de Rijksarchieven.

(voor Oost-Vlaanderen :

Gent : Geeraard Duivelssteen ;

Oudenaarde en Ronse : te Ronse.)

De *problemen*, die kunnen oprijzen, zijn onder meer, dat sommige registers geen alfabetische tafel hebben en dat dus akte voor akte moet gelezen worden.

Bovendien zijn de akten niet alleen opgesteld in „keukenlatijn“ (met een beperkte woordenschat, dus gemakkelijk te begrijp-

pen) maar krijgt men hier te maken met oud schrift en is het aan te raden een cursus *paleografie* te volgen.

4. Andere documentatiebronnen (vóór de parochieregisters) :

- a. Staten van goed :
Speciale registers bijgehouden ter bescherming van minderjarige kinderen (onder 25 jaar) bij het overlijden van de vader ;
- b. Pachtcontracten ;
- c. Renterollen ;
- d. Rond 1500 :
Monsterrollen van weerbare mannen (tussen 16 en 60 jaar oud) ;
- e. Straatschouwingen ;
- f. Landboeken :
Beschrijving perceel per perceel van een ganse gemeente, ingedeeld in belopen.

Ze gaven : — ligging
 — aard
 — eigenaar
 — opeenvolgende gebruikers.

Zij berusten in het Rijksarchief.

O. Van Belle

- *Zaterdag 13 december 1980, bezoek aan de tentoonstelling „Benedictus en zijn monniken in de Nederlanden“.*

Op vraag van enkele leden vroeg onze vereniging een geleid bezoek aan. Jammer genoeg moesten we ons beperken tot 25 personen, zodat deze keer de eersten werkelijk de besten waren.

Onze gids, een student geschiedenis, was onvermoeibaar in zijn kruidige maar toch wetenschappelijke uitleg tijdens de rondleiding die bijna drie uur duurde.

Eigenlijk was zelfs zo'n lang rondleiding nog te kort en kon ze best als inleiding tot een tweede bezoek dienen.

Ongetwijfeld zal deze tentoonstelling een aanleiding zijn voor verdere publicaties over „Benedictus en zijn monniken in de Nederlanden“. Ook die heemkundige kringen die op hun werkterrein een abdij liggen hebben, kunnen op dit vlak goed werk leveren.

Na het bezoek aan dit vlak tentoonstelling is het voor mij nog eens duidelijk dat geschiedenis niet noodzakelijk saai en vervelend hoeft te zijn.

J.L.

2. Varia

KRONIEK VAN DE FAMILIE STOCKMAN-DANEELS.

Zo pas werd de kroniek van de familie Stockman-Daneels voorgesteld tijdens de STOCKMAN'S DAG op 12 oktober 1980 te Munte, bakermat van deze familie. In deze kroniek worden vier families uitvoerig behandeld namelijk de Stockman's, een landbouwersfamilie uit Munte-Vurste, de Clemmen's, een kostersfamilie uit Vurste, de Daneels', een smedenfamilie uit Dikkelvenne en de Schellaever's, een familie van over de Schelde uit Asper. Van elke familie wordt een kwartierstaat gepubliceerd.

Van enkele Stockman's wordt een uitgebreide biografie gegeven. In de eerste plaats van Aimé Stockman, 2 jaar onderwijzer te Adegem en 20 jaar te Dikkelvenne en van 1907 tot 1909, burgemeester van dit landbouwdorp. In 1919 verhuisde hij, samen met zijn echtgenote Emma Daneels en zijn vier kinderen Jozef, Marie, Leopold en Bernard naar Adegem.

Monseigneur Jozef Coppens schreef voor deze kroniek een boeiend levensbericht over zijn klas- en studiegenoot Jozef Stockman, in leven retoricaleraar te Dendermonde (1923-1934), superior van het O.L.-Vrouwcollege te Oudenaarde (1935-1946) en tenslotte deken te Oudenaarde (1946-1958). Daarin staat ook een stuk geschiedenis van het H. Maagdcollege te Dendermonde uit de jaren 1908-1914, waar Jozef Stockman en Jozef Coppens in 1914 hun retorica beëindigden.

De auteur van deze kroniek is een kleinzoon van Aimé Stockman, nl. Luc Stockman, heemkundige te Aalter, die reeds talrijke artikelen schreef voor Appeltjes van het Meetjesland en die in 1979 een lijvige „Geschiedenis van Aalter” liet verschijnen.

De kroniek van de familie Stockman-Daneels telt 56 blz., 40 foto's, vijf kwartierstaten. Een register van persoons- en plaatsnamen vergemakkelijkt ten zeerste het opzoeken naar mogelijke verwanten uit deze families. Het kost 200 fr. + 20 fr. verzendingskosten. Het kan besteld worden door overschrijving van het verschuldigde bedrag op bankrekening nr. 442-6592341-57 van Luc Stockman, Brugstraat 103, 9880 Aalter.

INHOUD

Blz.

C. LAMBRECHT, De adel in het kanton Nevele (1829-1880)	215
Veertig jaar geleden (IV)	
– A. JANSSENS, Belevnissen	331
– A. JANSSENS, Uit het dagboek	336
– J. DE VOS, Krijgsgevangen	339
– A. JANSSENS, Hansbeke en Merendree mei 1940	348
A. JANSSENS, Stokerij Filliers : 100 jaar	360
Voor u gelezen	368
KRONIEK	371
1. Verslagen	371
2. Varia	382

MAAK EVEN TIJD

om uw abonnement voor 1981 te betalen.

Ondanks allerlei prijsverhogingen konden we het bedrag op 300 fr. houden voor 1981.

Wilt u zo vlug mogelijk storten of overschrijven op rekening nr. 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele” vzw, Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

